

Załącznik do Uchwały Nr 793/250/17
Zarządu Województwa Pomorskiego
z dnia 11 lipca 2017 r.

Ocena
realizacji Strategii Rozwoju
Województwa Pomorskiego 2020
w latach 2013-2016

SPIS TREŚCI

1. UWARUNKOWANIA ROZWOJU REGIONU	5
2. GŁÓWNE TRENDY SPOŁECZNO-GOSPODARCZE W REGIONIE	9
3. REALIZACJA SRWP.....	21
3.1. System realizacji SRWP	21
3.1.1. Plan Zarządzania SRWP	21
3.1.2. Instrumenty realizacji RPS.....	24
3.1.3. Pomorski System Monitoringu i Ewaluacji.....	25
3.1.4. Pomorskie Forum Terytorialne.....	27
3.1.5. Zintegrowane Porozumienia Terytorialne, w tym Zintegrowane Inwestycje Terytorialne.....	28
3.1.6. Porozumienia na rzecz Inteligentnych Specjalizacji Pomorza	28
3.1.7. Zasady realizacji SRWP	30
3.1.8. Źródła finansowania wydatków rozwojowych SRWP	32
3.2. Opis podjętych działań.....	33
3.2.1. CEL STRATEGICZNY 1	33
3.2.2. CEL STRATEGICZNY 2	46
3.2.3. CEL STRATEGICZNY 3	62
3.3. Analiza finansowa realizacji SRWP	76
4. OCENA REALIZACJI SRWP I JEJ EFEKTY	79
4.1. Makroekonomiczne efekty zidentyfikowanych wydatków rozwojowych	79
4.2. Realizowany scenariusz rozwoju regionu	80
4.3. Kierunki zmian w ramach Celów strategicznych	82
4.4. Ocena realizacji Celów operacyjnych.....	88
4.5. Rekomendacje dla Celów operacyjnych	89
5. PODSUMOWANIE	92
5.1. Osiągnięcia związane z realizacją SRWP	92
5.2. Bariery w realizacji SRWP	93
5.3. Proponowane usprawnienia mechanizmów realizacji SRWP	94
5.4. Potencjalne zmiany w treści SRWP.....	95
Załącznik 1. Wydatki rozwojowe w ramach Celów strategicznych SRWP	96
Załącznik 2. Wydatki majątkowe z budżetu województwa na realizację SRWP	100
Załącznik 3. Realizacja <i>Strategii</i> przez pryzmat wskaźników kontekstowych – analiza porównawcza z wykorzystaniem wskaźnika syntetycznego.....	101
Załącznik 4. Metoda oceny poziomu zaawansowania celów operacyjnych SRWP	103
Spis tablic	104
Spis rycin	106
Bibliografia	107

WYKAZ SKRÓTÓW

B+R	Badania i rozwój
BAEL	Badanie Aktywności Ekonomicznej Ludności
CO	Cel operacyjny
CS	Cel strategiczny
DW	Droga wojewódzka
EFRR	Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego
EFS	Europejski Fundusz Społeczny
EWT	Programy Europejskiej Współpracy Terytorialnej
IBnGR	Instytut Badań nad Gospodarką Rynkową
IOB	Instytucje Otoczenia Biznesu
ICT	Information and Communication Technologies (<i>Technologie informacyjno-telekomunikacyjne</i>)
ISP	Inteligentne Specjalizacje Pomorza
IZ RPO	Instytucja Zarządzająca Regionalnym Programem Operacyjnym
JST	Jednostki samorządu terytorialnego
KE	Komisja Europejska
KIS	Krajowa inteligentna specjalizacja
KPO	Krajowe Programy Operacyjne
KT	Kontrakt Terytorialny dla Województwa Pomorskiego
MOF	Miejski Obszar Funkcjonalny
MŚP	Małe i Średnie Przedsiębiorstwa
NGO	Organizacje pozarządowe
NFOŚiGW	Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej
OMT	Obszar Metropolitalny Trójmiasta
OPAT	Obwodnica Północnej Aglomeracji Trójmiasta
OSI	Obszar Strategicznej Interwencji
OZE	Odnawialne Źródła Energii
PFR	Pomorski Fundusz Rozwoju
PFT	Pomorskie Forum Terytorialne
PKM	Pomorska Kolej Metropolitalna
PKP PLK	Polskie Koleje Państwowe Polskie Linie Kolejowe
PKP SKM	Polskie Koleje Państwowe Szybka Kolej Miejska w Trójmieście
PMDIB	Polska Mapa Drogowa Infrastruktury Badawczej
PO IG	Program Operacyjny Innowacyjna Gospodarka 2007-2013
PO KL	Program Operacyjny Kapitał Ludzki 2007-2013
PO IR	Program Operacyjny Inteligentny Rozwój 2014-2020
PO IŚ	Program Operacyjny Infrastruktura i Środowisko 2007-2013
PO Ryby	Program Operacyjny Zrównoważony Rozwój Sektora Rybołówstwa i Nadbrzeżnych Obszarów Rybackich 2007-2013
PO PC	Program Operacyjny Polska Cyfrowa 2014-2020
PO WER	Program Operacyjny Wiedza Edukacja Rozwój 2014-2020
PPNT	Pomorski Park Naukowo-Technologiczny
PPS	Purchasing Power Standard (<i>Standard siły nabywczej</i>)
PROW	Program Rozwoju Obszarów Wiejskich 2007-2013
PSME	Pomorski System Monitoringu i Ewaluacji
PSSE	Pomorska Specjalna Strefa Ekonomiczna
PZPWP	Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Pomorskiego 2030
RPO WP	Regionalny Program Operacyjny Województwa Pomorskiego
RPS	Regionalny Program Strategiczny
SRWP	Strategia Rozwoju Województwa Pomorskiego 2020
RSMiEPZ	Regionalny System Monitorowania i Ewaluacji Programów Zdrowotnych
SWP	Samorząd Województwa Pomorskiego
UE	Unia Europejska
UMWP	Urząd Marszałkowski Województwa Pomorskiego
UP	Umowa Partnerstwa
WP	Województwo pomorskie
WPF	Wieloletnia Prognoza Finansowa
ZIT	Zintegrowane Inwestycje Terytorialne
ZPT	Zintegrowane Porozumienia Terytorialne
ZWP	Zarząd Województwa Pomorskiego

WPROWADZENIE

1. *Strategia Rozwoju Województwa Pomorskiego 2020* (SRWP) została przyjęta przez Sejmik Województwa Pomorskiego Uchwałą nr 458/XXII/12 z dnia 24 września 2012 r. Zgodnie z jej zapisami Zarząd Województwa co najmniej raz w czasie kadencji Sejmiku Województwa opracowuje *Ocenę realizacji Strategii*, którą przedstawia Sejmikowi oraz Pomorskiemu Forum Terytorialnemu (PFT).
2. Niniejsza *Ocena* dotyczy lat 2013-2016 i obejmuje następujące elementy:
 - a) opis zewnętrznych uwarunkowań i analizę trendów społeczno-gospodarczych w regionie;
 - b) opis działań prowadzonych na rzecz osiągnięcia celów *Strategii*, w tym opis mechanizmów jej realizacji oraz szacunkowe wydatki związane z tymi działaniami;
 - c) ocenę osiągniętych efektów i opis zidentyfikowanych problemów;
 - d) propozycje usprawnień systemu realizacji *Strategii* i rekomendacje dla jej ewentualnych zmian.
3. W trakcie prac nad niniejszą *Oceną* wykorzystano m.in.:
 - a) wyniki badania ewaluacyjnego pt. *Ocena realizacji Strategii Rozwoju Województwa Pomorskiego 2020 ze szczególnym uwzględnieniem roli Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Pomorskiego na lata 2014-2020 w osiąganiu jej celów rozwojowych*, zrealizowanego na zlecenie Województwa Pomorskiego przez konsorcjum *Taylor Economics* oraz *Instytut Badań nad Gospodarką Rynkową* (grudzień 2016 r.-kwiecień 2017 r.);
 - b) opinie wyrażone przez Kierowników Regionalnych Programów Strategicznych (RPS) i członków Zespołów Zarządzających RPS w dwuetapowym badaniu ankietowym połączonym z serią warsztatów tematycznych (październik 2016 r.-styczeń 2017 r.);
 - c) *Raporty z realizacji RPS* za lata 2014-2016;
 - d) *Informację o postępach realizacji Strategii Rozwoju Województwa Pomorskiego* przyjętą przez Zarząd Województwa w dniu 3 marca 2015 r.;
 - e) dane z Bazy przedsięwzięć rozwojowych, prowadzonej przez Koordynatora *Strategii*.
4. Niniejsza *Ocena* może stanowić podstawę do aktualizacji SRWP.

1. UWARUNKOWANIA ROZWOJU REGIONU

Trendy i uwarunkowania GLOBALNE

1. Narastająca niestabilność geopolityczna podwyższająca ryzyko zmiany obowiązujących dotychczas relacji międzynarodowych pomiędzy głównymi aktorami gospodarki światowej: USA, UE, Rosją i Chinami, jak również zmiany dominującej pozycji – USA na arenie międzynarodowej.
2. Zmieniająca się struktura wykorzystania poszczególnych źródeł energii. Zmiany na rynku surowców energetycznych dotyczą w szczególności: cen ropy naftowej, dywersyfikacji kierunków handlu gazem ziemnym (zmiany kierunków eksportu gazu z Rosji; USA jako potencjalny eksporter surowców netto, a także coraz większa chłonność rynków azjatyckich), przyjętej polityki klimatycznej (rosnący udział wykorzystania energii ze źródeł odnawialnych), potrzeby poprawy efektywności energetycznej (rozwój badań w zakresie pozyskiwania energii, rozwój infrastruktury oraz inteligentnych systemów magazynowania i zarządzania energią).
3. Rosnące tendencje protekcyjnistyczne, prowadzące do spowolnienia dynamiki globalnych obrotów handlowych (m.in. w efekcie wolniejszego tempa liberalizacji handlu, czy wprowadzenia dodatkowych sankcji i przepisów). W nurt ten wpisują się decyzje o wycofywaniu się z planowanych porozumień handlowych (Partnerstwo Transpacyficzne czy Transatlantyckie Partnerstwo w dziedzinie Handlu i Inwestycji), jak również dyskusje podważające zasadność już istniejących umów (NAFTA). Jednocześnie pojawiają się kolejne ograniczenia w handlu o charakterze parataryfowym i pozataryfowym prowadzące do ograniczenia wymiany handlowej – co jest szczególnie uciążliwe dla otwartych gospodarek państw rejonu Morza Bałtyckiego.
4. Nasilenie ekstremizmów skutkujących coraz większą aktywnością militarną i terrorystyczną (np. ISIS/Daesh na Bliskim Wschodzie, konflikt na Ukrainie, sytuacja w północnej Afryce), którym towarzyszy popularyzacja różnego rodzaju skrajnych ideologii (nacjonalistycznych, faszystowskich, rasistowskich). Ta niestabilna i mało przewidywalna sytuacja sprzyja wahaniom na rynkach finansowych (zwłaszcza walutowych) oraz ma negatywny wpływ na nastroje społeczeństw w państwach rozwiniętych, a także podwyższa ryzyko potencjalnych konfliktów politycznych o podłożu ekonomicznym.
5. Postępująca transformacja gospodarek spowodowana rozwojem nauki i techniki, skutkująca zmianą ich pozycji konkurencyjnej, ustalonych modeli działania, a także koniecznością dostosowania działań zwłaszcza prowadzonych w obszarze rynku pracy (deficyty siły roboczej, wzrost kompetencji poprzez edukację, zapotrzebowanie na pracowników o wysokich kwalifikacjach, przemieszczanie się zasobów pracy). Jednocześnie rozwija się współpraca B+R, innowacje łączące wiele technologii, powstają nowe branże i specjalizacje. Zmiany te mają wpływ na wzrost produktywności w krajach wysoko rozwiniętych.
6. Nasilenie cyber-zagrożeń związanych z rozwojem technologii informacyjno-komunikacyjnych. Możliwości wystąpienia ataków cybernetycznych zakłócających działanie krytycznej infrastruktury informatycznej, energetycznej, transportowej czy przemysłowej. Coraz poważniejszym zagrożeniem są działania dezinformacyjne prowadzone przez służby wywiadowcze. Rośnie ryzyko wystąpienia katastrof technologicznych.

7. Wzrost populizmu kreującego erę post-prawdy poprzez natłok informacji (szum informacyjny) oraz rozwój mediów społecznościowych, co sprzyja zacieraniu granic pomiędzy informacjami prawdziwymi oraz fałszywymi. Opinia publiczna kształtowana jest przez emocje, a fakty liczą się w coraz mniejszym stopniu. Zjawisko to potęgowane jest przez zamykanie się społeczności w „bańkach informacyjnych” utrudniających kontakt z odmiennymi opiniami (m.in. na skutek mechanizmów personalizujących w wyszukiwarkach internetowych).
8. Narastająca niestabilność społeczna prowadząca do pogłębiającej się polaryzacji społeczeństw, spowodowana rosnącym zróżnicowaniem dochodowym oraz zasięgiem i skalą ubóstwa. Rosnącym dysproporcjom majątkowym ludności¹ towarzyszą pogłębiające się różnice kulturowe, religijne i narodowościowe.
9. Globalny wzrost populacji skutkujący postępującą urbanizacją, migracjami oraz spadkiem poczucia bezpieczeństwa. Odczuwalne są też skutki antropopresji na ekosystemy i zasoby naturalne (zwiększone wykorzystanie surowców, degradacja i zanieczyszczenie środowiska).
10. Przyspieszenie zmian klimatycznych - skutkujące z jednej strony już obserwowanym wzrostem częstotliwości występowania katastrof naturalnych i intensyfikacją ekstremalnych zjawisk pogodowych, a jednocześnie otwierające możliwości rozwoju nowych szlaków transportowych, rybołówstwa oraz dostępu do surowców naturalnych (Arktyki i Antarktydy).
11. Koncentracja potencjału gospodarczego i ludzkiego w metropoliach oraz szybszy rozwój regionów zdolnych do konkurencji na poziomie międzynarodowym.
12. Rosnące ryzyko globalnej pandemii, zwłaszcza wywołanej przez patogeny lekooporne lub powstałe w efekcie inżynierii genetycznej.

Trendy i uwarunkowania EUROPEJSKIE

13. Nasilające się nastroje antyunijne w krajach UE, skutkujące obserwowaną dezintegracją UE (w tym realny scenariusz powtórzeń Brexitu), jak również podziałem państw członkowskich na kraje o różnym poziomie zintegrowania.
14. Kryzys migracyjny w UE wywołany napływem uchodźców z Bliskiego Wschodu i Afryki oraz rosnący napływ imigrantów ekonomicznych z terenów Ukrainy, skutkujące koniecznością wypracowania spójnej polityki migracyjnej. Utrzymywanie się sytuacji kryzysowej może wywołać dalszy wzrost napięć społecznych i pogłębienie nastrojów antyimigracyjnych. Planowane działania UE w zakresie polityki migracyjnej ukierunkowane są na przyspieszenie integracji imigrantów na rynku pracy oraz w społeczeństwie². Przewiduje się, że opracowanie i wdrożenie kompleksowej polityki zarządzania migracjami przyniesie nowy impuls do rozwoju gospodarczego UE.

¹ Według raportu Oxfam International ze stycznia 2017 r. biedniejsza połowa społeczeństw posiada tyle majątku, co ośmiu najbogatszych ludzi świata.

² Plan działań na rzecz integracji obywateli państw trzecich, komunikat KE, czerwiec 2016.

15. Trudne do oszacowania, lecz zauważalne skutki Brexitu, wynikające z bardzo dużej emigracji Polaków do Wielkiej Brytanii (wyemigrowało niemal milion osób) oraz ze względu na silne powiązania handlowe z Wyspami Brytyjskimi (Wielka Brytania jest 2. dla Polski i 4. dla województwa pomorskiego rynkiem eksportowym). Poza zagrożeniami w postaci ograniczenia obrotów handlowych, spadku poparcia dla dalszej liberalizacji handlu w UE, zmniejszenia zaangażowania brytyjskich inwestorów, czy spadku strumienia transferów pieniężnych pochodzących od emigrantów, należy liczyć się z możliwością reemigracji na skalę trudną do oszacowania.
16. Wysokie zadłużenie w relacji do PKB (przekraczające poziomy alarmowe) notowane w wielu krajach UE i wymuszające politykę oszczędności, która przyczynia się do wzrostu bezrobocia i niestabilności socjalnej (zwłaszcza osób młodych) oraz wzrostu niepokojów społecznych.
17. Zmiany struktury wiekowej europejskich społeczeństw oraz konsekwencje tych zmian – przewiduje się że do 2030 r. Europejczycy staną się najstarszym społeczeństwem na świecie³. Problematyka ta jest coraz szerzej podejmowana jako wyzwanie dla polityk prowadzonych w obszarach: zdrowia, usług społecznych, rynku pracy (w szczególności pod kątem malejących zasobów pracy), edukacji, kultury, planowania przestrzennego, transportu, turystyki i rekreacji.
18. Nasilające się działania UE (w tym legislacyjne) na rzecz zwiększenia efektywności wykorzystania zasobów oraz energii, zmniejszenia emisji CO₂ i zwiększenia znaczenia energii odnawialnej.

Trendy i uwarunkowania KRAJOWE

19. Tempo wzrostu gospodarczego, choć nadal ponadprzeciętne w stosunku do pozostałych krajów UE, cechowało się w ostatnich latach niższą dynamiką⁴. Towarzyszyła temu również dekompozycja struktury gospodarczej (tzn. wpływu poszczególnych kategorii na wzrost). Dotyczy to w szczególności ujemnej dynamiki inwestycji⁵ obserwowanej po raz pierwszy od 2012 r⁶. Motorem rozwoju pozostaje najwyższe od 4 lat spożycie w sektorze gospodarstw domowych⁷.
20. Postępująca centralizacja państwa oraz zmienność i rosnąca niepewność otoczenia prawnego. Tempo centralizacji państwa, któremu towarzyszy osłabienie kompetencji samorządów i instytucji regionalnych oraz ingerencja państwa w sprawy lokalne, jak również szybkość zmian legislacyjnych i sposób ich wprowadzania⁸. Procesy te wywołują poczucie destabilizacji procesów legislacyjnych i pogarszają jakość stanowionego prawa.

³ Biała księga w sprawie przyszłości Europy, KE, 2017.

⁴ W 2016 r. wzrost PKB wyniósł 2,5% wobec 3,9% w 2015 r. oraz 3,3% w 2014 r.

⁵ W 2015 r. spadek o 1,1 p. proc. w stosunku do 2014 r.

⁶ Spadek o 0,4 p. proc.

⁷ Wzrost o 2,1 p. proc.

⁸ Często jako projektów poselskich z pominięciem procedury konsultacji zarówno międzyresortowych jak i publicznych.

21. Wysoki poziom wydatków publicznych⁹, w tym socjalnych wyróżnia Polskę na tle innych krajów Europy Środkowo-Wschodniej. Ich udział w PKB przewyższa średnią dla krajów CEE¹⁰. Intensywny wzrost wydatków publicznych na inwestycje¹¹, w tym na inwestycje infrastrukturalne, współfinansowane przez UE. Niska pozostaje natomiast dynamika nakładów inwestycyjnych przedsiębiorstw.
22. Zmiany w polityce prorodzinnej (Program Rodzina 500+), w systemie oświaty (zmiana modelu edukacji, w tym likwidacja gimnazjów) oraz w systemie emerytalnym (skrócenie okresu aktywności zawodowej).
23. Zmiany w systemie ochrony zdrowia, (wprowadzenie sieci szpitali, planowana likwidacja NFZ, zamiana kontraktów na ryczałt, możliwość finansowania świadczeń zdrowotnych przez JST).
24. Rekordowy wzrost długu publicznego, wynikający w dużej mierze z obciążeń socjalnych, skutkujący ograniczeniem potencjału inwestycyjnego.
25. Brak jasnej wizji docelowego systemu energetycznego w Polsce. Podejmowanym działaniom zmierzającym do oparcia energetyki na węglu kamiennym towarzyszy prawne ograniczenie rozwoju energetyki odnawialnej (wiatrowej), zaś rozwój energetyki jądrowej wciąż nie został przesądzony. W ostatnich latach rozwój OZE, a w szczególności energetyki wiatrowej był podstawowym czynnikiem poprawiającym bilans energetyczny województwa pomorskiego. Obecnie obowiązujące uwarunkowania prawne znacząco ograniczają inwestycje w elektrownie wiatrowe na lądzie.

⁹ Wydatki publiczne w Polsce – diagnoza na tle innych krajów, Jakub Sawulski, IBS Policy Paper 04/2016.

¹⁰ W 2014 r. o 1,8 p. proc. i wynosił 16,1% PKB. Polska ustępowała w tym aspekcie jedynie trzem krajom CEE – Słowacji (20,0%), Słowenii (18,0%) i Węgrom (16,6%).

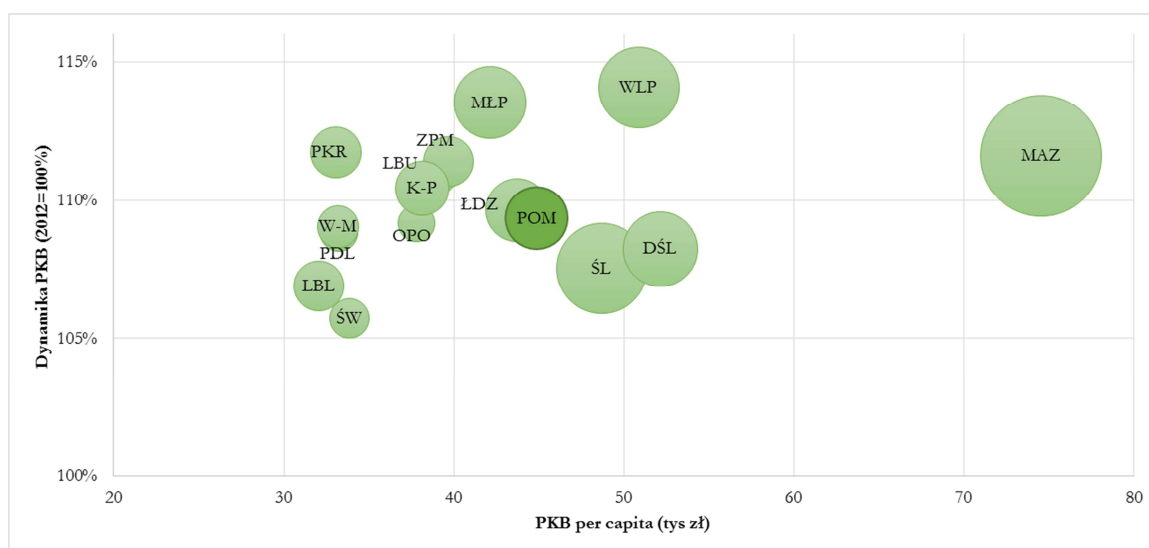
¹¹ Wartość 4,5% PKB w 2014 roku utrzymywała Polskę w czołówce krajów UE - tylko cztery kraje (Bulgaria, Estonia, Węgry i Słowenia) posiadały wyższą relację wydatków publicznych na inwestycje do PKB.

2. GŁÓWNE TRENDY SPOŁECZNO-GOSPODARCZE W REGIONIE

Zmiany w gospodarce – dobry kierunek, tempo niezadowalające, na rynku pracy – dynamiczne zmiany rodzące wyzwania...

1. Pomorskie jest gospodarką średnią pod względem wielkości i siły, o relatywnie stabilnej pozycji w stosunku do innych polskich regionów, utrzymującą 7. miejsce pod względem udziału w PKB krajowym i 5. pod względem PKB *per capita*. W latach 2012-2015 PKB regionu wzrósł o 9,3%, a PKB *per capita* o 8,5%. W 2015 r. region zmniejszył dystans wobec UE, osiągając 66% średniej UE-28 pod względem PKB *per capita* (PPS), co jest 5. wynikiem wśród polskich województw. Pomorska gospodarka, zarówno pod względem zatrudnienia oraz osiąganej wartości dodanej ma orientację usługową, w której istotną rolę odgrywa turystyka, przy jednoczesnym zachowaniu silnej pozycji przemysłów morskich, branży petrochemicznej, drzewno-meblarskiej, budowlanej, elektromaszynowej i spożywczej.

Ryc.1. PKB w 2015 r.

Wielkość koła – wartość PKB w mln zł

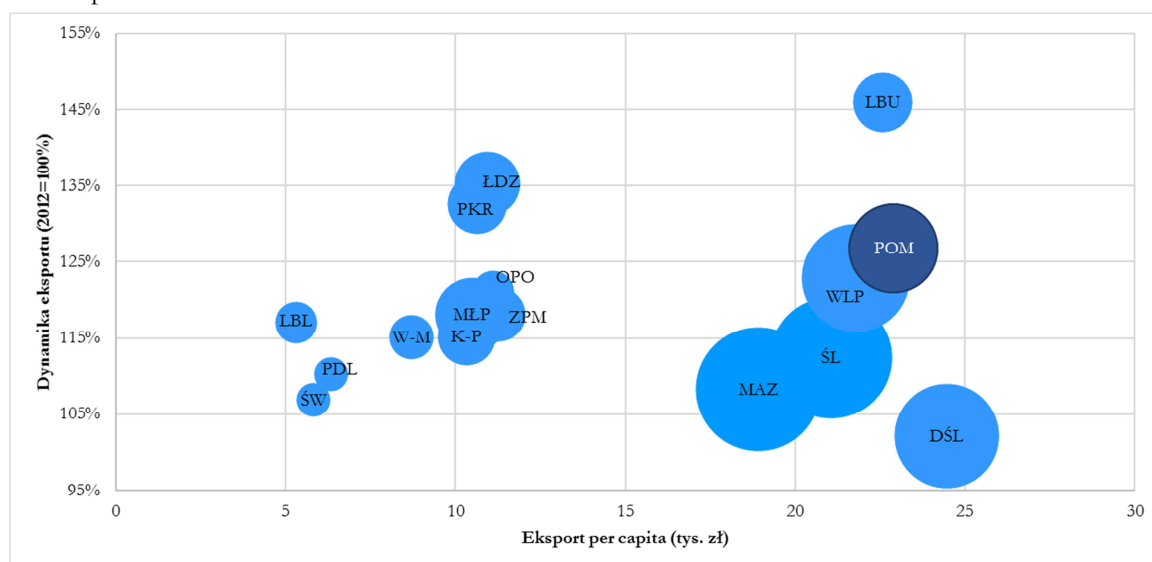
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS BDL

Do sektorów priorytetowych z punktu widzenia potencjału inwestycyjnego należą: elektronika, logistyka, sektor morski, nowoczesne usługi dla biznesu, ICT, biotechnologia i chemia lekka oraz przetwórstwo rolno-spożywcze (ze szczególnym uwzględnieniem przetwórstwa rybnego)¹². Wymienione branże częściowo wpisują się w obszar czterech Inteligentnych Specjalizacji Pomorza, którymi są: *Technologie offshore i portowo-logistyczne*, *Technologie interaktywne w środowisku nasyconym informacyjnie*, *Technologie efektywne w produkcji, przesył, dystrybucji i zużyciu energii i paliw oraz w budownictwie*, a także *Technologie medyczne w zakresie chorób cywilizacyjnych i okresu starzenia*.

¹² Branże o największym potencjale inwestycyjnym, Invest in Pomerania, Agencja Rozwoju Pomorza, czerwiec 2016.

2. Region jest jednym z większych eksporterów w kraju (5. miejsce pod względem udziału w eksporcie krajowym), a pomorscy przedsiębiorcy coraz skuteczniej zdobywają rynki zagraniczne. Ponad połowa wartości eksportu z regionu generowana jest przez przedsiębiorstwa o kapitale krajowym. Poziom internacjonalizacji gospodarki mierzonej wartością eksportu na 1 mieszkańca jest wysoki na tle kraju (począwszy od 2013 r. region zajmuje w tym względzie 2. miejsce), natomiast pod względem otwartości mierzonej udziałem eksportu w PKB Pomorskie należy do krajowej czołówki (1.-2. miejsce). Największe znaczenie w strukturze towarowej regionalnego eksportu mają: statki, łodzie i konstrukcje pływające, paliwa i oleje mineralne oraz urządzenia elektryczne. W strukturze geograficznej pomorskiej sprzedaży zagranicznej dominują kraje UE (około 60% wartości eksportu ogółem). Jednak w porównaniu z innymi polskimi regionami udział tych krajów jest najniższy, co wskazuje na stosunkowo mniejszą zależność eksportu od sytuacji we Wspólnocie. Najważniejszymi odbiorcami eksportu pozostają Niemcy, Holandia, Norwegia, Szwecja i Wielka Brytania, choć województwo cechuje geograficzne zróżnicowanie rynków zbytu.

Ryc.2. Eksport w 2015 r.

Wielkość koła – wartość eksportu w mld zł

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z Izby Celnej w Warszawie.

3. Od 2012 r. potencjał naukowo-badawczy regionu rozwija się wolniej niż średnio w kraju¹³. Mimo to, jest na tyle wysoki, że lokuje region na 3. miejscu wśród województw pod względem poziomu nakładów na B+R w przeliczeniu na mieszkańca¹⁴ oraz na 4. w relacji do PKB, osiągając wartość 1,12% (przy średnim w kraju 1,0%). Pozytywną cechą Pomorskiego jest utrzymujący się relatywnie wysoki udział sektora przedsiębiorstw w finansowaniu działalności

¹³ W latach 2012-2015 nakłady na B+R *per capita* wzrosły w regionie niewiele ponad 13%, podczas gdy średnio w kraju o 26%.

¹⁴ W 2015 r. wartość ta wyniosła 502 zł, przy średniej w kraju 470 zł.

B+R (51,7%) oraz poziom nakładów tego sektora na B+R w relacji do PKB (przesunięcie w rankingu z 4. lokaty w 2012 r. na 3. miejsce w 2015 r.¹⁵).

Na tle innych województw wysoki jest również udział osób zatrudnionych w B+R w sektorze przedsiębiorstw w ogóle zatrudnionych w B+R w województwie pomorskim (w 2015 r. wynosił 49%¹⁶, co stawiało region na 2. lokacie). Wykorzystanie potencjału naukowo-badawczego w regionie nie jest jednak satysfakcjonujące. Związane jest to z wysokim ryzykiem wdrożeń wyników badań, a także brakiem wypracowanych mechanizmów i form współpracy nauki z biznesem i brakiem wiedzy odnośnie procesu komercjalizacji.

4. Wartość nakładów inwestycyjnych w przedsiębiorstwach w przeliczeniu na 1 mieszkańca w 2015 r. (4,5 tys. zł) była wyższa niż średnio w kraju (4,3 tys. zł) i plasowała Pomorskie na 5. miejscu (spadek o jedno miejsce w porównaniu do 2012 r.). Nakłady w sektorze usług finansowych, ubezpieczeniowych i obsłudze rynku nieruchomości na tle pozostałych województw były wysokie (2. miejsce za Mazowszem), co potwierdza, że region jest siedzibą wielu przedsiębiorstw sektora BPO/SSC. W ok. 50 centrach usług biznesowych pracuje ok. 15 tys. osób¹⁷.
5. Pomorskie charakteryzuje się wysokim na tle kraju wskaźnikiem liczby podmiotów wpisanych do rejestru REGON (99,9% stanowią MŚP) na 1000 ludności (4. lokata¹⁸). Na 1000 mieszkańców w wieku produkcyjnym przypada coraz więcej podmiotów gospodarczych, w tym również osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą (w obydwu przypadkach jest to 3. wynik w kraju). Największa koncentracja firm występuje w OMT oraz w obszarach funkcjonalnych większych miast, a także sezonowo w pasie nadmorskim. Potencjał MŚP wciąż nie jest w pełni wykorzystywany, m.in. z powodu barier w dostępie do kapitału oraz niskiej aktywności we wdrażaniu innowacji. Choć niewielki odsetek firm wdraża innowacje, te które to robią, osiągają jedne z najlepszych efektów w kraju, czego dowodzi fakt, że pomorskie przedsiębiorstwa przemysłowe notują najwyższe w kraju udziały przychodów ze sprzedaży produktów innowacyjnych w przychodach ze sprzedaży ogółem.
6. Od 2012 r. sytuacja na pomorskim rynku pracy znacznie się poprawiła. W skali kraju województwo stało się liderem w zakresie wzrostu populacji mieszkańców aktywnych zawodowo i pracujących.

Spadek liczby osób bezrobotnych zarejestrowanych w powiatowych urzędach pracy o 50,5 tys. os., do poziomu 64,1 tys. os.¹⁹, wpłynął na obniżenie stopy bezrobocia rejestrowanego z 13,4% do 7,3%. Na zmianę tę duży wpływ miał spadek liczby osób długotrwale bezrobotnych (w latach 2012 - 2016 r. grupa ta zmniejszyła się o 38,2%).

¹⁵ W 2015 r. udział nakładów sektora prywatnego na B+R do PKB przewyższał średni udział w kraju i wynosił 0,68%, podczas gdy w Polsce – 0,47%. W 2012 r. dystans nie był tak duży, bo w Pomorskiem wskaźnik ten wynosił 0,44%, w kraju natomiast 0,33%.

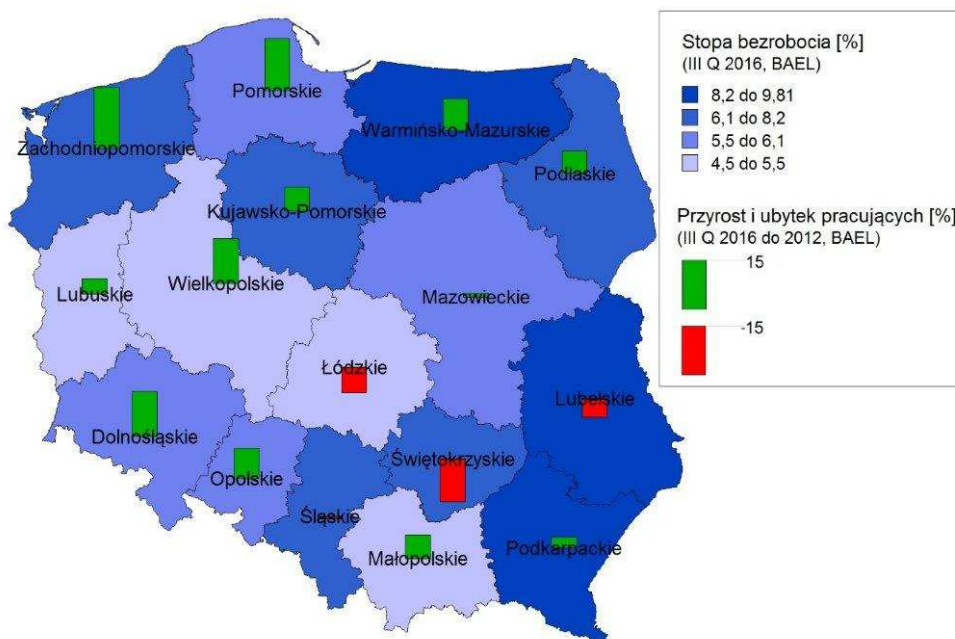
¹⁶ W 2012 r. wynosił 37%.

¹⁷ Pomorski rynek nieruchomości komercyjnych. Raport 2015, Colliers International i Invest in Pomerania, str. 5.

¹⁸ Wskaźnik ten wzrósł ze 116 firm w 2012 r. do 122 w 2015 r. Jednocześnie w rankingu ogólnopolskim po 2012 r. Pomorskie przesunęło z pozycji 3. na 4.

¹⁹ Dane na koniec 2016 r., w odniesieniu do 2012 r.

Ryc.3. Zmiany na rynku pracy w województwach w latach 2012-2016

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS BDL.

Powoli spada liczba osób biernych zawodowo (w latach 2012-2016 o 1,2%²⁰), zwłaszcza tych, które pozostają bierne z powodów choroby czy niepełnosprawności²¹ oraz tych, które uważają, że wyczerpały wszystkie znane możliwości poszukiwania pracy. Jednak w odniesieniu do osób w wieku produkcyjnym udział biernych zawodowo wzrósł z 52,1% w 2012 r. do 54,8% w 2015 r. (nadal jednak pozostaje poniżej średniej krajowej).

Nowym wyzwaniem (nie tylko w województwie pomorskim) staje się problem dostępności pracowników i zaspokojenia potrzeb kadrowych w przedsiębiorstwach. Odczuwalny jest niedobór pracowników w branżach takich jak: informatyka, transport i logistyka, opieka nad osobami starszymi, służba zdrowia²², budownictwo, gospodarka morska, turystyka i gastronomia²³. Szansą na poprawę tej sytuacji jest napływ pracowników spoza regionu, w tym przede wszystkim cudzoziemców. W latach 2012-2016 prawie 16-krotnie wzrosła liczba oświadczeń o zamiarze powierzenia wykonywania pracy obywatelom spoza UE²⁴ bez konieczności uzyskania zezwolenia na pracę, zarejestrowanych w powiatowych urzędach pracy na terenie województwa pomorskiego (z 4,3 tys. do 67,4 tys.).

²⁰ Dane na koniec III kwartału.

²¹ W 2015 r. wielkość wskaźnika zatrudnienia osób niepełnosprawnych była 2. w kraju – 26,7%, przy średniej dla Polski 21,0%.

²² Niepokojącą sytuację obserwuje się zwłaszcza w odniesieniu do stale rosnącej średniej wieku pielęgniarek (49 lat) oraz odpływu młodych pielęgniarek za granicę, co powoduje coraz większe niedobory w zatrudnieniu.

²³ Regionalny Plan Działań na Rzecz Zatrudnienia dla województwa pomorskiego na rok 2017, 2016, Gdańsk.

²⁴ Tj. Republiki Armenii, Republiki Białorusi, Republiki Mołdawii, Federacji Rosyjskiej, Gruzji i Ukrainy.

Potencjały Pomorza – silne korzenie, nierównomierny rozwój, znaczące dysproporcje...

7. W stosunku do innych regionów, Pomorskie nadal cechuje się najwyższym przyrostem naturalnym w przeliczeniu na 1000 mieszkańców i dodatnim saldem migracji (2. miejsce w kraju). Skutkuje to jednym z najwyższych w Polsce rzeczywistym przyrostem liczby ludności w przeliczeniu na 1000 mieszkańców (2. miejsce w 2012 i 2015 r.). Mieszkańcy Pomorskiego są też relatywnie młodszy niż średnio w kraju – odsetek ludności w wieku przedprodukcyjnym jest najwyższy wśród województw i wg prognoz demograficznych będzie najwyższy również w 2020 r. Jednocześnie systematycznie wzrasta udział ludności w wieku poprodukcyjnym, co wskazuje na postępujący proces starzenia się społeczeństwa.
8. Pomorskie należy do województw o ponadprzeciętnej atrakcyjności inwestycyjnej²⁵. Zróżnicowana struktura gospodarki sprzyja możliwości lokowania szerokiego wachlarza inwestycji. Województwo posiada szczególną przewagę w zakresie przyciągania inwestycji z sektora usługowego oraz z branży zaawansowanych technologii. Decydują o tym przede wszystkim wysokiej jakości zasoby pracy, dobrze rozwinięty sektor instytucji otoczenia biznesu, rozwinięta infrastruktura społeczna, wysoka chłonność rynku oraz dobry stan środowiska przyrodniczego²⁶. Region cechuje niższa zdolność przyciągania inwestorów z sektora przemysłu²⁷. Dzięki licznym inwestycjom w infrastrukturę drogową i kolejową w ostatnich latach poprawiły się możliwości dojazdu z Warszawy oraz południowej Polski. Nadal natomiast brakuje dobrego połączenia z granicą zachodnią, które przybliżyłoby województwo do centrum gospodarczego Europy, jak również zaktywizowałoby zachodnią część regionu. Słabą stroną jest też ograniczona podaż odpowiednio dużych powierzchniowo uzbrojonych terenów inwestycyjnych, m.in. w Specjalnych Strefach Ekonomicznych (Pomorskiej oraz Słupskiej), które stanowiłyby atrakcyjną ofertę dla dużych inwestorów.
9. O ponadprzeciętnej atrakcyjności inwestycyjnej świadczą dane o działalności przedsiębiorstw z udziałem kapitału zagranicznego. Na koniec 2015 r. liczba takich podmiotów przypadająca na 10 tys. mieszkańców, jak i wartość zainwestowanego kapitału zagranicznego plasowały województwo na 6. pozycji w Polsce²⁸. W latach 2012-2015 dynamika napływu inwestycji zagranicznych była jednak nieznacznie niższa (12%) od przeciętnej ogólnopolskiej (14%).

Klasyfikacja sektorowa ponad 60 największych inwestorów zagranicznych wskazuje na dominującą pozycję działalności usługowych i zaawansowanych technologicznie, w tym w szczególności: ICT reprezentowanej przez 18 inwestorów, BPO/SSC (15), logistyki i gospodarki morskiej (6), jak również sektora finansowego (3). W sektorze produkcyjnym

²⁵ W rankingu *Atrakcyjność inwestycyjna regionów 2016*, opracowanym przez zespół H. Godlewskiej-Majkowskiej (SGH) województwo zajęło 4. lokatę. Na wyższych pozycjach uplasowały się: mazowieckie, śląskie oraz dolnośląskie. Z kolei w rankingu *Atrakcyjności inwestycyjnej województw i podregionów Polski 2016*, opracowywanym przez IBnGR województwo zajęło 8. lokatę, przy niewielkim dystansie dzielącym od poprzedzających: zachodniopomorskiego, łódzkiego oraz cechując się zdecydowanie niższą atrakcyjnością w porównaniu ze: Śląskiem, Dolnym Śląskiem, Mazowszem, Małopolską i Wielkopolską.

²⁶ Por. *Atrakcyjność inwestycyjna województw i podregionów Polski 2016*, IBnGR.

²⁷ W raporcie SGH *Atrakcyjność inwestycyjna regionów 2016* w zakresie atrakcyjności inwestycyjnej dla przemysłu województwo pomorskie uplasowało się w grupie C (za dolnośląskim, śląskim, mazowieckim, łódzkim, małopolskim).

²⁸ Dane GUS dotyczące kapitału zagranicznego, nie uwzględniają m.in. inwestycji w sektorze finansowym.

uwagę zwraca branża elektroniczna (4) oraz motoryzacyjna (3 inwestycje)²⁹. Sektory te wraz z biotechnologią oraz przetwórstwem rolno-spożywczym tworzą zestaw sektorów priorytetowych, które cechują się relatywnie najwyższymi szansami pozyskiwania nowych inwestycji³⁰.

Województwo jest zróżnicowane przestrzennie pod względem atrakcyjności dla lokowania działalności gospodarczej. Najbardziej atrakcyjny, w szczególności dla działalności zaawansowanej technologicznie oraz usługowej jest podregion trójmiejski³¹. Uwagę zwraca również przeciętnie atrakcyjny dla działalności przemysłowej podregion słupski. Pozostałe obszary cechują się niższym potencjałem przyciągania kapitału, choć każdy z nich dysponuje kombinacją unikatowych (przez to nieujmowanych w analizach porównawczych) atutów i zasobów, które czynią go atrakcyjnym dla wybranych inwestorów.

10. Pomorskie jest jednym z kluczowych obszarów turystycznych w kraju (3. pozycja pod względem korzystających z noclegów w przeliczeniu na 1000 mieszkańców). Od 2012 r. średniorocznie region odwiedziło 6,8 mln turystów (2 pozycja w Polsce)³². Województwo skupia znaczną część krajowego ruchu turystycznego, w tym przyjazdów długookresowych w sezonie letnim (1. pozycja w kraju w 2015 r.). Pozytywnym sygnałem jest również 25-procentowy wzrost (między 2012 a 2015 r.) liczby turystów korzystających z noclegów poza sezonem turystycznym. Ma na to wpływ konsekwentna rozbudowa oferty kulturalnej, z której korzysta coraz więcej osób (od 2012 r. 3. miejsce w kraju pod względem widzów i słuchaczy teatrów i instytucji muzycznych oraz zwiedzających muzea na 1000 mieszkańców).
11. Nadmorskie położenie pozytywnie wpływa na znaczący potencjał logistyczny województwa. Trójmiejskie porty oferują połączenia żeglugowe z portami na całym świecie (poza Australią) i zajmują kluczową pozycję na mapie przeładunków w basenie Morza Bałtyckiego. W latach 2012-2016 łączne obroty ładunkowe Gdańska i Gdyni wzrosły o 33%, plasując Trójmiasto na drugiej pozycji na Bałtyku³³. Udział województwa pomorskiego w obrotach ładunkowych w polskich portach morskich stale rośnie i w 2016 r. wyniósł 67,7%. Wielkość przeładunków kontenerowych w terminalu DCT Gdańsk (Deepwater Container Terminal Gdańsk)³⁴ również stawia port gdański na 2. miejscu w basenie Morza Bałtyckiego (po Petersburgu). Ponadto dzięki bezpośredniemu połączeniu z Chinami port gdański posiada status hubu oceanicznego. Baza portowa i lotnicza, z towarzyszącą jej poprawą dostępności transportowej, umożliwia rozwój wymiany międzynarodowej i jest ważnym czynnikiem przyciągającym inwestorów zagranicznych do województwa.

²⁹ Na podstawie informacji *Giganci Światowego Biznesu w Pomorskiem*, <http://www.investinpomerania.pl/gospodarka-regionu/giganci-swiatowego-biznesu-w-pomorskiem.html> (data dostępu 24.01.2017 r.).

³⁰ <http://www.investinpomerania.pl/gospodarka-regionu/branze-o-najwiekszym-potencjale-inwestycyjnym.html> (data dostępu 24.01.2017 r.).

³¹ W opracowaniu *Atrakcyjność inwestycyjna województw i podregionów Polski 2016* podregion trójmiejski obejmuje swoim zasięgiem zarówno rzeczywisty podregion trójmiejski oraz podregion gdański.

³² Obliczenia własne na podstawie szacunków Instytutu Turystyki.

³³ <https://www.portgdansk.pl/o-porcie/port-gdansk-w-europie> (data dostępu 25.01.2017 r.).

³⁴ Wielkość przeładunku kontenerów tego terminalu w 2016 r. kształtowała się na poziomie 1,3 mln TEU.

12. Dzięki szeregowi przedsięwzięć inwestycyjnych zrealizowanych w ostatnich latach, takich jak Tunel pod Martwą Wisłą, Trasa Sucharskiego, Obwodnica Południowa Gdańska, linia kolejowa nr 226 Pruszcz Gdański – Gdańsk Port Północny, poprawił się dostęp do zaplecza portów morskich. Ważny wpływ na poprawę dostępności transportowej miały również inwestycje realizowane poza Pomorskim, czyli odcinki autostrady A1 zapewniające połączenie województwa z krajową siecią autostrad (A2 oraz A4). W zakresie projektów kolejowych najważniejszą inwestycją była modernizacja linii E 65/C – E 65 na odcinku Gdynia – Warszawa oraz Warszawa – południowa Polska, podnosząca bezpieczeństwo pasażerów i skracająca czas przejazdu pociągów z Gdańska do stolicy do 2 godzin i 45 min., a do Krakowa do 5 godzin i 30 min. Dzięki wyżej wymienionym inwestycjom rosnącą przepustowość zyskuje cały Korytarz Transportowy Bałtyk-Adriatyk, stanowiący głębokie zaplecze lądowe dla trójmiejskich portów.

Duży wpływ na poprawę dostępności transportowej regionu miały projekty realizowane przez Port Lotniczy im. Lecha Wałęsy w Gdańsku. To trzecie lotnisko w kraju pod względem liczby przewożonych pasażerów (w 2016 r. obsłużono 4 mln pasażerów³⁵), coraz szybciej zmniejsza dystans do Portu Lotniczego im. Jana Pawła II w Krakowie-Balicach³⁶. W latach 2012-2016 liczba obsłużonych pasażerów wzrosła o 35%. W rozbudowanej sieci połączeń dominują połączenia ze Skandynawią, Niemcami i Wielką Brytanią.

Bariery i zagrożenia – wciąż obecne, ale odczuwalnie niwelowane...

13. Mimo pozytywnych zmian na rynku pracy, Pomorskie nadal wypada gorzej na tle kraju w zakresie pomocy społecznej. Liczba osób, którym przyznano świadczenia pomocy społecznej na 10 tys. osób wynosi 476 (przy 460 w Polsce). Pozytywnym sygnałem jest znaczna dynamika spadku powyższego wskaźnika, która w latach 2012-2015 plasowała województwo na 4. miejscu w kraju (spadek o 10,1%). Ponadto, deklarowana liczba osób, które mają problem z utrzymaniem gospodarstwa domowego, jest od lat niższa niż średnia w kraju³⁷.

Zamożność pomorskich gospodarstw domowych jest zbliżona do średniej w Polsce (6. miejsce), przy czym przyrost dochodu do dyspozycji brutto w gospodarstwie domowym na 1 osobę od 2012 r. słabnie i jest jednym z najniższych w kraju (wzrost o 2,2%). Rośnie natomiast liczba zamożnych i bogatych podatników, których udział w kraju wynosi 6,5% (w 2012 r. – 6,2%)³⁸. Mieszkańcy województwa pomorskiego są bardziej zadowoleni z życia niż osoby z innych regionów Polski (2. miejsce w 2013 i 2015 r.)³⁹. Od lat region charakteryzuje się również najwyższym odsetkiem zadowolonych z miejscowości zamieszkania (w 2015 r. – 73,7%)⁴⁰.

³⁵ Co stanowiło 12% ruchu lotniczego w kraju

³⁶ W 2016 r. liczba obsłużonych pasażerów wyniosła 5 mln, co było efektem 65-procentowego wzrostu w porównaniu z 2012 r.

³⁷ Obracht-Prondzynski C. (red.), 2016, *Warunki i jakość życia w województwie pomorskim. Raport z badań 2000-2015*, Urząd Marszałkowski Województwa Pomorskiego, Gdańsk

³⁸ *Rynek dóbr luksusowych w Polsce, edycja 2016, Rynek dóbr luksusowych w Polsce, edycja 2012*, KPMG, Warszawa

³⁹ Obracht-Prondzynski C. (red.), op. cit.

⁴⁰ Ibidem

14. Mimo systematycznej poprawy sytuacji województwo posiada zróżnicowany przestrzennie dostęp do żłobków⁴¹ oraz przedszkoli⁴², co może wzmacniać nierówności edukacyjne oraz wpływać na niższą aktywność zawodową kobiet. Wyniki egzaminów zewnętrznych powoli poprawiają się, ale nadal są nieco niższe niż średnie w kraju⁴³. Zauważalnym problemem są znaczne dysproporcje pomiędzy wynikami sprawdzianów i egzaminów uczniów ze szkół wiejskich, a wynikami zdających ze szkół w dużych miastach⁴⁴. Choć nadal mankamentem pozostaje niedopasowanie oferty kształcenia zawodowego na poziomie ponadgimnazjalnym do zmieniającej się sytuacji gospodarczej⁴⁵, zauważyć należy pierwsze pozytywne efekty działań podejmowanych przez samorząd regionalny we współpracy z organami prowadzącymi szkoły zawodowe, w szczególności z powiatami, w zakresie wsparcia szkolnictwa zawodowego.
15. W całym kraju obserwuje się spadek liczby studentów⁴⁶. Niemniej, w przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców, wskaźnik w Pomorskim jest wyższy niż średnio w Polsce i plasuje region na 4. miejscu. Słaba jest jednak internacjonalizacja szkół wyższych, o czym świadczy m.in. powolny wzrost odsetka cudzoziemców studiujących w naszym regionie⁴⁷. Optymistyczny jest natomiast systematyczny wzrost liczby uczestników studiów doktoranckich, a także utrzymujący się, wyższy od przeciętnego w kraju udział studentów kierunków technicznych i przyrodniczych (6. miejsce) wśród studentów ogółem.

Spada również zainteresowanie kształceniem ustawicznym. W 2015 r. udział osób w wieku 25-64 lata uczestniczących w kształceniu i szkoleniu wyniósł w Pomorskim 5,0%⁴⁸. Nadal jednak województwo pod tym względem utrzymuje 2. miejsce w kraju.

16. Między 2012 a 2015 r. liczba zgonów ogółem wzrosła o 2,7%, ale mimo to wskaźnik zgonów na 1000 mieszkańców utrzymuje się na poziomie najniższym w kraju (9,1%). Nadal główną przyczyną zgonów są nowotwory, a powoli stabilizuje się liczba zgonów związanych z układem krążenia. Zmiany te wpisywały się w ogólnopolskie trendy, dlatego pozycja regionu względem innych województw nie uległa istotnym przesunięciom. Dostęp do usług ochrony zdrowia stopniowo poprawia się, choć nadal istnieją negatywne tendencje w stosunku do średnich krajowych⁴⁹ oraz problemy z zapewnieniem specjalistycznych świadczeń

⁴¹ W 2012 r. region zajmował ostatnie miejsce w Polsce pod względem udziału dzieci w żłobkach i klubach dziecięcych na 1000 dzieci w wieku do lat 3. Jednak przez minione lata odnotował najwyższą dynamikę wzrostu (o 160%) i w 2015 r. ułokował się na 11. pozycji, ze wskaźnikiem wynoszącym 60,1.

⁴² W 2015 r. liczba dzieci w placówkach wychowania przedszkolnego na 1000 dzieci w wieku 3-5 lat wynosiła 803 (12. msc. w kraju).

⁴³ Od 2012 r. wyniki egzaminów gimnazjalnych zmniejszyły dystans do średnich krajowych. W przypadku matur wyniki są zbliżone. Wyjątkiem są wyniki sprawdzianu szóstoklasistów, gdzie różnica wzrosła z 1 do 2 p. proc.

⁴⁴ W przypadku sprawdzianu uczniów kończących szkołę podstawową to blisko 11 p. proc. na niekorzyść szkół wiejskich.

⁴⁵ Mimo, że 83,4% dyrektorów deklaruje, że przy podejmowaniu decyzji o wprowadzeniu zmian w kierunkach rozwoju szkoły bierze pod uwagę potrzeby lokalnego i regionalnego rynku pracy (*Badanie potencjału województwa pomorskiego w zakresie zróżnicowania form kształcenia zawodowego i ustawicznego*, 2014, UMWP, Gdańsk).

⁴⁶ W skali województwa jest to wyraźnie widoczne w subregionalnych ośrodkach akademickich (udział studentów z 6,7% w 2012 r. spadł do 4,5% w 2015 r.).

⁴⁷ Z 1,4% w 2012 r. do 2,6% w 2015 r.

⁴⁸ W 2012 r. – 6,1%.

⁴⁹ Np. w odniesieniu do liczby pielęgniarek i położonych na 10 tys. ludności (15. miejsce), czy liczby lekarzy na 10 tys. ludności (7. miejsce).

zdrowotnych (zwłaszcza w zachodniej części regionu). Zmiana struktury wiekowej ludności powoduje wzrost popytu na usługi zdrowotne i opiekuńcze dla osób starszych i w związku z tym na odpowiednio wykwalifikowany personel.

17. Północna i północno-wschodnia część województwa charakteryzuje się wysokim ryzykiem wystąpienia powodzi. Dotyczy to w szczególności obszaru Żuław Wielkich oraz Gdańskich. Zagrożone są m.in. tereny cechujące się intensywnym uprzemysłowieniem (tereny Grupy Lotos S.A, Oczyszczalni Ścieków Gdańsk-Wschód, Gdańskich Zakładów Nawozów Fosforowych *Fosfory* Sp. z o.o.) oraz wysoką wartością historyczną⁵⁰. Ponadto gwałtowne zjawiska hydro-meteorologiczne są przyczyną powstawania zagrożeń powodziowych w powiatach: słupskim, lęborskim, puckim, wejherowskim, kwidzyńskim i starogardzkim. Dzięki realizacji I etapu programu *Kompleksowe zabezpieczenie przeciwpowodziowe Żuław do roku 2030* (w latach 2007-2015) poprawie uległ m.in. stan wałów przeciwpowodziowych rzeki Wisły, a ochroną przeciwpowodziową objęto 120 tys. osób.

W ostatnich latach inwestowano również w systemy odprowadzania i retencjonowania wód opadowych i roztopowych⁵¹. Mimo to, stan rozwoju infrastruktury odwodnieniowej jest niewystarczający i wymaga podejmowania dalszych przedsięwzięć, służących spowalnianiu lub zatrzymaniu odpływu wód opadowych na obszarach zurbanizowanych.

18. Pomorskie zajmuje 2. pozycję w kraju pod względem odsetka ludności obsługiwanej przez oczyszczalnie ścieków (83,2%)⁵². Zgodnie z zapisami *Krajowego Programu Oczyszczania Ścieków Komunalnych* wszystkie wyznaczone aglomeracje ściekowe⁵³ powinny zostać wyposażone w oczyszczalnie ścieków o wystarczającej wydajności i zapewniające wymaganą jakość oczyszczania ścieków oraz dysponować siecią kanalizacyjną gwarantującą blisko 100% poziom obsługi⁵⁴. Odsetek aglomeracji ściekowych spełniających powyższe wymagania wzrósł z 27% w 2012 r. do 61,6% na koniec 2015 r.
19. Chociaż wzrosła ilość odpadów komunalnych odbieranych i zbieranych w sposób selektywny, a 15% gmin osiągnęło już docelowy (50% dla 2020 r.) poziom recyklingu i przygotowania do ponownego użycia frakcji materiałowych odpadów komunalnych (papieru, metali, szkła i tworzyw sztucznych), nadal nie w pełni zadowalające jest funkcjonowanie systemu gospodarki odpadami. Obserwuje się niską efektywność selektywnego zbierania odpadów u źródła w przypadku niektórych gmin⁵⁵, niewystarczający jest także system selektywnego zbierania odpadów komunalnych ulegających biodegradacji. Problemem pozostaje również

⁵⁰ Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Pomorskiego 2030.

⁵¹ Wśród największych projektów należy wymienić projekt miasta Gdańska *Ochrona wód Zatoki Gdańskiej - budowa i modernizacja systemu odprowadzania wód opadowych w Gdańsku* oraz projekt miasta Gdyni i miast Małego Trójmiasta Kaszubskiego *Ochrona wód Zatoki Gdańskiej - budowa i modernizacja systemu odprowadzania wód opadowych w Gdyni oraz Małym Trójmieście Kaszubskim*.

⁵² Stan na koniec 2015 r.

⁵³ Przez Sejmik Województwa Pomorskiego lub wcześniej Wojewodę Pomorskiego.

⁵⁴ Oznacza to wyposażenie w sieć kanalizacyjną co najmniej na poziomie: 95% dla aglomeracji o RLM < 100 000 oraz 98% dla aglomeracji o RLM ≥ 100 000.

⁵⁵ Udział odpadów zbieranych selektywnie w odpadach ogółem plasuje region w środku rankingu województw, mimo że w 2015 r. wynosił 22,3%, podczas gdy w 2007 r. niespełna 5%.

niski stopień wykorzystania odpadów w celu odzysku energii⁵⁶. Regionalne instalacje do przetwarzania odpadów komunalnych (RIPOK) wymagają doposażenia i uzupełnienia o nowe elementy linii technologicznych, jak również przebudowy kompostowni celem dostosowania ich do wymogów prawnych⁵⁷.

20. Pomorskie jest jednym z bardziej „uzależnionych energetycznie” województw w kraju. W 2015 r. produkcja energii elektrycznej (4243,4 GWh) pokryła 53% zużycia (8050 GWh). Opisywana zależność negatywnie warunkuje poziom bezpieczeństwa energetycznego i wpływa na koszty energii „importowanej”, obniżając poziom atrakcyjności inwestycyjnej województwa (zwłaszcza w przypadku działalności przemysłowej).

Rozwój energetyki odnawialnej przyczynił się do poprawy bilansu energetycznego Pomorza. W latach 2012-2015 stosunek zużycia energii pochodzącej z OZE do zużycia energii elektrycznej znacząco wzrósł (z 14,8% do 24,2%)⁵⁸. Liczne inwestycje w OZE, wykorzystujące korzystne warunki do rozwoju różnych form energetyki odnawialnej, przyczyniły się do wzrostu udziału tego sektora w produkcji energii elektrycznej w regionie (do ponad 45,9%). Dalszą poprawę bilansu energii elektrycznej utrudnia brak nowych źródeł systemowych. Ponadto do głównych problemów pomorskiej elektroenergetyki zalicza się niedostatecznie rozwiniętą infrastrukturę przesyłową i dystrybucyjną oraz zły stan techniczny sieci.

Cechą charakterystyczną systemu zaopatrzenia w ciepło jest wysoki udział węgla w ogólnym bilansie nośników energii cieplnej. Uwzględniając spadek zapotrzebowania na energię w scentralizowanych systemach ciepłowniczych (na skutek działań termomodernizacyjnych oraz eliminacji najbardziej energochłonnych technologii), jak również wysoki udział wysokoemisyjnych indywidualnych źródeł w strukturze wytwarzania ciepła, a także występowanie przekroczeń poziomów dopuszczalnych i docelowych zanieczyszczeń powietrza w sezonie grzewczym, niezbędne są dalsze inwestycje w rozwój scentralizowanych sieci ciepłowniczych.

21. Problemem pozostaje niska wewnątrzregionalna spójność transportowa. To m.in. efekt położenia stolicy województwa z dala od geometrycznego środka regionu. Czas dojazdu samochodem osobowym do Gdańska z miejscowości zlokalizowanych w zachodniej oraz południowo-zachodniej części województwa sięga 2,5 godzin i należy do najdłuższego obserwowanego w Polsce czasu dojazdu do miasta wojewódzkiego⁵⁹.

Jest to istotna bariera dla rozprzestrzeniania się procesów rozwojowych obserwowanych w Trójmieście, co uzasadnia inwestowanie w poprawę dostępności transportowej.

⁵⁶ Plan Gospodarki Odpadami dla Województwa Pomorskiego 2022.

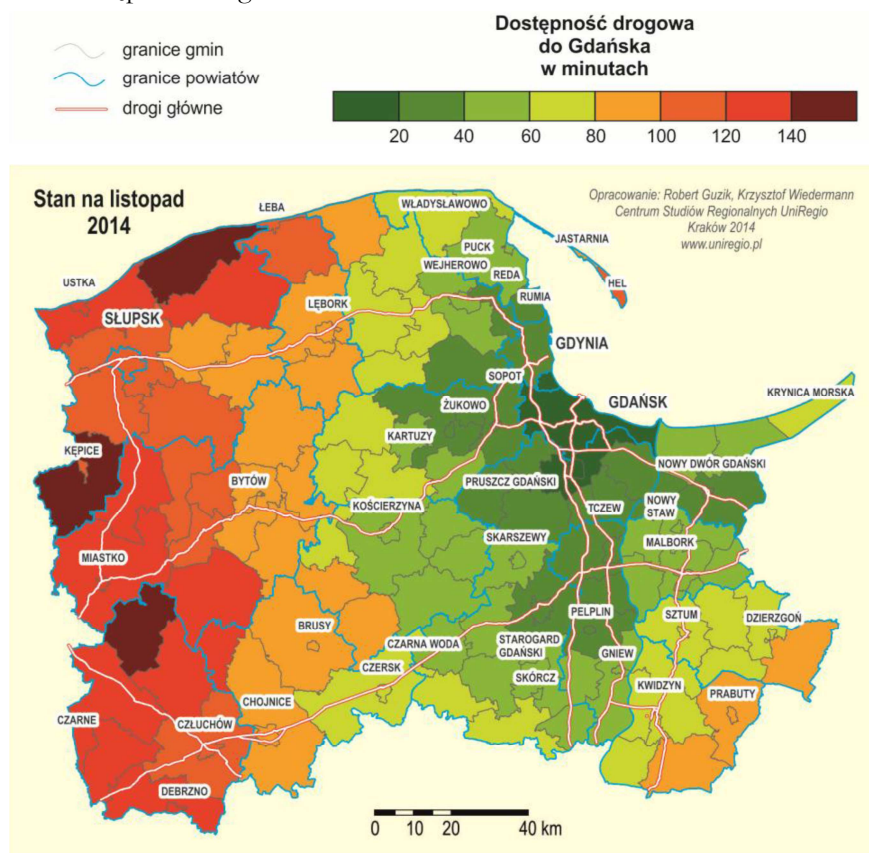
⁵⁷ Ibidem.

⁵⁸ Wyższą opisywaną relacją cechują się województwa: zachodniopomorskie, świętokrzyskie, kujawsko-pomorskie, podlaskie oraz warmińsko-mazurskie.

⁵⁹ Guzik R. (red.), *Analiza relacji funkcjonalno-przestrzennych między ośrodkami miejskimi i ich otoczeniem*, UNIREGIO, Kraków 2015, str. 320.

Dzięki zrealizowanym inwestycjom drogowym odsetek mieszkańców województwa objętych izochroną 90 min. dojazdu transportem drogowym do Gdańska w godzinach porannego szczytu komunikacyjnego zwiększył się z 46,0% do 58,6%.

Ryc.4. Dostępność drogowa do Gdańska

Źródło: Guzik R. (red.), *Analiza relacji funkcjonalno-przestrzennych między ośrodkami miejskimi i ich otoczeniem*, UNIREGIO, Kraków 2015

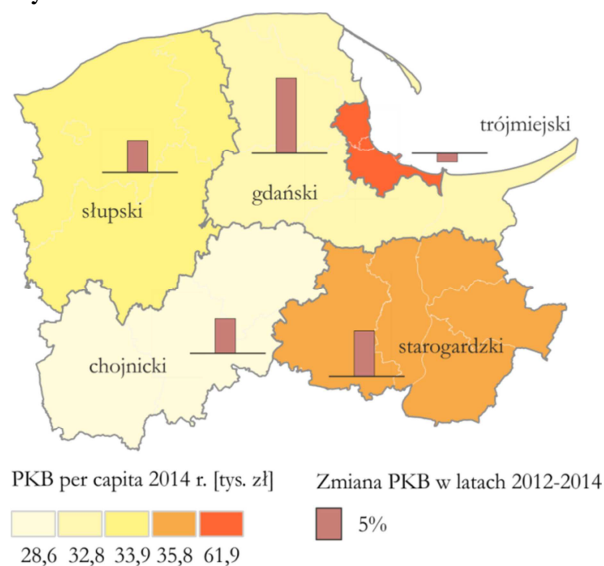
Uruchomienie Pomorskiej Kolei Metropolitalnej w połączeniu z rewitalizacją kościerskiego korytarza kolejowego poprawiło dostępność kolejową Kartuz oraz Kościerzyny – centralnie położonych powiatów, cechujących się do niedawna względnie słabymi powiązaniami transportowymi. Problemem pozostaje nadal niska dostępność transportowa powiatów: bydowskiego, człuchowskiego oraz chojnickiego. Wśród priorytetów rozwojowych budujących spójność terytorialną znajduje się również budowa drogi S6, przybliżającej Słupsk do Gdańska o ok. 30 min.⁶⁰

Pomimo poprawy bezpieczeństwa w ruchu drogowym, Pomorskie zajmuje 2. pozycję pod względem liczby wypadków drogowych w przeliczeniu na 100 tys. mieszkańców, chociaż śmiertelność ofiar jest niższa niż przeciętnie w kraju.

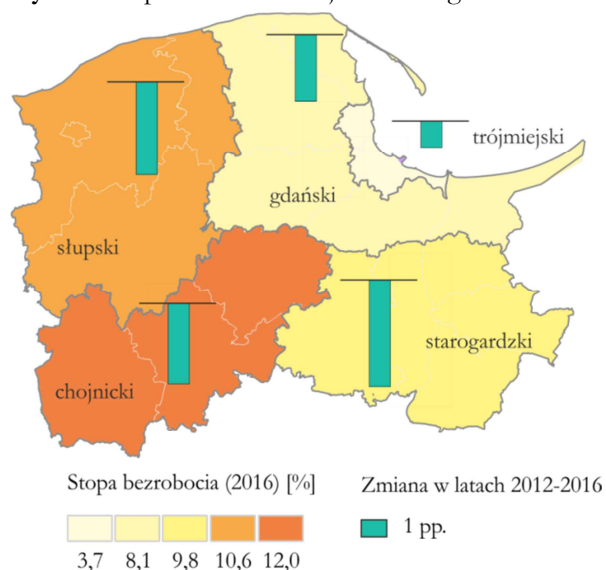
⁶⁰ Guzik R. (red.), op. cit., str. 321.

Zróżnicowania przestrzenne województwa osłabiają spójność regionu

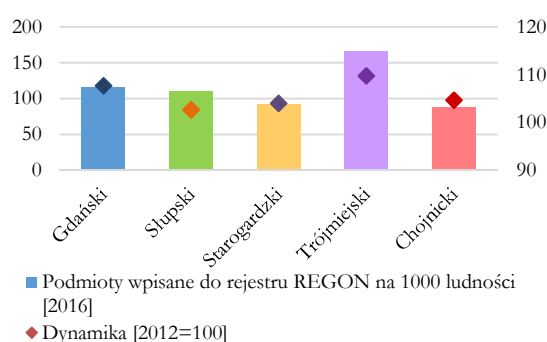
Ryc.5. PKB

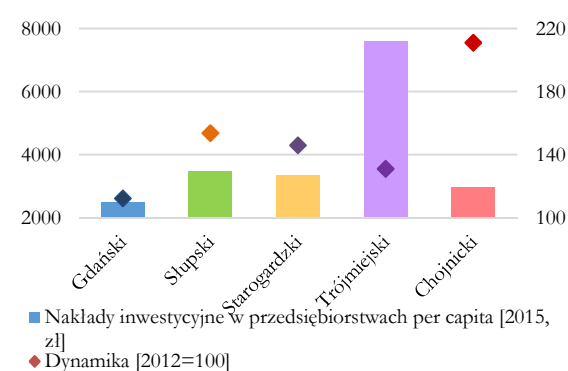
Ryc.6. Stopa bezrobocia rejestrowanego

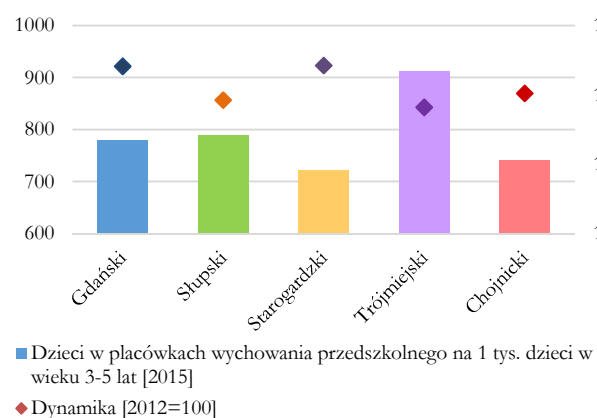
Ryc.7. Podmioty wpisane do rejestru REGON na 1000 ludności

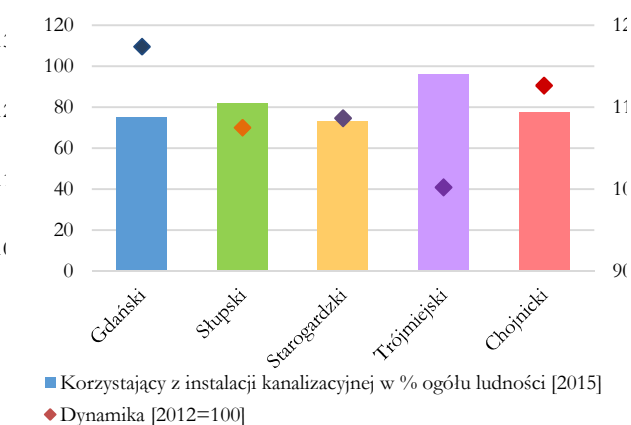
Ryc.8. Nakłady inwestycyjne w przedsiębiorstwach per capita w zł

Ryc.9. Dzieci w placówkach wychowania przedszkolnego na 1 tys. dzieci w wieku 3-5 lat

Ryc.10. Korzystający z instalacji kanalizacyjnej w % ogółu ludności

3. REALIZACJA SRWP

Strategia składa się z 3 Celów strategicznych (CS) i 10 Celów operacyjnych (CO).

3.1. System realizacji SRWP

W SRWP przyjęto szereg zobowiązań dotyczących systemu realizacji, za które odpowiedzialny jest ZWP. Zostały one przedstawione w poniższej tabeli.

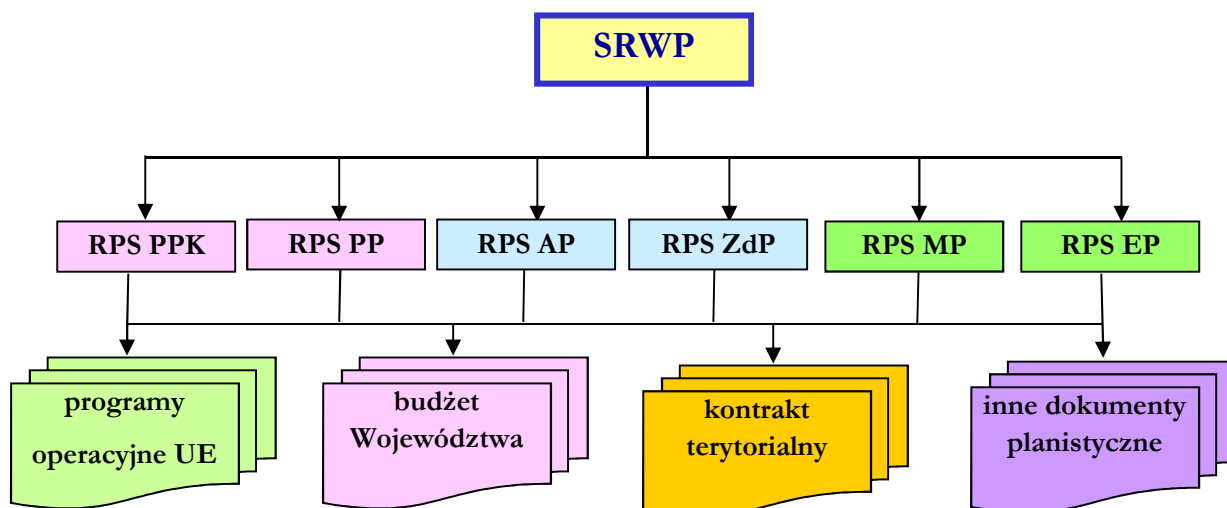
Tab. 1. Zobowiązania SRWP dotyczące systemu realizacji

Zobowiązanie	Termin wynikający z SRWP	Realizacja
Przyjęcie <i>Planu zarządzania SRWP</i>	w ciągu miesiąca od zatwierdzenia SRWP	30.10.2012 r. (z późn. zm.)
Przyjęcie 6 RPS	do końca 2013 r.	sierpień 2013 r. (z późn. zm.)
Przyjęcie koncepcji PSME	w ciągu 6 miesięcy od zatwierdzenia SRWP	21.03.2013 r. (obecnie element <i>Planu Zarządzania SRWP</i>)
Powołanie PFT	w ciągu 6 miesięcy od zatwierdzenia SRWP	28.03.2013 r. (z późn. zm.)
Określenie ISP	nie wskazano	28.01.2016 r.
Zawarcie ZPT	nie wskazano	29.06.2016 r. (z późn. zm.)

3.1.1. Plan Zarządzania SRWP

Realizując zobowiązanie zawarte w SRWP, ZWP Uchwałą nr 1317/197/16 z dnia 15 grudnia 2016 r. przyjął zaktualizowany *Plan zarządzania Strategią Rozwoju Województwa Pomorskiego 2020*. Dokument ten określa system realizacji SRWP, w tym w szczególności: podmioty zaangażowane w jej realizację, zasady przygotowania i realizacji zasadniczych narzędzi – Regionalnych Programów Strategicznych (RPS), przedsięwzięć strategicznych, ZPT, a także zasady funkcjonowania *Pomorskiego Systemu Monitoringu i Ewaluacji (PSME)* i *Pomorskiego Forum Terytorialnego (PFT)*.

Narzędzia realizacji SRWP podsumowuje poniższy schemat.

Regionalne programy strategiczne

RPS stanowią główne narzędzia realizacji SRWP, operacjonalizując i harmonizując działania SWP w poszczególnych obszarach tematycznych *Strategii*. W tym celu RPS w szczególności:

- realizują jeden lub więcej CO SRWP, precyzując, selekcjonując oraz hierarchizując problemy i działania rozwojowe,
- skupiają większość środków rozwojowych będących w dyspozycji SWP i są z nich współfinansowane,
- operują mierzalnymi celami i wskazują obszary strategicznej interwencji (OSI) rozwijając kryteria zawarte w SRWP,
- określają sposób realizacji zobowiązań SWP, precyzują obszary współpracy ponadregionalnej i międzynarodowej oraz oczekiwania wobec administracji centralnej określone w SRWP,
- identyfikują przedsięwzięcia strategiczne, których realizacja jest niezbędna do osiągnięcia celów SRWP,
- identyfikują potencjalne zewnętrzne źródła finansowania i mechanizmy realizacji.

Zgodnie z zapisami SRWP, w 2013 r. ZWP uchwalił sześć RPS powiązanych z CO SRWP RPS miały bezpośredni wpływ na kształt RPO WP 2014-2020, w szczególności na zakres tematyczny, ukierunkowanie terytorialne i preferencje dla projektów, finansowanych ze środków UE.

Tab. 2. RPS i ich powiązanie z CO SRWP

RPS	CO SRWP
Pomorski Port Kreatywności (PPK)	1.1. Wysoka efektywność przedsiębiorstw
	1.2. Konkurencyjne szkolnictwo wyższe
Pomorska Podróż (PP)	1.3. Unikatowa oferta turystyczna i kulturalna
Aktywni Pomorzanie (AP)	2.1. Wysoki poziom zatrudnienia
	2.2. Wysoki poziom kapitału społecznego
	2.3. Efektywny system edukacji
Zdrowie dla Pomorzan (ZdP)	2.4. Lepszy dostęp do usług zdrowotnych

Mobilne Pomorze (MP)	3.1. Sprawny system transportowy
Ekoefektywne Pomorze (EP)	3.2. Bezpieczeństwo i efektywność energetyczna
	3.3. Dobry stan środowiska

Sposób i formę realizacji RPS określają *Roczne Plany Realizacji RPS*, które organizują proces wykonywania zadań w poszczególnych celach i priorytetach RPS. Na potrzeby *Rocznych Planów Realizacji RPS* prowadzony jest monitoring kwartalny. Każdego roku (począwszy od 2014) opracowywane są również roczne *Raporty z realizacji RPS*, które pozwalają m.in. na przeciwdziałanie zidentyfikowanym ryzykom dzięki wprowadzaniu działań naprawczych.

Roczne Plany Realizacji RPS i *Roczne raporty z realizacji RPS* umożliwiają ukierunkowanie działań w danym roku oraz odpowiednie rozdysponowanie dostępnych zasobów instytucjonalnych, organizacyjnych i kadrowych, podejmując jednocześnie roczne zobowiązania w zakresie wdrażania Programów. Analiza rocznych *Raportów z realizacji RPS*, poza bieżącym monitorowaniem stopnia ich implementacji, pozwala również na weryfikację zasadności priorytetów/kierunków działania w RPS oraz zastosowanych narzędzi wdrożeniowych.

Zobowiązania SWP

Szczególnie istotne znaczenie mają zapisy RPS odnoszące się do sposobu realizacji Zobowiązań SWP. Zobowiązania SWP przyczyniły się do istotnego wzrostu aktywności SWP w poszczególnych, kluczowych obszarach, a także wzmocniły współpracę z partnerami, co wykazano przy analizie poszczególnych CO.

Przedsięwzięcia strategiczne

Istotnym elementem realizacji RPS, angażującym znaczne zasoby finansowe, instytucjonalne i organizacyjne są przedsięwzięcia strategiczne, będące projektami, grupami projektów lub mini-programami. Łącznie w ramach RPS zostało zidentyfikowanych 28 przedsięwzięć strategicznych, za realizację których odpowiedzialny jest SWP, tj. UMWP i samorządowe jednostki organizacyjne (dla 16 przedsięwzięć) oraz podmioty zaangażowane w realizację RPS niezależne od SWP (dla 12 przedsięwzięć). Koordynację i nadzór nad całością procesów związanych z zarządzaniem przedsięwzięciami strategicznymi sprawuje ZWP przy pomocy Zespołu Sterującego SRWP.

Plan zarządzania SRWP określa zasady zarządzania przedsięwzięciami strategicznymi, za realizację których odpowiedzialny jest SWP. Dla pozostałych przedsięwzięć strategicznych zasady te pełnią funkcję rekomendowanych standardów realizacji. Dla przedsięwzięć strategicznych, za których realizację odpowiedzialny jest SWP zostali wyznaczeni Kierownicy oraz utworzono zespoły projektowe. Dla przedsięwzięć zostały opracowane *Karty przedsięwzięć strategicznych*, a następnie *Plany przedsięwzięć strategicznych*. Dokumenty te zostały zaakceptowane przez ZWP. Co kwartał kierownicy przedsięwzięć sporządzają *Raporty okresowe z postępu realizacji przedsięwzięcia strategicznego*.

System zarządzania SRWP i RPS

a) Koordynator SRWP i Zespół Sterujący SRWP

Koordynator SRWP przy pomocy Zespołu Sterującego SRWP, odpowiada za zapewnienie sprawnego i spójnego systemu realizacji SRWP, w tym sprawnego funkcjonowania PSME oraz systemu realizacji RPS. W skład *Zespołu Sterującego* obok Koordynatora i Kierowników RPS wchodzi także przedstawiciele innych komórek organizacyjnych UMWP, jednostek organizacyjnych Samorządu Województwa, a także podmioty zewnętrzne.

b) Kierownicy RPS i Zespoły Zarządzające

Za przygotowanie, sprawną realizację RPS oraz monitorowanie realizacji Programu odpowiada Kierownik RPS, który swoje zadania wykonuje przy pomocy Zespołu Zarządzającego RPS, w skład którego wchodzi przedstawiciele departamentów UMWP oraz jednostek zaangażowanych bezpośrednio w realizację RPS.

c) Rady Programowe

W systemie realizacji SRWP, dla zapewnienia szerokiej koordynacji i uspołecznienia procesu wdrażania RPS, a także w celu realizacji zasady partnerstwa, transparentności i partycypacji, dla każdego RPS powołane zostały Rady Programowe, pełniące funkcje opiniotwórcze. W skład Rad wchodzi przedstawiciele kluczowych partnerów wskazanych w SRWP.

3.1.2. Instrumenty realizacji RPS

Kontrakt Terytorialny dla Województwa Pomorskiego

Kontrakt Terytorialny dla Województwa Pomorskiego (KT), podpisany 19 grudnia 2014 r.⁶¹ pomiędzy Rządem RP a SWP, jest jednym z instrumentów realizacji SRWP/RPS. KT określa cele i przedsięwzięcia priorytetowe, które mają istotne znaczenie dla rozwoju kraju oraz województwa, a jego celem jest ich skoordynowana realizacja z poziomu krajowego i regionalnego. Środki na realizację przedsięwzięć objętych KT mają pochodzić przede wszystkim z Krajowych Programów Operacyjnych w perspektywie 2014-2020 (KPO 2014-2020) oraz z budżetu państwa, a także – uzupełniająco – z RPO WP 2014-2020 i z Instrumentu „Łącząc Europę” (ang. CEF-Connecting Europe Facility). W KT uzgodnionych zostało 67 przedsięwzięć, w tym 40 na liście podstawowej, a 27 na liście warunkowej, o łącznej wartości prawie 31 mld zł⁶². Zakres tematyczny uzgodnionych przedsięwzięć obejmuje m.in. wzmocnienie współpracy sektora nauki i gospodarki, rozwój infrastruktury transportowej – kolejowej i drogowej, ochronę środowiska, rozwój energetyki, dziedzictwo kulturowe oraz specjalistyczne usługi zdrowotne.

Programy Operacyjne 2014-2020

Podstawowym źródłem finansowania realizacji SRWP/RPS są programy operacyjne finansowane ze środków unijnych (głównie polityki spójności) w perspektywie 2014-2020 w ramach Umowy Partnerstwa (UP). Szczególne znaczenie mają KPO⁶³, stanowiąc podstawowe źródło finansowania, w szczególności: przedsięwzięć wskazanych w KT, przedsięwzięć zidentyfikowanych w ZPT oraz części przedsięwzięć strategicznych, a także przedsięwzięć kierowanych do KPO, określonych w Strategii ZIT.

Instrumentem uzupełniającym w stosunku do KPO jest RPO WP 2014-2020, zarządzany przez ZWP z łączną alokacją środków UE 1 864,8 mln euro, finansowany ze środków Europejskiego

⁶¹ Aneksowany dwukrotnie w dniu 11 sierpnia 2015 r. oraz 30 maja 2017 r.

⁶² Stan na 31 grudnia 2016 r. W wyniku Aneksu do KT z dn. 30 maja 2017 r. dodano 2 przedsięwzięcia (jedno na listę podstawową i jedno na listę warunkową).

⁶³ W szczególności PO Infrastruktura i Środowisko (PO IŚ), PO Inteligentny Rozwój (PO IR), PO Wiedza Edukacja Rozwój (PO WER), PO Polska Cyfrowa (PO PC).

Funduszu Rozwoju Regionalnego (EFRR) – 1 340,3 mln euro oraz Europejskiego Funduszu Społecznego (EFS) – 524,5 mln euro. RPO WP 2014-2020 jest źródłem finansowania m.in. większości przedsięwzięć strategicznych określonych w RPS.

W dniu 8 grudnia 2015 r. ZWP przyjął *Plan działań Zarządu Województwa Pomorskiego w zakresie pozyskania środków UE w latach 2014-2020*, w którym określone zostały trzy scenariusze i cele absorpcyjne dla województwa pomorskiego, przedstawione w poniższej tabeli.

Tab. 3. Scenariusze i cele absorpcyjne dla województwa pomorskiego w perspektywie 2014-2020.

Scenariusz	Cel absorpcyjny dla środków UE w okresie 2014-2020
pesymistyczny	4,0 mld euro (4,6% środków dostępnych dla Polski i 7,8% środków dostępnych dla Pomorskiego)
realistyczny	4,6 mld euro (5,3% środków dostępnych dla Polski i 9,0% środków dostępnych dla Pomorskiego)
optymistyczny	5,4 mld euro (6,3% środków dostępnych dla Polski i 10,5% środków dostępnych dla Pomorskiego)

Pomorski Fundusz Rozwoju

Ważnym instrumentem finansowania przedsięwzięć rozwojowych w województwie są środki uruchamiane w formie pozadotacyjnej. Są to środki powracające ze wsparcia w ramach Inicjatyw JEREMIE oraz JESSICA wdrażanych w ramach RPO WP 2007-2013, skierowanych odpowiednio na wspieranie rozwoju MŚP oraz rozwój funkcji miejskich. Podmiotem odpowiedzialnym za zarządzanie tymi środkami jest Pomorski Fundusz Rozwoju Sp. z o.o. (PFR), działający od 2015 r. i realizujący swoje zadania na mocy umowy powierzenia zadań⁶⁴ zawartej z SWP. Po 2023 r., dostępna pula środków skierowana na wsparcie zwrotne zostanie powiększona o środki powracające z instrumentów finansowych uruchomionych w RPO WP 2014-2020 (skierowanych na wsparcie B+R, rozwój MŚP, rewitalizację efektywność energetyczną i odnawialne źródła energii).

3.1.3. Pomorski System Monitoringu i Ewaluacji

PSME jest narzędziem koordynacji działań mających na celu monitorowanie zmian sytuacji społeczno-gospodarczej województwa oraz umożliwiających ocenę realizacji polityki rozwoju prowadzoną przez SWP i współpracujące z nim organizacje i instytucje zaangażowane w rozwój województwa. Celem systemu jest efektywne wsparcie procesu decyzyjnego związanego z planowaniem i wykorzystaniem zasobów (głównie finansowych) kierowanych na realizację SRWP.

⁶⁴ Umowa została zawarta pomiędzy SWP i PFR Sp. z o.o. w dniu 16 lutego 2016 r.

PSME powstał w odpowiedzi na zobowiązanie zapisane w SRWP i stanowi element systemu jej realizacji, dlatego też koncepcja jego działania jest integralną częścią *Planu zarządzania Strategią Rozwoju Województwa Pomorskiego 2020*.

W latach 2014-2016, po akceptacji ZWP, w oparciu o coroczne plany działań PSME, podjęto niemal 100 działań. Obejmowały one analizy, raporty, badania (w tym ewaluacyjne) oraz inne działania związane z pozyskiwaniem niezbędnych informacji służących realizacji RPS, a tym samym SRWP 2020.

Łączna wartość badań włączonych do PSME (planowanych w latach 2014-2016) sięgnęła 5 mln zł. Kwota wykonania była niższa i nie przekroczyła 2,8 mln zł. Obserwowana rozbieżność to efekt zbyt optymistycznie zakrojonych planów w pierwszym roku funkcjonowania systemu (2014 r.), kiedy kwota wykonania wydatków sięgnęła około 55% wartości planowanej, jak również braku realizacji jednego z badań o wartości 1 mln zł w 2016 r. (*Broker eksportowy*).

Poza badaniami w planach działań PSME ujęto szereg innych przedsięwzięć takich jak opracowywanie wewnętrznych raportów czy też pozyskiwanie danych. Wyniki badań i innych przedsięwzięć współtworzą bazę informacyjną dostępną w wewnętrznym systemie informatycznym UMWP oraz w określonym zakresie na stronie internetowej psme.pomorskie.eu.

Tab. 4. Zakres działania PSME oraz jakościowa ocena stopnia realizacji

Zadania	Stopień realizacji
Systemowa obserwacja działań prowadzonych na rzecz realizacji SRWP oraz ich efektów z wykorzystaniem miar sukcesu, w tym wskaźników i zobowiązań przypisanych celom <i>Strategii</i>	Wysoki Pomiary wskaźników SRWP i RPS realizowano na bieżąco. W 2015 r. opracowano <i>Informację o postępach realizacji Strategii Rozwoju Województwa Pomorskiego 2020</i>
Analiza zmian społecznych, gospodarczych i środowiskowych zachodzących w regionie, ze szczególnym uwzględnieniem związanych z realizacją SRWP	Średni Niewystarczająca dyseminacja wiedzy (relatywnie niewielka grupa odbiorców) uzyskanej dzięki zrealizowanym badaniom.
Ocena postępów realizacji RPS, w tym wynikających z nich programów operacyjnych, a także ocena osiągniętych dzięki nim efektów	Średni Zróżnicowany poziom monitoringu realizacji RPS. Regularnie realizowana sprawozdawczość jakościowa, częstokroć niepoparta danymi ilościowymi (wskaźnikami).
Identyfikacja nowych uwarunkowań związanych z realizacją celów SRWP i formułowanie rekomendacji dotyczących zamierzeń w niej określonych, a także systemu jej realizacji	Wysoki Prace w ramach przygotowywania informacji o realizacji SRWP, jak również jej oceny.
Ocena efektów realizowanej w regionie wspólnotowej, krajowej i regionalnej polityki publicznej	Niski Kluczowe utrudnienie realizacji zadania wynika z braku dostępu do wiedzy o wysokości i przeznaczeniu wszystkich środków publicznych kierowanych do województwa pomorskiego z poziomu krajowego. Brakuje również informacji o ukierunkowaniu przestrzennym interwencji JST.
Analiza zmian w zagospodarowaniu przestrzennym regionu	Wysoki Ukończono prace nad nowym PZPWP. Dział Pomorskie Biuro Planowania Regionalnego.
Formułowanie prognoz i scenariuszy rozwoju regionu	Średni W ramach przygotowywania/nowelizacji dokumentów strategicznych.

3.1.4. Pomorskie Forum Terytorialne

PFT jest niezależnym organem opiniodawczo-konsultacyjnym ZWP w kwestiach dotyczących realizacji SRWP. Zostało ono powołane na mocy Uchwały nr 330/234/13 ZWP z dnia 28 marca 2013 r., w odpowiedzi na zapisy *Strategii*, wskazujące na konieczność pobudzenia i usystematyzowania debaty strategicznej oraz zacieśniania współpracy między kluczowymi aktorami działań rozwojowych.

Do głównych zadań PFT należą: analiza kluczowych procesów i zjawisk zachodzących w regionie z uwzględnieniem oddziaływania polityk i strategii krajowych i wspólnotowych, analiza postępu realizacji i efektów SRWP i RPS oraz formułowanie opinii i rekomendacji w zakresie prowadzenia polityki rozwoju regionu.

Od 2014 r. PFT spotyka się dwa razy w roku pod przewodnictwem Marszałka Województwa i dyskutuje o bieżących, ważnych dla regionu problemach. W jego skład wchodzi przedstawiciele najważniejszych środowisk Pomorza: byli marszałkowie województwa, wojewoda, reprezentanci władz największych miast regionu, przedstawiciele gospodarki, sektora pozarządowego, instytucji akademickich i badawczych (aktualnie jest to 25 osób).

Do końca 2016 r. odbyło się 5 posiedzeń PFT, podczas których dyskusję ogniskowano wokół: możliwych scenariuszy rozwoju regionu w perspektywie 2030 roku (*Quo Vadis Pomerania?*), sposobów wspierania i rozwoju kreatywnych, uzdolnionych mieszkańców oraz przyciągania ich z zewnątrz (*Talenty Pomorza*), wpływu procesów migracyjnych na rozwój regionu i kształtowanie polityki regionalnej (*Emigracja – moda czy konieczność? Imigracja - szansa czy zagrożenie?*), przyszłości fizycznej przestrzeni województwa w kontekście zapisów Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Pomorskiego (PZPWP) (*Przestrzeń jutra – przyszłość żyta na miarę*) oraz jakości i warunków życia w regionie (*Życie dobre, bo... Pomorskie*).

Tab. 5. Stopień realizacji zadań PFT

Zadania	Stopień realizacji
Analiza kluczowych procesów i zjawisk zachodzących w regionie, z uwzględnieniem oddziaływania polityk i strategii krajowych oraz wspólnotowych UE	Średni Na posiedzeniach PFT w niewystarczającym stopniu identyfikuje się wnioski. Podejmowane dyskusje mają charakter ekspercki służący weryfikacji stawianych tez. Spotkania mają charakter opiniotwórczy.
Analiza postępu realizacji i efektów społeczno-gospodarczych i przestrzennych SRWP i RPS	
Formułowanie opinii i rekomendacji w zakresie prowadzenia polityki rozwoju regionu, a także polityk krajowych i wspólnotowych	Niski Ponieważ w ramach PSME nie wypracowano efektywnego systemu wdrażania rekomendacji formułowane przez PFT rekomendacje nie przekładają się wprost na podejmowane decyzje strategiczne.
Współpraca z Krajowym Forum Terytorialnym, a także z odpowiednikami PFT w innych regionach	Brak Na obecnym etapie nie nawiązano takiego rodzaju współpracy.

3.1.5. Zintegrowane Porozumienia Terytorialne, w tym Zintegrowane Inwestycje Terytorialne

Zintegrowane Porozumienia Terytorialne (ZPT) są instrumentem będącym odpowiedzią na konieczność przestrzennego zaadresowania interwencji, dla wykorzystania potencjałów wszystkich obszarów województwa, z uwzględnieniem jego różnicowań terytorialnych.

ZPT objęły osiem miejskich obszarów funkcjonalnych (MOF): ośrodka regionalnego Słupska oraz ośrodków subregionalnych (Chojnice-Człuchów, Kwidzyn, Lębork, Malbork-Sztum, Starogard Gdański, Kościerzyna i Bytów).

Natomiast dla Obszaru Metropolitalnego Trójmiasta zastosowano instrument Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych (ZIT), który wynika z regulacji na poziomie UE.

ZPT/ZIT bazują na partnerskiej i negocjacyjnej formule. Po stronie MOF podmiotem uprawnionym do negocjacji z SWP jest Wspólna Reprezentacja MOF, obejmująca JST, partnerów społeczno-gospodarczych, instytucje edukacyjne i naukowe, organizacje pozarządowe oraz instytucje otoczenia biznesu i przedsiębiorców. Po stronie ZIT funkcję tę pełni Związek ZIT/Stowarzyszenie Obszar Metropolitalny Gdańsk-Gdynia-Sopot, a przedmiotem negocjacji jest Strategia ZIT. W ramach ZPT i ZIT uzgodniono łącznie 81 przedsięwzięć rozwojowych o łącznej wartości ponad 2,35 mld zł⁶⁵.

3.1.6. Porozumienia na rzecz Inteligentnych Specjalizacji Pomorza

SWP zobowiązał się w SRWP do uruchomienia mechanizmu identyfikacji i weryfikacji obszarów aktywności gospodarczej, które mogą decydować o przyszłej pozycji konkurencyjnej regionu (zasada inteligentnej specjalizacji). Mechanizm ten ma na celu koncentrację interwencji publicznej, ukierunkowanej na uruchamianie i wykorzystywanie potencjałów istotnych dla regionu branż wyłonionych w ramach procesu identyfikacji Inteligentnych Specjalizacji Pomorza (ISP), oraz elastyczne dostosowywanie interwencji do zmieniających się uwarunkowań rynkowych, w tym międzynarodowych.

ISP to obszary gospodarki o dużym potencjale rozwoju i innowacyjności, istotne z punktu widzenia konkurencyjności gospodarki województwa pomorskiego, które bazują na unikatowych zasobach regionalnych i ich nowatorskiej kombinacji. W ramach ISP zakłada się m.in. realizację prac badawczo-rozwojowych i przedsięwzięć innowacyjnych, przyczyniających się do rozwoju konkurencyjnych w skali krajowej i międzynarodowej produktów i usług rynkowych.

Zasady funkcjonowania mechanizmu oraz założenia procedury identyfikacji ISP zostały szczegółowo określone w RPS PPK.

⁶⁵ Stan na 30 kwietnia 2017 r. Kwota odnosi się do przedsięwzięć planowanych do finansowania w ramach RPO WP 2014-2020, nie obejmuje natomiast działań rewitalizacyjnych, uzgadnianych w ramach odrębnej procedury.

Województwo pomorskie przeprowadziło pełny, partnerski i oddolny proces poszukiwania i definiowania inteligentnych specjalizacji, w wyniku którego wyłoniono cztery obszary ISP:

- a) ISP 1 – Technologie offshore i portowo-logistyczne;
- b) ISP 2 – Technologie interaktywne w środowisku nasyconym informacyjnie;
- c) ISP 3 – Technologie efektywne w produkcji, przesyłach, dystrybucji i zużyciu energii i paliw oraz w budownictwie;
- d) ISP 4 – Technologie medyczne w zakresie chorób cywilizacyjnych i okresu starzenia.

Cały proces identyfikacji ISP zrealizowany został w sześciu krokach:

- 1) przegląd i uzupełnienie analiz dotyczących gospodarczego profilu regionu oraz debata publiczna nt. specyficznych (endogennych) zasobów i przewag regionu;
- 2) zaproszenie środowisk skupionych wokół obszarów aktywności gospodarczej o wysokim potencjale wzrostu (Partnerstw) do przedstawienia wstępnych koncepcji wielowymiarowych działań prowadzących do wzmocnienia ich potencjału i poprawy pozycji konkurencyjnej (I etap konkursu);
- 3) prezentacja oraz analiza wstępnych koncepcji z udziałem zespołu ekspertów powołanych przez ZWP;
- 4) zaproszenie Partnerstw do przedstawienia ostatecznych koncepcji inteligentnych specjalizacji (II etap konkursu);
- 5) negocjacje ZWP z Partnerstwami;
- 6) zawarcie Porozumień na rzecz ISP między Partnerstwami a ZWP.

Pierwsze Porozumienia na rzecz ISP zostały zawarte 28 stycznia 2016 r. na okres 3 lat z opcją ich przedłużenia. Porozumienia określają m.in. cele rozwoju ISP, jej zakres przedmiotowy oraz priorytety badawcze, a także zasady i formy wsparcia poprawiające warunki ramowe dla rozwoju specjalizacji, w tym poprzez promowanie i priorytetowe traktowanie uzgodnionych przedsięwzięć horyzontalnych przynoszących korzyści dla rozwoju całej specjalizacji. Dotychczas w ramach Porozumień uzgodniono 17 przedsięwzięć horyzontalnych.

Sygnatariusze Porozumień w uzgodnieniu z Marszałkiem dokonali wyboru Rad, stanowiących formę samoorganizacji środowiska z danego obszaru ISP oraz kanał komunikacji biznesu i nauki z administracją. Na wniosek Rad, na przełomie 2016 i 2017 r. SWP przeprowadził pierwsze działania animacyjne mające na celu wsparcie rozwoju specjalizacji i wzrost mobilizacji ISP do realizacji wspólnych projektów.

Procedura weryfikacji obecnych i identyfikacji nowych inteligentnych specjalizacji, co do zasady, powinna być uruchamiana co dwa lata.

Identyfikacja ISP jest powiązana z realizacją wszystkich RPS. Jest również istotnym elementem wdrażania RPO WP 2014-2020. Porozumienia uszczegóławiają m.in. warunki i kryteria dostępu do wsparcia w ramach RPO WP 2014-2020. Dodatkowo uzgodnione w ramach Porozumień projekty horyzontalne uzyskują preferencje w dostępie do finansowania w ramach RPO WP 2014-2020.

W sumie w proces zaangażowane były 434 podmioty (w tym 292 przedsiębiorstwa, 43 szkoły i uczelnie, 38 instytucji otoczenia biznesu, 12 gmin i związków gmin, 6 szpitali oraz liczne organizacje pozarządowe).

3.1.7. Zasady realizacji SRWP

Strategia sformułowała 14 zasad realizacji, z tego cztery to zasady horyzontalne prowadzenia polityki rozwoju, które miały wpływ na dobór i układ przyjętych w *Strategii* celów i kierunków działania, ich zakres tematyczny oraz zaadresowanie przestrzenne, a także na kształt i ukierunkowanie mechanizmów i narzędzi realizacji (tj. zasada zrównoważonego rozwoju, subsydiarności regionalnej, programowania rozwoju oraz sprawności administracji).

Na etapie realizacji SRWP, zasady horyzontalne zostały uwzględnione m.in. przy określaniu zakresu i ukierunkowaniu RPS oraz instrumentów realizacji RPS będących w dyspozycji SWP, szczególnie RPO WP. **Zasada zrównoważonego rozwoju** (osiągnięcie trwałej poprawy poziomu życia mieszkańców wymaga rozwoju, realizowanego przy zapewnieniu równowagi społecznej, ekologicznej i przestrzennej) ma zastosowanie w RPS (wyznaczają one cele oraz działania w każdej ze sfer zrównoważonego rozwoju), a także w RPO WP, w którym, do oceny projektów stosuje się m.in. kryterium zgodności z politykami horyzontalnymi, w tym zasadą zrównoważonego rozwoju.

Zasada subsydiarności regionalnej, zgodnie z którą SWP realizuje jedynie te cele i przedsięwzięcia, które nie mogą być realizowane dostatecznie efektywnie na poziomie lokalnym, znalazła swoje odzwierciedlenie w identyfikacji i realizacji przedsięwzięć strategicznych oraz Zobowiązań SWP.

Z kolei **programowanie rozwoju** (*Strategia* jako podstawa dla nowej generacji narzędzi realizacyjnych) ma zastosowanie do przyjętego systemu zarządzania SRWP poprzez sześć RPS.

Zasada **sprawności administracji** (skuteczne, efektywne, przejrzyste i oparte na współpracy działanie instytucji publicznych realizujących SRWP w celu zaspokajania oczekiwań i potrzeb mieszkańców, przedsiębiorców, inwestorów czy turystów) została uwzględniona w *Planie zarządzania SRWP*, który doprecyzowuje system realizacji SRWP.

Zasady horyzontalne mają swoje przełożenie na 10 zasad dotyczących mechanizmów realizacji SRWP, w szczególności zostały uwzględnione w ukierunkowaniu RPO WP, mechanizmach jego realizacji oraz kryteriach oceny projektów:

1. Zasada **wielopoziomowego zarządzania i partnerstwa** – uwzględniona m.in. w mechanizmie ZIT, ZPT oraz przedsięwzięciach, których zakres ustalony został w formule negocjacyjnej (np. kształcenie zawodowe, rewitalizacja, trasy rowerowe, kajakowe, żeglarskie), a także w kryteriach promujących partnerstwo i sieciowanie w RPO WP (np. rewitalizacja – wymóg partycypacji społecznej, aktywizacja zawodowa, tworzenie mikroprzedsiębiorstw – preferowanie podejścia oddolnego, integrującego aktywność wielu podmiotów i wynikającego ze wspólnej strategii działania dla danego obszaru); na poziomie współpracy SWP i Rządu – zasada uwzględniona w mechanizmie KT, przygotowaniu przez SWP Programu dla Słupska, czy pakietu przedsięwzięć w związku z planowaną budową elektrowni jądrowej.
2. Zasada **tematycznego i terytorialnego ukierunkowania interwencji** – uwzględniona w mechanizmie ZIT, ZPT oraz szeregu preferencji terytorialnych w RPO WP (OSI); na poziomie współpracy SWP i Rządu – zasada uwzględniona w przygotowaniu przez SWP Programu dla Słupska, czy pakietu przedsięwzięć w związku z planowaną budową elektrowni jądrowej.

3. Zasada **racjonalnego gospodarowania przestrzenią** – uwzględniona w kryteriach oceny projektów w wybranych działaniach RPO WP (np. kryterium uwzględnienia w projekcie wymogów kształtowania ładu przestrzennego i wpływu na jakość przestrzeni oraz środowiska, preferencje dla inwestycji zlokalizowanych na terenach wykorzystywanych pod działalność gospodarczą, w tym zdegradowanych przestrzennie i ekologicznie, preferencje dla inwestycji zlokalizowanych na obszarze OMT oraz gmin położonych wzdłuż regionalnych korytarzy transportowych wskazanych w PZPWP).
4. Zasada **korzystnego oddziaływania na środowisko** – uwzględniona w zakresie interwencji i kryteriach oceny projektów RPO WP (w szczególności Oś Priorytetowa 9. *Mobilność*, Oś Priorytetowa 10. *Energia*, Oś Priorytetowa 11. *Środowisko*, weryfikacja poprawności procedur oceny oddziaływania na środowisko, projekty B+R przedsiębiorstw – kryterium ekoefektywności, dziedzictwo naturalne, rewitalizacja – preferowanie zielonych przestrzeni publicznych, transport zbiorowy, energia – zgodność z dokumentami z zakresu gospodarki niskoemisyjnej, energia, środowisko – efekt ekologiczny, redukcja negatywnych oddziaływań środowiskowych, efektywne rozwiązania technologiczne, poprawa stanu środowiska, bioróżnorodność).
5. Zasada **promowania zatrudnienia** – uwzględniona w zakresie interwencji RPO WP (w szczególności Oś Priorytetowa 5. *Zatrudnienie*) oraz kryteriach oceny projektów w RPO WP (np. inwestycje zewnętrzne – ukierunkowanie projektu na przyciąganie inwestycji skutkujących wzrostem zatrudnienia, efektywność zatrudnieniowa, kształcenie ustawiczne – kryterium dotyczące porozumienia z pracodawcami, mikroprzedsiębiorstwa – kryterium tworzenia miejsc pracy).
6. Zasada **promowania postaw obywatelskich** – uwzględniona w systemie realizacji RPO WP (tzw. finansowanie krzyżowe) oraz kryteriach oceny projektów (np. ochrona zdrowia – promowanie wolontariatu, rewitalizacja – partycypacja społeczna, środowisko – edukacja ekologiczna, transport zbiorowy – kampanie informacyjno-edukacyjne promujące postawy transportowe, energia – partycypacja i akceptacja społeczna).
7. Zasada **równości szans, niedyskryminacji i integracji społecznej** – uwzględniona w zakresie interwencji RPO WP (w szczególności Oś Priorytetowa 6. *Integracja* oraz Oś Priorytetowa 8. *Konwersja*), a także kryteriach oceny projektów (np. kryterium zgodności z politykami horyzontalnymi UE, w tym równości szans, uwzględnianie potrzeb osób z niepełnosprawnościami, edukacja ogólna – kryterium lokalizacji projektu na obszarach o najsłabszych wynikach egzaminów zewnętrznych, aktywizacja zawodowa, kształcenie ustawiczne, adaptacyjność pracowników – kryterium specyficznej grupy docelowej, mikroprzedsiębiorstwa – kryterium lokalizacji projektu na obszarach o niskim poziomie aktywności gospodarczej lub obszarach o wysokiej stopie bezrobocia).
8. Zasada **inteligentnej specjalizacji** – uwzględniona w ukierunkowaniu tematycznym RPO WP (w szczególności Oś Priorytetowa 1. *Komercjalizacja wiedzy*, Oś Priorytetowa 2. *Przedsiębiorstwa*) oraz kryteriach oceny projektów (np. kryterium wpisywania się projektu w ISP, kryterium dotyczące partnerstwa ISP, uwzględnienie ISP w ocenie projektów z zakresu szkolnictwa zawodowego i szkolnictwa wyższego).

9. Zasada **ukierunkowania na innowacje** – uwzględniona w ukierunkowaniu tematycznym RPO WP (w szczególności Oś Priorytetowa 1. *Komercjalizacja wiedzy*) oraz kryteriach oceny projektów (np. kryterium efektu dyfuzji działalności B+R do polskiej gospodarki, rewitalizacja – promowanie innowacji społecznych, energia – wykorzystanie innowacyjnych rozwiązań).
10. Zasada **wymiaru cyfrowego** – uwzględniona w ukierunkowaniu tematycznym RPO WP (w szczególności Oś Priorytetowa 2. *Przedsiębiorstwa*, Oś Priorytetowa 7. *Zdrowie*) oraz kryteriach oceny projektów (np. edukacja przedszkolna, wsparcie uczniów uzdolnionych – kryterium stopnia, w jakim wykorzystane są narzędzia ICT w procesie kształcenia kompetencji dzieci lub doskonalenia kwalifikacji nauczycieli).

Realizację zasad SRWP ocenia się pozytywnie – przełożyły się one na zakres i ukierunkowanie samej SRWP oraz dokumentów operacyjnych (RPS i RPO WP), a także, w zdecydowanej większości, na mechanizmy ich realizacji (m.in. instrumenty terytorialne, kryteria wyboru projektów). Należy wzmocnić promowanie podejścia realizacji przedsięwzięć w formule partnerstwa publiczno-prywatnego, np. poprzez szersze wykorzystanie instrumentów o charakterze zwrotnym, angażujących inwestorów prywatnych (np. instrumenty kapitałowe).

3.1.8. Źródła finansowania wydatków rozwojowych SRWP

Strategia jest narzędziem kreowania rozwoju regionu, ukierunkowując dostępne narzędzia i instrumenty finansowe na jej realizację. Środki finansowe związane z realizacją działań strategicznych, dostępne w województwie pomorskim w latach 2013-2016, można podzielić na trzy zasadnicze grupy:

- **środki europejskie** – tj. środki pochodzące ze źródeł UE, pozyskane w perspektywie finansowej 2007-2013 oraz 2014-2020 w ramach RPO, KPO, EWT, jak również Norweskiego Mechanizmu Finansowego/Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego, Szwajcarsko-Polskiego Programu Współpracy i Instrumentu Łącząc Europę;
- **środki centralne** – obejmujące państwowe fundusze celowe (np. Fundusz Pracy) oraz inne środki będące w dyspozycji ministerstw i instytucji centralnych (np. Narodowego Centrum Badań i Rozwoju), jak również innych podmiotów (np. uczelni, portów morskich, spółek energetycznych);
- **środki samorządowe** – obejmujące wydatki budżetów jednostek samorządu terytorialnego z województwa, spółek komunalnych oraz innych podmiotów i instytucji szczebla regionalnego (np. Wojewódzkiego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Gdańsku).

Zidentyfikowane wydatki w ramach powyższych źródeł, skierowane zarówno na działania inwestycyjne (budowę/rozbudowę/modernizację obiektów, zakup środków trwałych i wartości

niematerialnych i prawnych), jak również na wzmacnianie kapitału ludzkiego (w tym w zakresie nauki i edukacji, kultury, ochrony zdrowia i opieki społecznej, ochrony środowiska) zostały na potrzeby niniejszej oceny określone mianem **wydatków rozwojowych**⁶⁶.

3.2. Opis podjętych działań

Oceny realizacji *Strategii* dokonano przez pryzmat podjętych działań oraz stopnia ich zaawansowania. Umożliwiło to ocenę stopnia realizacji Zobowiązań SWP, ocenę aktywności SWP wobec zidentyfikowanych oczekiwań wobec władz centralnych oraz stopnia zaangażowania SWP w obszarze współpracy ponadregionalnej i międzynarodowej. Ponadto dokonano również oceny poziomu zaawansowania realizacji przedsięwzięć strategicznych – w większości realizujących Zobowiązania SWP – wynikających z RPS. Ważnym elementem analizy jest identyfikacja i określenie źródeł oraz wysokości poniesionych wydatków rozwojowych związanych z realizacją poszczególnych celów. Dopelnieniem analizy jest ocena postępów wskaźników kontekstowych na poziomie CO *Strategii* oraz powiązanych z nimi oczekiwanych efektów realizacji *Strategii*.

3.2.1. CEL STRATEGICZNY 1

CS 1 *Nowoczesna gospodarka* jest realizowany jest przez 3 CO: 1.1 *Wysoka efektywność przedsiębiorstw*, 1.2 *Konkurencyjne szkolnictwo wyższe* oraz 1.3 *Unikatowa oferta turystyczna i kulturalna*.

W okresie 2013-2016, w ramach całego CS 1 podjęto działania w zakresie wszystkich 7 Zobowiązań SWP oraz 10 z 12 oczekiwań wobec władz centralnych. W kontekście Zobowiązań SWP realizowano też w zróżnicowanym stopniu 7 z 9 przedsięwzięć strategicznych. Podjęto również szereg działań w 5 na 7 zidentyfikowanych obszarach współpracy ponadregionalnej i międzynarodowej. Odnośnie 21 oczekiwanych efektów, wskazanych we wszystkich CO w CS 1, realizowano przedsięwzięcia przyczyniające się do osiągnięcia 19 z nich.

Do ważniejszych projektów w ramach realizacji CS 1 należą:

1. Powołanie *Pomorskiego Funduszu Rozwoju 2020+*.
2. Uruchomienie środków RPO WP 2014-2020 na realizację przedsięwzięć strategicznych SWP *Invest in Pomerania 2020* i *Pomorskiego Brokera Eksportowego*.
3. Utworzenie *Centrum Doskonałości Naukowej Infrastruktury Wytwarzania Aplikacji* na Politechnice Gdańskiej.
4. *Rozwój systemu kształcenia o profilu praktycznym w ramach Słupskiego Ośrodka Akademickiego (SOA)*.
5. Budowa *Centrum Medycyny Nieinwazyjnej* w Gdańskim Uniwersytecie Medycznym.

⁶⁶ Wartości wydatków rozwojowych określono na podstawie informacji od instytucji-gestorów środków, Krajowego Systemu Informatycznego SIMIK 07-13, Centralnego systemu teleinformatycznego SL2014, Informatycznego Systemu Zarządzania Budżetami Jednostek Samorządu Terytorialnego BeSTi@. Zostały one zebrane w Bazie przedsięwzięć rozwojowych w województwie pomorskim.

6. Rozbudowa infrastruktury dydaktycznej pomorskich uczelni, m.in. Akademii Morskiej w Gdyni, Uniwersytetu Gdańskiego (m.in. Wydział Matematyki, Fizyki i Informatyki), Politechniki Gdańskiej (m.in. budynek "Chemia C" Wydziału Chemicznego).
7. Budowa *Centrum Ekoinnowacji* oraz *Centrum Zastosowań Matematyki* na Politechnice Gdańskiej.
8. Budowa hali gimnastycznej Leszka Blanika – Centrum Innowacyjno-Wdrożeniowe wraz z infrastrukturą towarzyszącą Akademii Wychowania Fizycznego i Sportu w Gdańsku.
9. Przygotowanie dokumentacji projektowej i realizacja projektów: *Witkacy w Słupskich Spichlerzach Sztuki* (Spichlerz Biały Muzeum Pomorza Środkowego w Słupsku) oraz *Podniesienie jakości i atrakcyjności infrastruktury Teatru Wybrzeże – Dużej Sceny i Sceny Malarnia*.
10. Opracowanie analizy wykonalności dla trzech przedsięwzięć strategicznych SWP: *Kajakiem przez Pomorze, Pomorskie trasy rowerowe o znaczeniu międzynarodowym R-10 i Wiśłana Trasa Rowerowa R-9* oraz *Rozwój turystyki wodnej w obszarze Pętli Żuławskiej i Zatoki Gdańskiej*.

W latach 2013-2016 w ramach realizacji CS 1 zidentyfikowano wydatki rozwojowe w wysokości 3,9 mld zł. Ponad połowa z nich przeznaczona była na realizację CO 1.1 *Wysoka efektywność przedsiębiorstw*, najmniejszy udział stanowiły wydatki w ramach realizacji CO 1.3 *Unikatowa oferta turystyczna i kulturalna*.

Tab. 6. Wydatki rozwojowe w ramach realizacji CS 1

Cele	Suma wydatków	W tym:		
		środki europejskie	środki centralne	środki samorządowe
	Ogółem wydatki (tys. zł)			
CO 1.1	2 347 859	1 484 742	821 068	42 049
CO 1.2	1 028 380	188 518	833 884	5 979
CO 1.3	482 875	231 109	107 298	144 467
Razem CS 1	3 859 115	1 904 369	1 762 250	192 496
	Udział w %			
CO 1.1	100,0	63,2	35,0	1,8
CO 1.2	100,0	18,3	81,1	0,6
CO 1.3	100,0	47,9	22,2	29,9
Razem CS 1	100,0	49,3	45,7	5,0
	CS 1 = 100%			
CO 1.1	60,8	78,0	46,6	21,8
CO 1.2	26,6	9,9	47,3	3,1
CO 1.3	12,5	12,1	6,1	75,0
	SRWP = 100%			
CO 1.1	8,5	12,5	9,7	0,6
CO 1.2	3,7	1,6	9,8	0,1
CO 1.3	1,8	1,9	1,3	2,0
Razem CS 1	14,0	16,1	20,8	2,7

*Wartość liczona dla całego CS może nieznacznie różnić się od sum poszczególnych CO z uwagi na zaokrąglenia kwot.

Źródło: Opracowanie własne UMWP

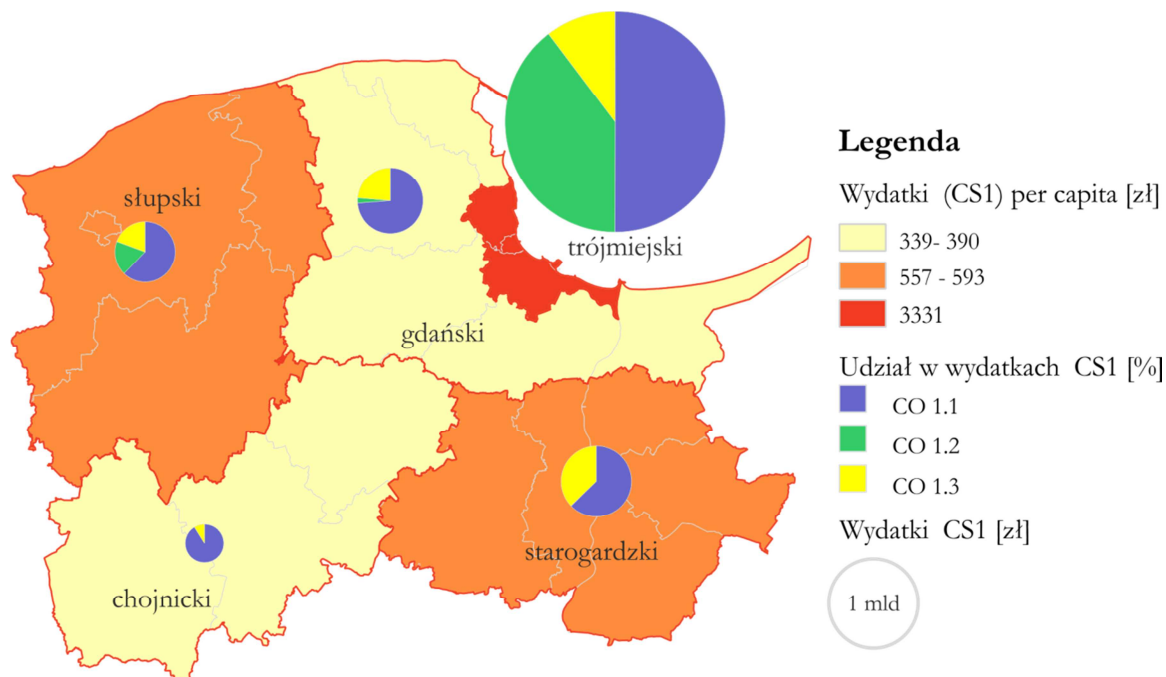
Realizacja Celu w porównywalnym stopniu skonsumowała środki europejskie i centralne, przy niewielkim zaangażowaniu środków samorządowych. Udział tych źródeł w poszczególnych CO był zróżnicowany.

Na działania powiązane (bezpośrednio i pośrednio) z realizacją CO 1.1 uruchomiono dotychczas ponad 2,3 mld zł. Zidentyfikowane wydatki rozwojowe pochodziły w większości ze źródeł europejskich (RPO WP 2014-2020, PO IG oraz PO IR i PO Ryby 2007-2013). Interwencja ta skierowana była przede wszystkim na inwestycje rozwojowe przedsiębiorstw (w tym o potencjale innowacyjnym), badania i rozwój nowych technologii, a także na przyciągnięcie nowych inwestycji. Istotne wzmocnienie interwencji unijnej stanowiły środki centralne, w szczególności dystrybuowane przez Narodowe Centrum Badań i Rozwoju oraz Narodowe Centrum Nauki. Niewielką rolę odgrywały natomiast środki JST.

Na działania w ramach CO 1.2 przeznaczono ponad 1 mld zł. Zidentyfikowane wydatki rozwojowe pochodziły przede wszystkim ze źródeł centralnych i były to głównie środki uczelni, instytucji naukowych i badawczych skierowane na inwestycje oraz działalność naukową. Ich istotnym wzmocnieniem były środki europejskie w ramach krajowych programów operacyjnych (PO KL 2007-2013, PO IS 2007-2013) jak i z RPO WP 2014-2020. Interwencja UE koncentrowała się przede wszystkim na inwestycjach w infrastrukturę dydaktyczną, w mniejszym zaś stopniu ukierunkowana była na kierunki i programy kształcenia. Wpływ środków samorządowych na realizację Celu był nieznaczny.

Realizacja działań w ramach CO 1.3 pochłonęła niecałe 0,5 mld zł. Blisko połowa działań była finansowana ze środków europejskich (przede wszystkim PO IG 2007-2013 oraz PO IS 2014-2020, a także RPO WP 2007-2013 i 2014-2020). Istotne znaczenie miały także pozostałe środki europejskie, w tym Norweski Mechanizm Finansowy/Mechanizm Finansowy EOG. Interwencja UE dotyczyła przede wszystkim zachowania i rozwoju dziedzictwa kulturowego regionu, a także rozwoju produktów turystycznych. Istotnym uzupełnieniem tych środków były źródła krajowe, w tym środki JST ukierunkowane na ochronę zabytków i upowszechnianie turystyki oraz środki budżetu państwa m.in. w ramach programów Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego.

Ryc.11. Przestrzenny rozkład wydatków rozwojowych w ramach CS 1

Źródło: Opracowanie własne UMWP

Cel operacyjny 1.1 Wysoka efektywność przedsiębiorstw

PODJĘTE	KIERUNKI DZIAŁAŃ	OCZEKIWANE EFEKTY
	Upowszechnianie innowacji w przedsiębiorstwach i transfer wiedzy do gospodarki	- Większa liczba przedsiębiorstw innowacyjnych i większe nakłady na innowacje - Działające mechanizmy współpracy biznesu i sfery B+R oraz transferu; wiedzy i technologii do gospodarki - Funkcjonowanie finansowych mechanizmów komercjalizacji i wdrażania innowacji
	Wsparcie inicjatyw klastrowych i przedsięwzięć realizowanych przez klastry	Silne rynkowo klastry angażujące szerokie spektrum aktorów
	Pozyskiwanie inwestycji zewnętrznych	- Wysoka jakość oferty inwestycyjnej i systemu zachęt (także finansowych) do inwestowania w regionie - Nowe i liczne zewnętrzne inwestycje gospodarcze, zwłaszcza zagraniczne (głównie w branżach o największym potencjale rozwoju)
	Zapewnienie dostępu do sieci szerokopasmowego internetu, w tym sieci o bardzo wysokiej przepustowości	Powszechne użycie technologii informacyjnych i komunikacyjnych w gospodarce, m.in. dzięki dostępowi do szerokopasmowego internetu o bardzo wysokiej przepustowości
	Wsparcie ekspansji zagranicznej przedsiębiorstw	- Wysokość dochodów i silniejsza pozycja konkurencyjna pomorskich firm, wysoka aktywność na rynku krajowym i zagranicznym - Nowe trwałe miejsca pracy w sektorze prywatnym, w tym w sektorach wiodących i kreatywnych

Tab. 7. Stopień zaawansowania realizacji Zobowiązań SWP i przedsięwzięć strategicznych

Zobowiązanie	Przedsięwzięcie strategiczne	Stopień zaawansowania
Rozwój systemu obsługi nowych i działających w regionie inwestorów	Invest in Pomerania	Wysoki
Stworzenie regionalnego systemu wsparcia eksportu	Pomorski Broker Eksportowy	Średni
Stworzenie regionalnego systemu promocji gospodarczej	-	Niski
-	Pomorski Trójkąt Wiedzy	Niski
-	Centrum Innowacji	Nie podjęto działań
-	Bałtycki Węzeł Wiedzy i Przedsiębiorczości	Nie podjęto działań

Tab. 8. Poziom aktywności SWP w zakresie oczekiwań wobec władz centralnych

Oczekiwanie	Poziom aktywności SWP / Aktualność
Wprowadzenie rozwiązań wzmacniających motywację do współpracy nauki z biznesem	Niski / Aktualne
Wzrost nakładów publicznych na działalność B+R oraz wzmocnienie potencjału badawczego regionu, szczególnie w branżach o największym potencjale rozwoju	Niski / Aktualne
Upowszechnianie dostępu do kapitału wysokiego ryzyka i jego instrumentów	Niski / Aktualne
Utrzymanie centrów decyzyjnych spółek kontrolowanych przez Skarb Państwa w regionie	Niski / Aktualne

Tab. 9. Poziom aktywności SWP w zakresie obszarów współpracy ponadregionalnej i międzynarodowej

Obszar	Poziom aktywności SWP
Nowoczesne branże związane z gospodarczym wykorzystaniem zasobów morza	Niski
Międzynarodowe sieci naukowo-badawcze i współpraca klastrowa, m.in. w Regionie Morza Bałtyckiego	Średni
Strefy przyspieszonego rozwoju społeczno-gospodarczego wzdłuż korytarzy transportowych o znaczeniu europejskim i krajowym	Średni

Do najważniejszych **osiągnięć** w dotychczasowej realizacji Celu można zaliczyć m.in. następujące działania:

- w zakresie innowacji w przedsiębiorstwach i transferu wiedzy do gospodarki:
 - ✓ skuteczne animowanie współpracy pomiędzy sferą biznesu, nauki i administracji, skutkujące konsolidacją środowiska naukowo-biznesowego oraz tworzeniem efektywnych partnerstw;
 - ✓ przeprowadzenie przez SWP modelowego, tj. pełnego, partnerskiego i oddolnego procesu poszukiwania i definiowania obszarów ISP, podjęcie skutecznych negocjacji z Partnerstwami skupiającymi podmioty należące do ISP zakończone zawarciem Porozumień na rzecz realizacji ISP;
 - ✓ identyfikacja i uzgodnienie w ramach Porozumień na rzecz ISP projektów horyzontalnych o wysokim potencjale innowacyjnym;
 - ✓ włączenie się w wymianę doświadczeń pomiędzy regionami europejskimi w zakresie wdrażania polityki inteligentnych specjalizacji (w ramach projektu PEER-TO-PEER);
 - ✓ identyfikacja projektów z zakresu publicznej infrastruktury B+R w jednostkach naukowych w zakresie niezbędnym do uruchomienia lub rozszerzenia działalności badawczo-rozwojowej w obszarach ISP;
 - ✓ powołanie przez SWP Pomorskiego Funduszu Rozwoju, który zarządza środkami finansowymi pochodzącymi z wkładów wniesionych w ramach RPO WP 2007-2013 do instrumentów inżynierii finansowej, m.in. z przeznaczeniem na ułatwianie dostępu do finansowania dla mikro i małych przedsiębiorstw na terenie województwa pomorskiego;
 - ✓ skuteczne działania na rzecz ustanowienia tzw. krajowej inteligentnej specjalizacji morskiej (innowacyjne technologie morskie).
- w zakresie ekspansji zagranicznej przedsiębiorstw i pozyskiwania inwestycji zewnętrznych:
 - ✓ sprawna realizacja zobowiązań w zakresie rozwoju regionalnego systemu wsparcia inwestorów oraz regionalnego systemu wsparcia eksportu, a także przedsięwzięć strategicznych realizowanych w ramach tych zobowiązań: *Invest in Pomerania* oraz *Pomorski Broker Eksportowy* (w tym skuteczne uruchomienie środków RPO WP 2014-2020 na realizację wymienionych przedsięwzięć);
 - ✓ opracowanie projektu Planu Promocji Gospodarczej Województwa Pomorskiego, stanowiącego narzędzie koordynacji działań z zakresu promocji gospodarczej prowadzonych w regionie, w tym działań realizowanych w ramach przedsięwzięć strategicznych: *Invest in Pomerania* oraz *Pomorski Broker Eksportowy*.

W trakcie realizacji Celu zaobserwowano następujące **problemy**:

- nieprecyzyjne powiązanie wyzwań strategicznych z ukierunkowaniem interwencji w ramach CO 1.1, niepełne dostosowanie ukierunkowania interwencji do bieżących potrzeb gospodarczych w sferze rozwoju inteligentnych specjalizacji i wspierania przedsięwzięć w obszarze ISP oraz zmiany polityki w stosunku do inicjatyw klastrowych;

- niewystarczająca precyzyjność zakresu zobowiązania oraz brak zdefiniowanego przedsięwzięcia strategicznego w zakresie stworzenia regionalnego systemu promocji gospodarczej, brak dedykowanych źródeł jego finansowania oraz zagrożona skala i zakres realizowanych działań w stosunku do pierwotnych założeń;
- niski stopień dojrzałości wewnętrznej ISP, przejawiający się niewystarczającym poziomem współpracy i koordynacji wewnątrz ISP, brakiem odpowiedniego poziomu samodzielności operacyjnej oraz relatywnie wysokim stopniem niepewności realizacji wspólnych innowacyjnych przedsięwzięć; brak przesądzeń w zakresie dalszej roli SWP w działaniach animacyjnych na rzecz rozwoju wybranych ISP; trudności z monitorowaniem obszarów ISP;
- trudności w koordynacji partnerów zewnętrznych realizujących przedsięwzięcie strategiczne *Pomorski Trójkąt Wiedzy*, dezaktualizacja części zakresu przedsięwzięcia, brak źródeł finansowania części projektów w ramach przedsięwzięcia; duże ryzyko znaczącego ograniczenia jego skali;
- zmiana uwarunkowań skutkująca brakiem możliwości realizacji potencjalnych przedsięwzięć strategicznych w horyzoncie czasowym SRWP (*Centrum Innowacji, Bałtycki Węzeł Przedsiębiorczości i Innowacji*);
- trudności z zapewnieniem finansowania realizacji projektów z zakresu rozwoju publicznej infrastruktury B+R ze źródeł innych niż RPO WP;
- brak adekwatnych instrumentów wsparcia na poziomie regionalnym w odniesieniu do infrastruktury szerokopasmowego Internetu w okresie programowania 2014-2020, co ogranicza wpływ SWP na działania w tym obszarze (dostępność źródeł finansowania z poziomu centralnego);
- małe możliwości oddziaływania SWP na część wskazanych w SRWP oczekiwań wobec władz centralnych.

Realizacja wskaźników (kontekstowych)

Tab. 10. Wskaźniki kontekstowe CO 1.1

Lp.	Wskaźniki	Wartość bazowa	Najnowsze dane	Trend
1.	Udział nakładów na B+R w PKB	0,52% PL - 0,68%	1,05% PL - 0,94%	↑ 0,11 pp.
	<i>Oczekiwany cel: osiągnięcie średniej krajowej</i>			pozytywny
2.	Odsetek przedsiębiorstw przemysłowych współpracujących w zakresie działalności innowacyjnej	4,8% PL – 6,1%	4,3% PL – 5,5%	↓ 0,5 pp.
	<i>Oczekiwany cel: osiągnięcie średniej krajowej</i>			bez zmian
3.	Udział pomorskiego eksportu w eksporcie krajowym	5,6% (5 miejsce)	7,2% (5 miejsce)	↑ 1,6 pp.
	<i>Oczekiwany cel: miejsce wśród pięciu najlepszych województw w kraju</i>			pozytywny
4.	Liczba nowych inwestycji przedsiębiorstw spoza regionu (w tym zagranicznych)	0	36	↑ 61
	<i>Oczekiwany cel: 20</i>			pozytywny

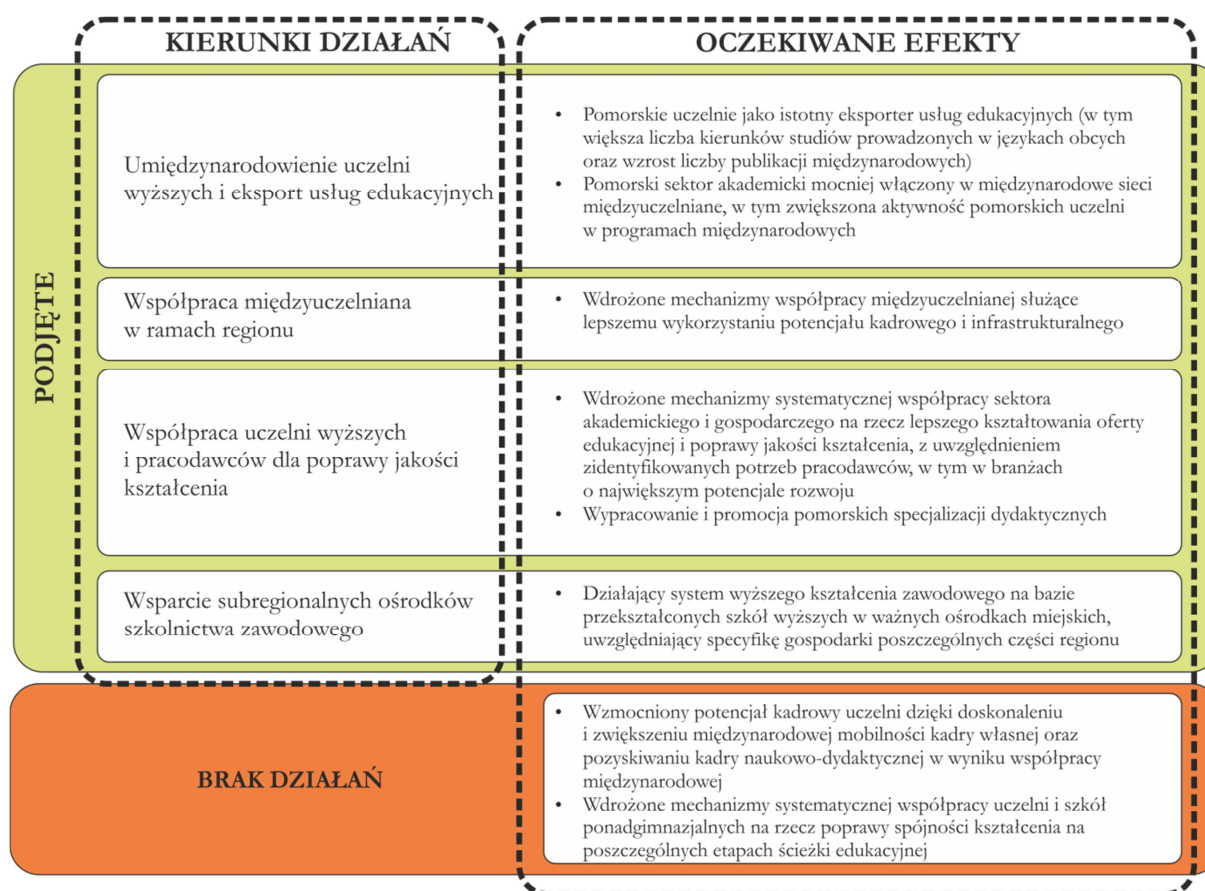
5.	Liczba miejsc pracy utworzonych w ramach ww. nowych inwestycji	0	5480	↑ 9075
	Oczekiwany cel: 2500			pozytywny
6.	Udział przedsiębiorstw z dostępem do Internetu o prędkościach przynajmniej 100 Mb/s	4,0% PL – 4,4%	10,5% PL – 10,6%	↑ 6,5 pp.
	Oczekiwany cel: wzrost powyżej średniej krajowej			pozytywny

Źródło: Opracowanie własne na podstawie GUS BDL i Izby Celnej w Warszawie

Dobrej realizacji CO 1.1 towarzyszyły korzystne trendy niemal wszystkich monitorowanych wskaźników, zarówno w zakresie osiągniętych wartości, jak też w dążeniu do uzyskania oczekiwanego celu. Poza jednym, każdy z nich charakteryzował się trendem rosnącym, o pozytywnym charakterze. W przypadku wskaźników dotyczących nowych inwestycji znacznie przekroczono zakładane cele, a w zakresie nakładów na B+R w PKB oraz udziału przedsiębiorstw z dostępem do Internetu o wysokich prędkościach – prawie lub już osiągnięto założenia *Strategii*. Słabość współpracy przedsiębiorstw przemysłowych w zakresie innowacji podkreśla spadek i tak niskiej wartości tego wskaźnika, a minimalne zmniejszenie dystansu do średniej krajowej w niewielkim stopniu przybliży do pożądanego celu.

Nie zmieniła się pozycja Pomorza jako eksportera – region nadal utrzymuje wysoką, 5. pozycję w kraju, a pozytywne trendy są widoczne przez stały wzrost wolumenu eksportu.

Cel operacyjny 1.2 Konkurencyjne szkolnictwo wyższe

Tab. 11. Stopień zaawansowania realizacji Zobowiązań SWP i przedsięwzięć strategicznych

Zobowiązanie	Przedsięwzięcie strategiczne	Stopień zaawansowania
Przygotowanie i wypromowanie, z udziałem kluczowych pomorskich uczelni, kompleksowej oferty dla studentów zagranicznych oraz oferty wspierającej zatrudnienie zagranicznych naukowców	<i>Study in Pomorskie.eu</i>	Niski
Koordinacja dostępnych w regionie instrumentów polityki stypendialnej i ich dostosowanie do potrzeb związanych z umiędzynarodowieniem uczelni wyższych oraz wspieraniem oferty studiów na kierunkach powiązanych z branżami o największym potencjale rozwoju	-	Bardzo niski
Realizacja, we współpracy z istniejącymi instytucjami edukacyjnymi, samorządami lokalnymi oraz przedsiębiorcami, przedsięwzięć prowadzących do przekształcenia trzech najbardziej oddalonych od Trójmiasta ośrodków ponadlokalnych w subregionie, w centra kształcenia zawodowego na poziomie wyższym	-	Średni

Tab. 12. Poziom aktywności SWP w zakresie oczekiwań wobec władz centralnych

Oczekiwanie	Poziom aktywności SWP /Aktualność
Objęcie procedurą KT istotnego strumienia środków pozostających w dyspozycji ministra właściwego do spraw szkolnictwa wyższego z przeznaczeniem np. na kierunki zamawiane, poszerzenie oferty kształcenia, systemy zapewnienia jakości kształcenia, promocję uczelni i umiędzynarodowienie, a także inwestycje infrastrukturalne oraz inne cele związane z jakością zarządzania uczelniami	Średni /Aktualne
Skuteczne wdrożenie reform podnoszących konkurencyjność szkolnictwa wyższego realizowanych w skali kraju	Nie podjęto działań /Aktualne
Dalsza decentralizacja kraju, prowadząca do wzmocnienia kompetencyjnego władz regionalnych w zakresie regulacyjnych i finansowych instrumentów współtworzenia oferty kształcenia na poziomie wyższym.	Średni /Aktualne

Tab. 13. Poziom aktywności SWP w zakresie obszarów współpracy ponadregionalnej i międzynarodowej

Obszar	Poziom aktywności SWP
Oferta szkolnictwa zawodowego na poziomie wyższym w miejskich obszarach funkcjonalnych skupionych wokół następujących ośrodków: Słupsk-Koszalin, Kwidzyn-Elbląg-Grudziądz, Chojnice-Człuchów-Tuchola	Nie podjęto działań
Międzynarodowa współpraca uczelni, np. w formule sieci systematycznej współpracy szkół wyższych w obszarze Morza Bałtyckiego, opartej m.in. na koordynacji kierunków kształcenia, a także stałych mechanizmach wymiany kadr i studentów	Nie podjęto działań

Do najważniejszych **osiągnięć** w dotychczasowej realizacji Celu można zaliczyć m.in. następujące działania:

- w zakresie umiędzynarodowienia i współpracy uczelni oraz poprawy atrakcyjności ich oferty:
 - ✓ wypracowanie nowej formuły realizacji przedsięwzięcia strategicznego *Study in Pomorskie.eu* prowadzonego w ramach Zobowiązania SWP, w tym m.in. uzgodnienie wstępnych warunków oraz zakresu współpracy z uczelniami (podpisanie porozumienia pomiędzy SWP a 8 pomorskimi uczelniami);
- w zakresie współpracy uczelni i pracodawców oraz szkolnictwa zawodowego w subregionach:
 - ✓ realizacja działań na rzecz Zobowiązania dotyczącego przekształcenia trzech ośrodków ponadlokalnych (Słupsk, Chojnice-Człuchów, Kwidzyn) w subregionalne centra kształcenia zawodowego na poziomie wyższym oraz uruchomienie środków na projekty w tym zakresie, w tym m.in. ustalenie zakresu projektów w ramach negocjacji (ZPT Słupsk oraz Chojnice-Człuchów, ostatecznie jednak w konkursie aplikację złożył tylko Słupski Ośrodek Akademicki).

W trakcie realizacji Celu zaobserwowano następujące **problemy**:

- zakres tematyczny Celu odnosi się do kwestii, które tylko w ograniczonym stopniu pozostają w kompetencjach SWP (niewielkie możliwości sprawcze SWP w zakresie szkolnictwa wyższego);
- niepełne dostosowanie zakresu oraz formuły realizacji Zobowiązań SWP w zakresie przygotowania oferty dla studentów zagranicznych oraz w zakresie koordynacji instrumentów polityki stypendialnej do realnych uwarunkowań i możliwości;
- zbyt wąski zakres Zobowiązania w zakresie przyciągania studentów i naukowców (ograniczony do studentów i naukowców z zagranicy), brak odniesienia do przyciągania do regionu talentów w szerszym kontekście, tj. studentów, naukowców oraz wysokiej klasy specjalistów, zagranicznych oraz z innych regionów Polski;
- ograniczony zakres realizacji przedsięwzięcia strategicznego *Study in Pomorskie.eu* oraz brak środków na realizację (obecnie przedsięwzięcie realizowane w oparciu o niewielkie środki pochodzące z budżetu SWP i środki uczelni);
- brak zdefiniowanych narzędzi koordynacji polityki stypendialnej na poziomie szkolnictwa wyższego związanych z realizacją Zobowiązania w tym zakresie, ograniczone źródła finansowania stypendiów dla studentów oraz zbyt małe zainteresowanie partnerów biznesowych udzielaniem stypendiów, brak bodźców dla zaangażowania partnerów w proces kształtowania polityki stypendialnej w regionie;
- brak zależności od SWP podmiotów, których zaangażowanie jest niezbędne dla realizacji Zobowiązań (uczelnie, pracodawcy), brak narzędzi prawnych wpływu na uczelnie i inne podmioty nie będące pod nadzorem SWP;
- trudności w koordynacji działań realizowanych przez uczelnie oraz mały wachlarz zachęt dla uczelni w zakresie realizacji wspólnych działań w obszarze wykreowania polityki przyciągania studentów spoza regionu czy efektywnej współpracy uczelni z przedsiębiorstwami;
- małe zainteresowanie ośrodków ponadlokalnych w województwie (poza Słupskiem) tworzeniem subregionalnych ośrodków kształcenia zawodowego na poziomie wyższym.

Realizacja wskaźników (kontekstowych)

Tab. 14. Wskaźniki kontekstowe CO 1.2

Lp.	Wskaźniki	Wartość bazowa	Najnowsze dane	Trend
1.	Liczba studentów zagranicznych w regionie	1114	2476	↑ 1362
	Oczekiwany cel: min. 2000 osób			pozytywny
2.	Odsetek studentów na kierunkach odpowiadających branżom o największym potencjale rozwoju	55%	58,2%	↑ 3,2 pp.
	Oczekiwany cel: 60%			pozytywny
3.	Odsetek studentów w subregionalnych ośrodkach akademickich	7,6%	4,5%	↓ 3,1 pp.
	Oczekiwany cel: 10%			negatywny

Źródło: Opracowanie własne na podstawie GUS BDL

Realizacji CO 1.2 towarzyszyły zmienne trendy osiąganych wskaźników. Mimo niskiego stopnia zaawansowania działań w zakresie umiędzynarodowienia uczelni, wystąpił korzystny trend wzrostowy liczby studentów zagranicznych, dzięki czemu już przekroczono zakładane cele, co sugeruje, że wykorzystanie obecnie istniejącego potencjału może skutkować dalszym wzrostem tego wskaźnika. Systematycznie też rośnie, zbliżając się do wartości założonej w *Strategii*, zainteresowanie studiowaniem na kierunkach odpowiadających branżom o największym potencjale rozwoju. Jednakże wsparcie subregionalnych ośrodków szkolnictwa zawodowego nie przynosi pożądanego efektów, ponieważ zamiast zakładanego stałego wzrostu liczby studiujących w tych ośrodkach akademickich notuje się znaczący spadek ich odsetka. Niepokojącym jest fakt, że w porównaniu do wartości bazowej liczba studentów w tych ośrodkach spadła prawie o połowę.

Cel operacyjny 1.3 Unikatowa oferta turystyczna i kulturalna

Tab. 15. Stan zaawansowania realizacji Zobowiązań SWP i przedsięwzięć strategicznych

Zobowiązanie	Przedsięwzięcie strategiczne	Stopień zaawansowania
Rozwój regionalnych sieciowych produktów turystycznych obejmujących m.in. małe porty, mariny, szlaki rowerowe i kajaki oraz śródlądowe drogi wodne, a także unikatowe dziedzictwo regionalne i ofertę kulturalną	Pomorskie Trasy Rowerowe o znaczeniu międzynarodowym R-10 i Wiśłana Trasa Rowerowa R-9	Średni
	Pomorskie Szlaki Kajakowe	Średni
	Rozwój oferty turystyki wodnej w obszarze Pętli Żuławskiej i Zatoki Gdańskiej	Średni

Tab. 16. Poziom aktywności SWP w zakresie oczekiwań wobec władz centralnych

Oczekiwanie	Poziom aktywności SWP /Aktualność
Zakończenie trwających (m.in. budowa Muzeum II Wojny Światowej) oraz realizacja kolejnych inwestycji w zakresie kultury i turystyki o znaczeniu krajowym w województwie	Wysoki/Aktualne
Objęcie Żuław statusem krajowego produktu turystycznego	Nie podjęto działań /Aktualne
Aktywizacja transportowa drogi wodnej Dolnej Wisły oraz usunięcie wszystkich barier prawnych dla zapewnienia swobodnej międzynarodowej żeglugi po Zalewie Wiślanym	Średni/Aktualne
Udział budżetu państwa w utrzymaniu najważniejszych instytucji kultury i ratowaniu najważniejszych zabytków regionu	Średni/Aktualne
Przyjęcie <i>Krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami</i> ustalającego mechanizmy organizacyjne i finansowe determinujące rzeczywistą ochronę dziedzictwa kulturowego	Wysoki/Nieaktualne

Tab. 17. Poziom aktywności SWP w zakresie obszarów współpracy ponadregionalnej i międzynarodowej

Obszar	Poziom aktywności SWP
Wizerunek i marka turystyczna Regionu Morza Bałtyckiego	Wysoki
Sieciowe ponadregionalne produkty turystyczne wykorzystujące m.in.: - międzynarodowe drogi wodne: E-60 (morska), E-70 i E-40, z uwzględnieniem Żuław i Zalewu Wiślanego; - ponadregionalne szlaki wodne m.in. Brdy, Gwdy, Wdy, Wielkiego Kanału Brdy i Wieprzy; - szlaki kulturowe XX w., Cystersów, zamków gotyckich, architektury i dziedzictwa hydrotechnicznego Żuław, Kraina w kratę, latarni morskich, budowli hydrotechnicznych; - Rezerwat Biosfery Bory Tucholskie, Słowiński Rezerwat Biosfery; - Europejską Sieć Regionalnego Dziedzictwa Kulinarного; - Międzynarodowe i międzyregionalne trasy rowerowe.	Wysoki

Do najważniejszych **osiągnięć** w dotychczasowej realizacji Celu można zaliczyć m.in. następujące działania:

- w zakresie sieciowych, kompleksowych produktów turystycznych:
 - ✓ uruchomienie i koordynacja trzech przedsięwzięć strategicznych: *Pomorskie Trasy Rowerowe o znaczeniu międzynarodowym R-10 i Wisłana Trasa Rowerowa R-9, Pomorskie Szlaki Kajakowe oraz Rozwój oferty turystyki wodnej w obszarze Pętli Żuławskiej i Zatoki Gdańskiej*, w tym uzgodnienie zakresów przedmiotowych i przestrzennych, wybór partnerów, analizy środowiskowe, przygotowanie dokumentacji technicznej umożliwiającej aplikowanie o środki RPO WP 2014-2020;
 - ✓ wypracowanie modelu promocji produktów turystycznych stanowiących element przedsięwzięć strategicznych.
- w zakresie wysokiej jakości oferty kulturalnej i turystycznej:
 - ✓ realizacja działań inwestycyjnych w zakresie poprawy stanu obiektów zabytkowych;
 - ✓ działania w zakresie kreowania marki województwa pomorskiego uwzględniające strategię marki, budowę wizerunku regionu oraz identyfikację lokalnych produktów turystycznych budujących markę Pomorskie (portfel marek).

W trakcie realizacji Celu zaobserwowano następujące **problemy**:

- trudności w koordynacji wielu partnerów zewnętrznych realizujących przedsięwzięcia strategiczne na etapie realizacji projektów w ramach RPO WP oraz potencjalne wyzwania dotyczące wykorzystania powstałej infrastruktury;
- brak możliwości realnej koordynacji i strategicznego ukierunkowania przedsięwzięć z zakresu dziedzictwa kulturowego, w szczególności realizowanych przez podmioty niezależne od SWP.

Realizacja wskaźników (kontekstowych)

Tab. 18. Wskaźniki kontekstowe CO 1.3

Lp.	Wskaźniki	Wartość bazowa	Najnowsze dane	Trend
1.	Liczba turystów krajowych i zagranicznych	5,3 mln (2 miejsce)	6,8 mln (2 miejsce)	↑ 1,5
	<i>Oczekiwany cel: miejsce wśród trzech najlepszych województw w kraju</i>			pozytywny
2.	Liczba korzystających z noclegów na 1000 mieszkańców	728 (3 miejsce)	1058 (3 miejsce)	↑ 4 pp.
	<i>Oczekiwany cel: miejsce wśród trzech najlepszych województw w kraju</i>			pozytywny
3.	Liczba turystów korzystających z noclegów poza sezonem turystycznym	597,5 tys.	853,4 tys.	↑ 255,9 tys.
	<i>Oczekiwany cel: średnioroczny wzrost o 3%</i>			pozytywny
4.	Liczba wystaw międzynarodowych w obiektach wystawienniczych	26 (2 miejsce)	14 (6 miejsce)	↓ 12
	<i>Oczekiwany cel: miejsce wśród trzech najlepszych województw w kraju</i>			negatywny
5.	Liczba widzów i słuchaczy teatrów i instytucji muzycznych oraz zwiedzających na 1000 mieszkańców	1054 (3 miejsce)	1481 (3 miejsce)	↑ 433
	<i>Oczekiwany cel: miejsce wśród trzech najlepszych województw w kraju</i>			pozytywny

Źródło: Opracowanie własne na podstawie GUS BDL oraz Instytutu Turystyki

W zakresie realizacji CO 1.3 większość wskaźników wykazało pozytywne, rosnące tendencje. Wskaźniki związane z ruchem turystycznym monitorowane w *Strategii* jednoznacznie wskazują Pomorskie jako czołową destynację turystyczną w kraju, a obserwowane pozytywne trendy ugruntowują tę pozycję. Tak jednoznaczny obraz nie wynika natomiast z zawartych w *Strategii* wskaźników związanych z kulturą. Uczestnictwo w kulturze stale rośnie utrzymując region w pożądanej czołówce województw, natomiast niepokojąco spada umiędzynarodowienie tej sfery życia mierzone liczbą wystaw międzynarodowych w obiektach wystawienniczych. Co ważne, negatywny trend spadkowy utrzymuje się od 2011 roku.

3.2.2. CEL STRATEGICZNY 2

CS 2 *Aktywni mieszkańcy* jest realizowany jest przez 4 Cele operacyjne: 2.1 *Wysoki poziom zatrudnienia*, 2.2 *Wysoki poziom kapitału społecznego*, 2.3 *Efektywny system edukacji* oraz 2.4 *Lepszy dostęp do usług zdrowotnych*.

W okresie 2013-2016 w ramach CS 2 podjęto działania w zakresie wszystkich 12 Zobowiązań SWP oraz wszystkich z 12 oczekiwań wobec władz centralnych, przy czym 2 są obecnie nieaktualne (na skutek zmian prawnych). W kontekście zakresu Zobowiązań SWP realizowano też wszystkie 5 przedsięwzięć strategicznych osiągając wysoki stopień ich zaawansowania, co pozytywnie wyróżnia je na tle całej SRWP. Słabością realizacji CS 2 jest niska aktywność SWP w podejmowaniu działań w 8 zidentyfikowanych obszarach współpracy ponadregionalnej i międzynarodowej – w 5 z nich nie podjęto żadnych działań. Odnośnie 27 oczekiwanych efektów, wskazanych we wszystkich Celach operacyjnych CS 2, realizowano przedsięwzięcia przyczyniające się do osiągnięcia 21 z nich.

Do ważniejszych projektów lub grup projektów w ramach realizacji CS 2 należą:

1. *Kierunek na pracę – wzmocnienie mobilności na pomorskim rynku pracy*, realizowany przez Wojewódzki Urząd Pracy w Gdańsku.
2. *Dojrzała przedsiębiorczość – innowacyjny model preinkubacji przedsiębiorczej osób 50+*, realizowany przez Fundację Gospodarczą w Gdyni.
3. *Kurs i staż przekwalifikujący do zawodu programisty dla bezrobotnych absolwentów szkół wyższych*, realizowany przez Wyższą Szkołę Bankową w Gdańsku.
4. *MOS-T w przyszłość. Wypracowanie nowych form aktywizacji zawodowej dla wychowanków młodzieżowych ośrodków socjoterapii*, realizowany przez Młodzieżowy Ośrodek Socjoterapii w Uście w partnerstwie z Izbą Rzemiosła i Przedsiębiorczości Pomorza Środkowego w Słupsku.
5. *CIS Osówek – od doświadczenia po zatrudnienie*, realizowany przez Stowarzyszenie Morena.
6. *Gdański model deinstytucjonalizacji usług świadczonych na rzecz osób z zaburzeniami psychicznymi*, realizowany przez Miasto Gdańsk.
7. *Od partnerstwa do kooperacji*, realizowany przez Centrum Inicjatyw Obywatelskich w Słupsku.
8. Pakiety projektów edukacyjnych w ramach przedsięwzięć strategicznych SWP: *Kształtowanie sieci ponadgimnazjalnych szkół zawodowych uwzględniającej potrzeby subregionalnych i regionalnego rynku pracy, Kompleksowe wsparcie szkół i placówek, Zdolni z Pomorza*.
9. Realizacja przedsięwzięć strategicznych *Pomorskie e-zdrowie* i *Restrukturyzacja podmiotów leczniczych podległych SWP*.

10. Projekty w zakresie ratownictwa medycznego: lądowisko dla helikopterów w Kocińskim Centrum Zdrowia w Starogardzie Gdańskim, doposażenie SOR w Szpitalach Specjalistycznych w Chojnicach i Wejherowie oraz doposażenie Centrum Urazowego w UCK w Gdańsku.

W latach 2013-2016 w ramach realizacji CS 2 zidentyfikowano wydatki rozwojowe w wysokości 5,7 mld zł. Ponad połowa z nich przeznaczona była na realizację CO 2.1 *Wysoki poziom zatrudnienia*, najmniejszy udział miał miejsce w CO 2.4 *Lepszy dostęp do usług zdrowotnych*.

Tab. 19. Wydatki rozwojowe w ramach realizacji CS 2

Cele	Suma wydatków	w tym:		
		środki europejskie	środki centralne	środki samorządowe
	Wydatki (tys. zł)			
CO 2.1	3 161 841	1 729 525	565 273	867 042
CO 2.2	973 987	228 474	183 108	562 406
CO 2.3	1 063 432	326 395	47 836	689 201
CO 2.4	540 069	175 442	212 739	151 888
Razem CS 2	5 739 328	2 459 836	1 008 956	2 270 537
Udział w %				
CO 2.1	100,0	54,7	17,9	27,4
CO 2.2	100,0	23,5	18,8	57,7
CO 2.3	100,0	30,7	4,5	64,8
CO 2.4	100,0	32,5	39,4	28,1
Razem CS 2	100,0	42,9	17,6	39,6
CS 2 = 100%				
CO 2.1	55,1	70,3	56,0	38,2
CO 2.2	17,0	9,3	18,1	24,8
CO 2.3	18,5	13,3	4,7	30,4
CO 2.4	9,4	7,1	21,1	6,7
SRWP = 100%				
CO 2.1	11,5	14,6	6,7	12,1
CO 2.2	3,5	1,9	2,2	7,8
CO 2.3	3,9	2,8	0,6	9,6
CO 2.4	2,0	1,5	2,5	2,1
Razem CS 2	20,9	20,7	11,9	31,7

*Wartość liczona dla całego CS może nieznacznie różnić się od sum poszczególnych CO z uwagi na zaokrąglenia kwot.

Źródło: Opracowanie własne UMWP

Realizacja Celu w zbliżonym stopniu skonsumowała środki europejskie i samorządowe, przy mniejszym udziale środków centralnych. Udział tych źródeł w poszczególnych CO był zróżnicowany.

W ramach CO 2.1 zidentyfikowano wydatki rozwojowe na poziomie 3,2 mld zł, z których ponad połowa pochodziła ze środków UE (RPO WP 2014-2020, komponent regionalny PO KL 2007-2013 oraz PO WER oraz PO Ryby 2007-2013 i PROW 2007-2013). Interwencja ta

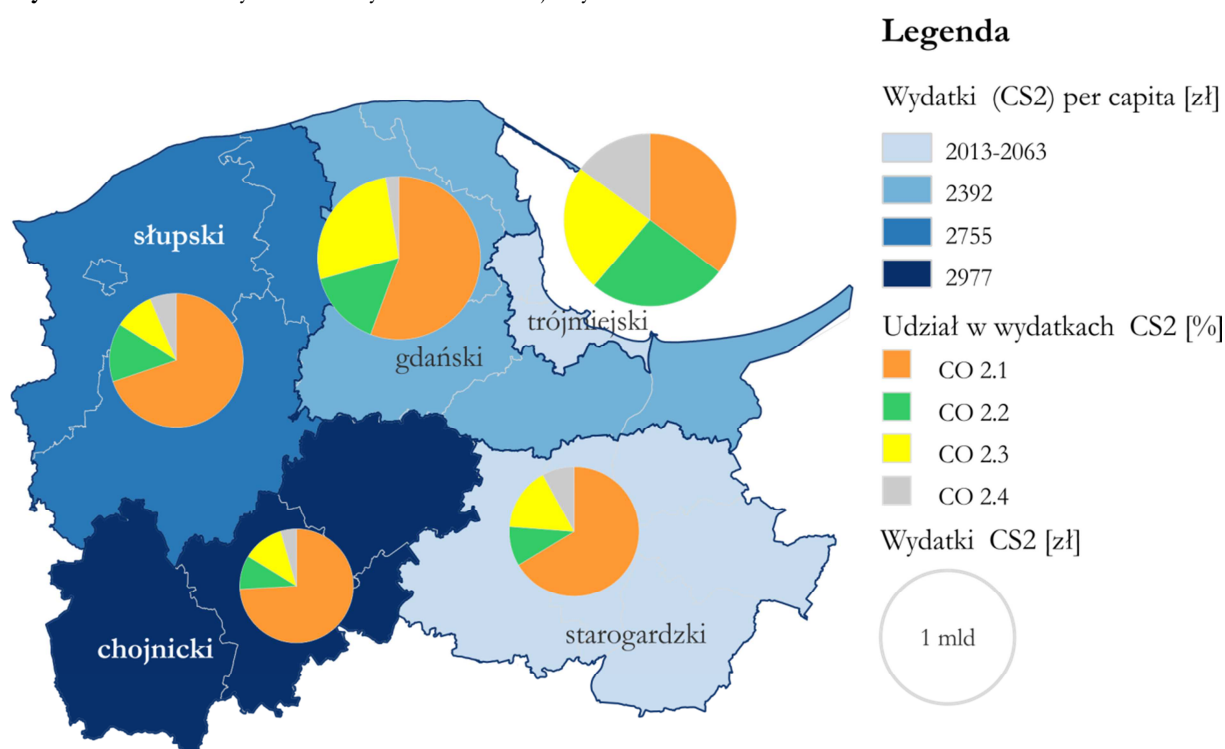
koncentrowała się na aktywizacji osób pozostających bez pracy (w tym odchodzących z rolnictwa i rybołówstwa) oraz rozwoju szkolnictwa zawodowego.

Z kolei działania w ramach realizacji CO 2.2. pochłonęły dotychczas ponad 970 mln zł (w tym ponad połowa pochodził z budżetów JST) i wspierały przede wszystkim wzrost aktywnego uczestnictwa w kulturze, sporcie i rekreacji. Wzmocnieniem interwencji były zarówno środki europejskie (głównie w ramach PO Ryby 2007-2013 i PROW 2007-2013 w zakresie wspierania lokalnych grup działania), jak i środki uruchamiane na poziomie centralnym w postaci programów celowych (obejmujące przede wszystkim rozwój kultury i sportu).

Wydatki rozwojowe wpisujące się w CO 2.3 wynosiły blisko 1,1 mld zł. 65% z nich pochodziło z budżetów JST i wspierało przede wszystkim wzrost jakości edukacji, natomiast 31% stanowiły środki europejskie (przede wszystkim w ramach RPO WP 2014-2020, ale również PO KL 2007-2013) związane ze wsparciem kompetencji kluczowych, polityki stypendialnej i edukacji przedszkolnej.

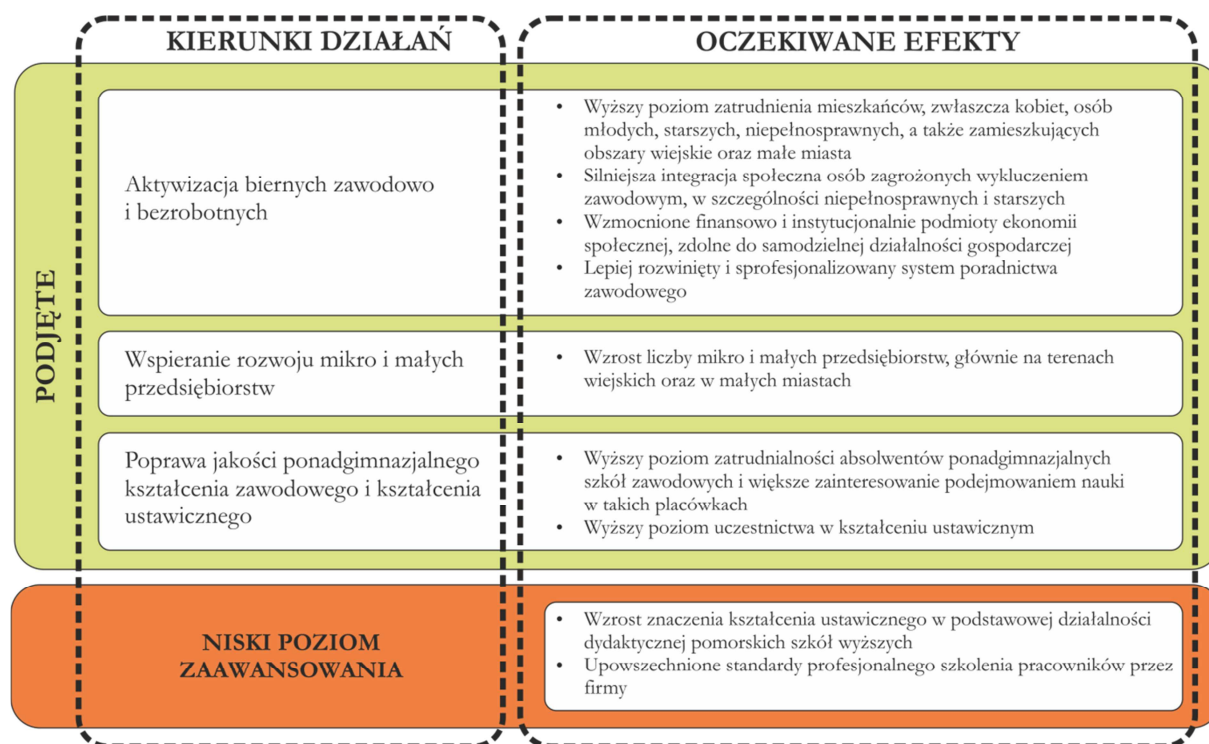
W ramach CO 2.4 ze zidentyfikowanych wydatków w wysokości 540 mln zł, blisko 40% pochodziło ze źródeł centralnych, w tym budżetu państwa (środki Ministra Zdrowia) oraz europejskich (ponad 30%, głównie z RPO WP 2014-2020 i PO IS 2014-2020). Przeznaczono je na infrastrukturę i wyposażenie podmiotów leczniczych oraz rozwój usług zdrowotnych.

Ryc.12. Przestrzenny rozkład wydatków rozwojowych w ramach CS 2

Źródło: Opracowanie własne UMWP

Cel operacyjny 2.1 Wysoki poziom zatrudnienia

Tab. 20. Stopień zaawansowania realizacji Zobowiązań SWP i przedsięwzięć strategicznych

Zobowiązanie	Przedsięwzięcie strategiczne	Stopień zaawansowania
Wdrożenie regionalnego systemu monitorowania i ewaluacji sytuacji na rynku pracy, w oparciu o pomorskie obserwatorium rynku pracy	-	Średni
Integracja działań regionalnych instytucji rynku pracy, pomocy i integracji społecznej w zakresie pomocy w wychodzeniu z bierności zawodowej mieszkańców województwa	-	Średni
Wdrożenie regionalnego systemu poradnictwa zawodowego	-	Średni
-	Kształtowanie sieci ponadgimnazjalnych szkół zawodowych uwzględniającej potrzeby subregionalnych i regionalnych rynków pracy	Wysoki

Tab. 21. Poziom aktywności SWP w zakresie oczekiwań wobec władz centralnych

Oczekiwanie	Poziom aktywności SWP /Aktualność
Wyposażenie samorządów województw w narzędzia realnego wpływu na kształtowanie i koordynowanie regionalnej polityki rynku pracy, w tym zwiększenie decyzyjności w zakresie dysponowania środkami Funduszu Pracy na poziomie regionu	Wysoki/Aktualne
Stworzenie mechanizmów prawnych i technicznych ścisłej współpracy instytucji rynku pracy oraz pomocy i integracji społecznej na rzecz aktywizacji zawodowej osób objętych pomocą społeczną, zdolnych do podjęcia pracy	Niski/Aktualne
Rozszerzenie wachlarza zachęt dla pracodawców zatrudniających osoby niepełnosprawne i starsze oraz stworzenie zachęt dla osób niepełnosprawnych w celu ich aktywizacji zawodowej	Niski/Aktualne
Stworzenie systemu zachęt dla pracodawców zatrudniających osoby w niepełnym wymiarze godzin, podejmujących współpracę ze szkołami zawodowymi, a także szkolących swoich pracowników	Niski/Aktualne
Przekazanie na poziom regionalny zadań z zakresu kształtowania wojewódzkiej sieci ponadgimnazjalnych szkół zawodowych, w tym tworzenia i utrzymania kierunków kształcenia	Niski/Aktualne

Tab. 22. Poziom aktywności SWP w zakresie obszarów współpracy ponadregionalnej i międzynarodowej

Obszar	Poziom aktywności SWP
Zawody (rzemiosła) tradycyjne wykorzystujące specyficzne zasoby gospodarcze, m.in. w obszarze transgranicznym	Niski
Wspólny rynek pracy w obszarze Południowego Bałtyku	Średni

Do najważniejszych **osiągnięć** w dotychczasowej realizacji Celu można zaliczyć m.in. następujące działania:

- w zakresie aktywizacji osób biernych zawodowo i bezrobotnych:
 - ✓ uruchomienie platformy wymiany informacji w ramach budowy systemu monitorowania i ewaluacji sytuacji na rynku pracy;
 - ✓ powołanie Forum Inicjatyw na rzecz aktywizacji społeczno-zawodowej w celu integracji działań regionalnych instytucji rynku pracy, pomocy i integracji społecznej;
 - ✓ powołanie konsultanta wojewódzkiego oraz doradców-konsultantów powiatowych w większości powiatów w ramach wdrażania regionalnego systemu poradnictwa zawodowego;
 - ✓ wysokie zaangażowanie kluczowych partnerów w realizację Celu (głównie w zakresie realizacji wszystkich Zobowiązań oraz w trakcie ustalania zakresu rzeczowego przedsięwzięcia strategicznego związanego z kształceniem zawodowym);

- ✓ skuteczne uruchomienie środków RPO WP i PO WER na projekty w zakresie aktywizacji zawodowej (w tym osób młodych), powstawania mikroprzedsiębiorstw, aktywizacji społeczno-zawodowej osób wykluczonych społecznie oraz rozwoju ekonomii społecznej;
 - ✓ kontynuacja programów regionalnych SWP: *Region. Gospodarka. Praca – wspieranie zatrudnienia osób bezrobotnych w rozwijających się gałęziach gospodarki województwa pomorskiego oraz Gryf – wspieranie tworzenia nowych miejsc pracy na obszarach wiejskich w oparciu o wykorzystanie lokalnych zasobów*;
 - ✓ realizacja projektu SWP *Pomorski system przedsiębiorczości społecznej: koordynacja rozwoju ekonomii społecznej w województwie pomorskim na lata 2015-2018* współfinansowanego ze środków EFS w ramach RPO WP w kwocie blisko 2 mln zł;
 - ✓ funkcjonowanie i rozwój inicjatyw w ramach sieci EURES.
- w zakresie jakości ponadgimnazjalnego szkolnictwa zawodowego i kształcenia ustawicznego:
 - ✓ rozpoczęcie realizacji (przy zaangażowaniu pracodawców i instytucji rynku pracy) przedsięwzięcia strategicznego SWP *Kształtowanie sieci ponadgimnazjalnych szkół zawodowych uwzględniającej potrzeby subregionalnych i regionalnych rynków pracy* (w formule projektów zintegrowanych współfinansowanych w ramach RPO WP ze środków EFS i EFRR) – 23 organy prowadzące szkoły zawodowe otrzymały dofinansowanie na łączną kwotę blisko 290 mln zł. Elementem składowym przedsięwzięcia jest także realizacja projektu SWP *Programy motywacyjne dla uczniów pomorskich szkół zawodowych* współfinansowanego ze środków EFS w ramach RPO WP. Do końca 2016 r. przyznano 412 stypendiów.

W trakcie realizacji Celu zaobserwowano następujące **problemy**:

- dezaktualizacja wyboru strategicznego oraz oczekiwanych efektów Celu (np. w obszarze rynku pracy), część ze zdefiniowanych OSI również utraciła aktualność (głównie dotyczy to obszarów o wysokiej stopie bezrobocia);
- niewystarczająca precyzyjność zakresu działań – niektóre z Zobowiązań (np. dotyczące integracji działań regionalnych instytucji rynku pracy, pomocy i integracji społecznej), oczekiwań wobec administracji centralnej (głównie w zakresie zachęt dla pracodawców) oraz obszarów współpracy (np. dotyczące zawodów tradycyjnych) zostały sformułowane zbyt ogólnie, co powoduje wątpliwości interpretacyjne na etapie wdrożeniowym;
- trudności z pozyskaniem środków na realizację wszystkich Zobowiązań SWP;
- brak klarownej wizji sposobu realizacji niektórych efektów/kierunków działań, np. w obszarze kształcenia ustawicznego;
- niskie powiązanie niektórych działań – inicjatywy dotyczące rozwoju przedsiębiorczości ze względu na ich charakter i ukierunkowanie jedynie w niewielkim stopniu są zbieżne z pozostałą interwencją w ramach Celu;
- trudności z monitorowaniem i oceną jakości prowadzonych działań w zakresie przedsięwzięcia strategicznego *Kształtowanie sieci ponadgimnazjalnych szkół zawodowych*, w którym SWP pełni głównie rolę Inspiratora i Koordynatora.

Realizacja wskaźników (kontekstowych)

Tab. 23. Wskaźniki kontekstowe CO 2.1

Lp.	Wskaźnik	Wartość bazowa	Najnowsze dane	Trend
1.	Odsetek biernych zawodowo w ludności ogółem (wg BAEL)	45,0% PL – 43,9%	39,3% PL – 40,2%	↓ 5,7 pp.
	Oczekiwany cel: spadek poniżej średniej krajowej			pozytywny
2.	Odsetek długotrwale bezrobotnych w ludności aktywnej zawodowo (wg BAEL)	2,4% 3 miejsce	1,8% 4 miejsce	↓ 0,6 pp.
	Oczekiwany cel: pierwsze miejsce wśród najlepszych województw w kraju			negatywny
3.	Liczba nowych przedsiębiorstw na 10 tys. mieszkańców	109 2 miejsce	114 2 miejsce	↑ 5 firm
	Oczekiwany cel: pierwsze miejsce w kraju			pozytywny
4.	Odsetek osób uczestniczących w kształceniu ustawicznym w wieku 25-64 lat	5,5% 2 miejsce	5,0% 2 miejsce	↓ 0,5 pp.
	Oczekiwany cel: pierwsze miejsce w kraju			bez zmian

Źródło: Opracowanie własne na podstawie GUS BDL oraz WUP w Gdańsku

Mimo relatywnie dobrej sytuacji na rynku pracy, realizacji Celu towarzyszyły zmienne trendy wskaźników kontekstowych. Korzystnie przedstawia się wartość pierwszego z nich, dotycząca biernych zawodowo – spadła na tyle, że osiągnięto zakładany cel. Z kolei od założeń oddala się wskaźnik dotyczący długotrwale bezrobotnych – mimo znacznego spadku jego wartości, województwo obniżyło swoją lokatę o jedno miejsce względem innych regionów Polski. Dwa ostatnie wskaźniki, mimo wzrostu liczby nowych przedsiębiorstw oraz spadku odsetka osób uczestniczących w kształceniu ustawicznym, nie zmieniły pozycji Pomorskiego w kraju.

Cel operacyjny 2.2 Wysoki poziom kapitału społecznego

Tab. 24. Stopień zaawansowania realizacji Zobowiązań SWP i przedsięwzięć strategicznych

Zobowiązanie	Przedsięwzięcie strategiczne	Stopień zaawansowania
Utworzenie regionalnego systemu wsparcia organizacji pozarządowych	-	Niski

Tab. 25. Poziom aktywności SWP w zakresie oczekiwań wobec władz centralnych

Oczekiwanie	Poziom aktywności SWP /Aktualność
Objęcie procedurą KT istotnego strumienia środków pozostających w dyspozycji ministra właściwego do spraw pracy i polityki społecznej przeznaczonych na integrację społeczną i realizację inicjatyw organizacji pozarządowych	Niski/Aktualne
Określenie standardów urbanistycznych dla zapewnienia na etapie planowania odpowiedniej dostępności do lokalnej infrastruktury społecznej i do przestrzeni publicznych	Wysoki/Nieaktualne

Tab. 26. Poziom aktywności SWP w zakresie obszarów współpracy ponadregionalnej i międzynarodowej

Obszar	Poziom aktywności SWP
Tożsamość europejska (w tym zwłaszcza bałtycka) wspierana m.in. wymianą kulturalną	Nie podjęto działań
Międzynarodowe sieci wolontariatu wspierające aktywność obywateli	Nie podjęto działań

Do najważniejszych **osiągnięć** w dotychczasowej realizacji Celu można zaliczyć m.in. następujące działania:

- w zakresie systemowych rozwiązań na rzecz sektora pozarządowego:
 - ✓ rozwój form współpracy międzysektorowej oraz wsparcia NGO, w tym przede wszystkim powstanie: trzynastu rad działalności pożytku publicznego, trzynastu centrów organizacji pozarządowych oraz osiemnastu rad organizacji pozarządowych, a także zespołu międzysektorowego na poziomie regionalnym;
 - ✓ funkcjonowanie w ramach Pomorskiego Funduszu Pożyczkowego oferty dedykowanej NGO;
 - ✓ skuteczne uruchomienie preferencji dla organizacji pozarządowych w ramach współfinansowania projektów ze środków EFS w RPO WP (przede wszystkim w obszarze aktywizacji zawodowej i społecznej, ekonomii społecznej oraz edukacji).
- w zakresie podnoszenia poziomu tożsamości regionalnej:
 - ✓ realizacja przez SWP systematycznych działań służących wzmacnianiu kompetencji nauczycieli języka kaszubskiego oraz uruchomienie sieci współpracy i samokształcenia dla nauczycieli języków mniejszości narodowych;
 - ✓ uruchomienie funkcjonowania zespołu ds. edukacji regionalnej i obywatelskiej w ramach Pomorskiej Rady Oświatowej.
- w zakresie przestrzeni publicznych i rewitalizacji:
 - ✓ przeprowadzenie przez SWP wieloetapowej i kompleksowej procedury inkubowania projektów rewitalizacyjnych. Procedura obejmowała m.in.: uzgodnienie z samorządami miejskimi delimitacji obszarów zdegradowanych, opracowanie programów rewitalizacji, wizyty studyjne we wszystkich miastach objętych procedurą, a także wynegocjowanie zakresów zintegrowanych projektów rewitalizacyjnych, współfinansowanych ze środków EFS i EFRR w ramach RPO WP. Uruchomienie realizacji projektów nastąpi w 2017 r.;
 - ✓ coroczna realizacja konkursu SWP *Najlepsza przestrzeń publiczna województwa pomorskiego*.

W trakcie realizacji Celu zaobserwowano następujące **problemy**:

- systemowe trudności z realizacją Zobowiązania SWP, wynikające m.in. z niewielkiego potencjału sprawczego SWP w tym zakresie, braku klarownej wizji sposobu osiągnięcia stanu docelowego realizacji Zobowiązania oraz trudności ze zidentyfikowaniem alternatywnych – w stosunku do budżetu SWP – źródeł finansowania;
- brak nowych (wygenerowanych dzięki funkcjonowaniu systemu wdrażania SRWP) inicjatyw oraz trudności ze zidentyfikowaniem źródeł finansowania w ramach realizacji Celu

(szczególnie w zakresie wsparcia NGO, uczestnictwa w kulturze, sporcie i rekreacji oraz podnoszenia poziomu tożsamości regionalnej).

Realizacja wskaźników (kontekstowych)

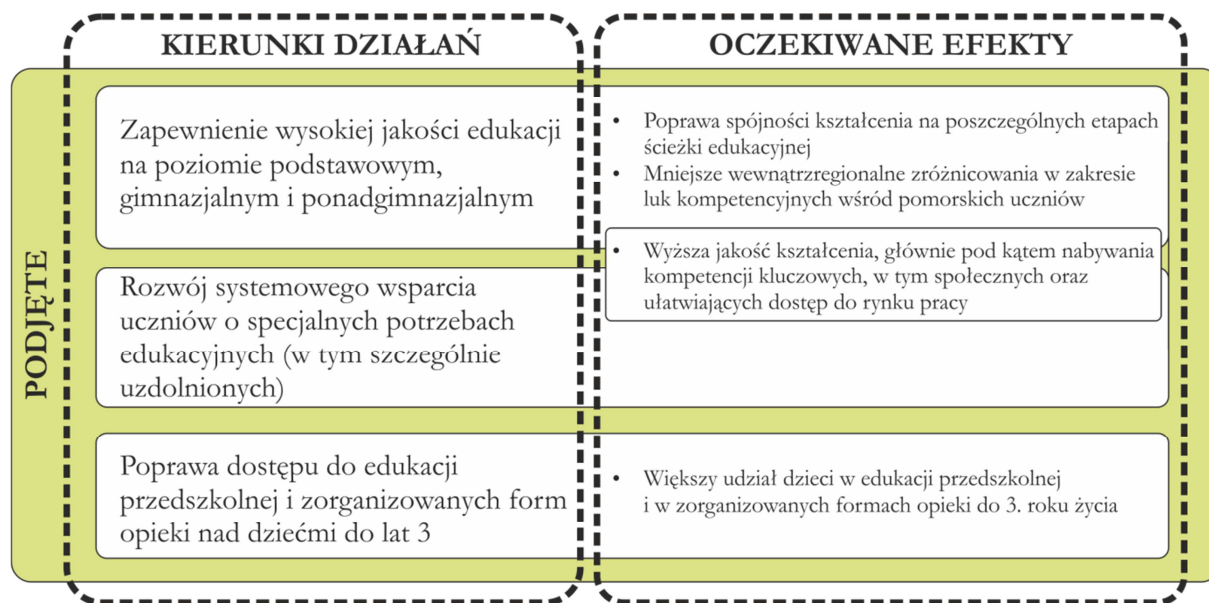
Tab. 27. Wskaźniki kontekstowe CO 2.2

Lp.	Wskaźnik	Wartość bazowa	Najnowsze dane	Trend
1.	Przeciętna liczba osób pracujących społecznie (wolontariuszy) w organizacjach pozarządowych	11 osób PL – 11 osób	bd PL – bd	-
	<i>Oczekiwany cel: wzrost powyżej średniej krajowej</i>			-
2.	Odsetek podatników, którzy dokonali odliczeń „1% podatku” na organizacje pożytku publicznego	48,6%	65,0%	↑ 16,4 pp.
	<i>Oczekiwany cel: 65%</i>			pozytywny
3.	Uczestnicy imprez organizowanych przez domy, ośrodki kultury, kluby i świetlice na 1000 mieszkańców	746	779	↑ 4,4%
	<i>Oczekiwany cel: wzrost o 20%</i>			pozytywny
4.	Czytelnicy bibliotek publicznych na 1000 mieszkańców	139	165	↑ 18,7%
	<i>Oczekiwany cel: wzrost o 20%</i>			pozytywny

Źródło: Opracowanie własne na podstawie GUS BDL oraz Izby Skarbowej w Gdańsku

Wskaźniki monitorowania CO 2.2 charakteryzują się pozytywnymi trendami zarówno w zakresie osiągniętych wartości, jak też oczekiwanego celu. Największa poprawa miała miejsce w przypadku odsetka podatników, którzy dokonali odliczeń „1% podatku” na organizacje pożytku publicznego (osiągnięto cel) oraz czytelników bibliotek, które przeżywają swój renesans – wzrost wskaźnika zbliża się do oczekiwanych 20%. Powoli zwiększa się udział mieszkańców w kulturalnych imprezach na szczeblu lokalnym. Problem stanowi monitorowanie liczby wolontariuszy w organizacjach pozarządowych, ze względu na przerwanie realizacji badań przez GUS. Dlatego też, nie jest możliwe określenie poziomu osiągnięcia zakładanej wartości pierwszego ze wskaźników.

Cel operacyjny 2.3 Efektywny system edukacji

Tab. 28. Stopień zaawansowania realizacji Zobowiązań SWP i przedsięwzięć strategicznych

Zobowiązanie	Przedsięwzięcie strategiczne	Stopień zaawansowania
Uruchomienie regionalnego systemu wsparcia szkół, obejmującego m.in. doskonalenie nauczycieli	Kompleksowe wsparcie szkół i placówek	Wysoki
Wdrożenie regionalnego systemu wsparcia uczniów o specjalnych potrzebach edukacyjnych, w tym szczególnie uzdolnionych	Zdolni z Pomorza Kompleksowe wsparcie szkół i placówek	Wysoki
Uruchomienie mechanizmu trwałej współpracy uczelni ze szkołami i placówkami edukacyjnymi	-	Niski
Uruchomienie regionalnego systemu monitorowania losów absolwentów na każdym etapie edukacyjnym	-	Niski
Uruchomienie sieci dialogu edukacyjnego w regionie w oparciu o rady oświatowe	-	Wysoki

Tab. 29. Poziom aktywności SWP w zakresie oczekiwań wobec władz centralnych

Oczekiwanie	Poziom aktywności SWP / Aktualność
Dokończenie reform systemowych w zakresie edukacji	Średni/Nieaktualne
Systemowe rozwiązania zwiększające wpływ samorządu województwa na zapewnienie jakości edukacji w regionie	Średni/Aktualne
Zmiana algorytmu podziału subwencji oświatowej uwzględniająca, poza kryterium ilościowym, również kryteria jakościowe	Średni/Aktualne

Tab. 30. Poziom aktywności SWP w zakresie obszarów współpracy ponadregionalnej i międzynarodowej

Obszar	Poziom aktywności SWP
Ponadlokalne usługi edukacyjne w miejskich obszarach funkcjonalnych skupionych wokół następujących ośrodków: Malbork-Elbląg, Kwidzyn-Grudziądz, Słupsk-Koszalin, a także Chojnice-Człuchów-Tuchola	Nie podjęto działań
Międzynarodowe sieci i programy edukacyjne z udziałem szkół	Niski

Do najważniejszych **osiągnięć** w dotychczasowej realizacji Celu można zaliczyć m.in. następujące działania:

- w zakresie jakości edukacji ogólnej i przedszkolnej:
 - ✓ rozpoczęcie realizacji przedsięwzięcia strategicznego SWP *Kompleksowe wsparcie szkół i placówek* współfinansowanego w ramach RPO WP ze środków EFS – 118 projektów otrzymało łącznie ponad 241 mln zł. Inicjatywy ukierunkowano na podniesienie jakości edukacji w oparciu o diagnozę potrzeb, zgodnie z regionalnymi ramami kompleksowego wspomagania szkół;
 - ✓ dofinansowanie w ramach RPO WP ze środków EFS (łącznie ponad 94 mln zł) 73 projektów ukierunkowanych na tworzenie trwałych miejsc wychowania przedszkolnego oraz podniesienie jakości świadczonych usług;
 - ✓ powołanie i funkcjonowanie Pomorskiej Rady Oświatowej – pierwszej tego typu rady o zasięgu regionalnym w Polsce;
 - ✓ cykliczna organizacja Forum Pomorskiej Edukacji, a także licznych lokalnych debat edukacyjnych oraz włączenie tematyki edukacyjnej do porządków spotkań Konwentów Starostów i Konwentów Wójtów.
- w zakresie wsparcia uczniów o specjalnych potrzebach edukacyjnych:
 - ✓ rozpoczęcie realizacji przedsięwzięcia strategicznego SWP *Zdolni z Pomorza* – dofinansowanie ze środków EFS w ramach RPO WP otrzymało 26 projektów (wszystkie z udziałem SWP) na łączną kwotę blisko 23 mln zł. Partnerami w projektach są samorządy terytorialne oraz kluczowe pomorskie uczelnie;
 - ✓ uruchomienie w ramach realizowanej przez SWP regionalnej polityki stypendialnej stypendiów i nagród dla różnych grup w obszarze oświaty, finansowanych z budżetu SWP i środków RPO WP.

W trakcie realizacji Celu zaobserwowano następujące **problemy**:

- niewystarczająca precyzyjność zakresu działań – niektóre z oczekiwań wobec władz centralnych (głównie dotyczące dokończenia reform systemowych w zakresie edukacji) oraz obszarów współpracy (np. związane z ponadlokalnymi usługami edukacyjnymi) zostały sformułowane zbyt ogólnie, co powoduje wątpliwości interpretacyjne na etapie wdrożeniowym;
- obiektywne trudności z realizacją Zobowiązań SWP związanych z regionalnym systemem monitorowania losów absolwentów oraz mechanizmem trwałej współpracy uczelni ze szkołami. W przypadku pierwszego z nich powodzenie uzależnione było

- od przeprowadzenia na poziomie centralnym odpowiednich zmian formalno-prawnych, co nie nastąpiło. Natomiast drugie ze Zobowiązań – pomimo podjętych działań w tym zakresie – pozostaje niezrealizowane, głównie ze względu na specyfikę organizacyjną uczelni;
- trudności z monitorowaniem i oceną jakości prowadzonych działań w zakresie przedsięwzięcia strategicznego *Kompleksowe wsparcie szkół i placówek*, w którym SWP pełni głównie rolę Inspiratora i Koordynatora.

Realizacja wskaźników (kontekstowych)

Tab. 31. Wskaźniki kontekstowe CO 2.3

Lp.	Wskaźnik	Wartość bazowa	Najnowsze dane	Trend
1.	Średni wynik egzaminu gimnazjalnego w części matematyczno-przyrodniczej ⁶⁷	45,8% PL – 47,3%	Część matematyczna: 48,0% PL – 49,0%	↑
			Część przyrodnicza 50,0% PL – 51,0%	↑
			Oczekiwany cel: wzrost powyżej średniej krajowej	
2	Średni wynik sprawdzianu szóstoklasistów	62,2% PL – 63,2%	61,0% PL – 63,0%	↓ 1,2 pp.
	Oczekiwany cel: wzrost powyżej średniej krajowej			negatywny
3.	Odsetek dzieci w wieku 3-6 lat objętych wychowaniem przedszkolnym ⁶⁸	63,7% PL – 69,9%	80,3% PL – 84,2%	-
	Oczekiwany cel: wzrost powyżej średniej krajowej			pozytywny
4.	Dzieci przebywające w żłobkach na 1000 dzieci w wieku 0-3 lata (łącznie z oddziałami)	20 dzieci PL – 27 dzieci	60 dzieci PL – 68 dzieci	↑40 dzieci
	Oczekiwany cel: osiągnięcie średniej krajowej			pozytywny

Źródło: Opracowanie własne na podstawie GUS BDL oraz Centralnej Komisji Egzaminacyjnej

Wprowadzenie zmian w systemie oświaty (odnoszących się do modyfikacji formuły egzaminów zewnętrznych) miało znaczny wpływ na wskaźniki monitorujące CO 2.3. Zmianie uległ zakres dwóch pierwszych wskaźników⁶⁹, co powoduje nieporównywalność najnowszych informacji z danymi bazowymi. Niemniej jednak, oczekiwany cel jakim jest przekroczenie średniej krajowej nadal jest aktualny. Pozytywnie należy ocenić trend zmierzający do osiągnięcia średnich ogólnopolskich wyników egzaminu gimnazjalnego. Obecne wyniki wyraźnie wskazują na zmniejszenie dystansu do średniej dla Polski. Podobnie pozytywne tendencje dążące

⁶⁷ Od 2013 r. nastąpił podział przedmiotowej części egzaminu gimnazjalnego na część matematyczną i przyrodniczą.

⁶⁸ Od 2015 r. dane są publikowane w przedziale wiekowym 3-5 lat.

⁶⁹ Jak zaznaczono w przypisach przy podawanych wartościach wskaźników.

do osiągnięcia średnich krajowych obserwuje się w przypadku dzieci objętych wychowaniem przedszkolnym oraz przebywających w żłobkach, chociaż zakładanych wartości jeszcze nie osiągnięto. Negatywne trendy dotyczą natomiast średniego wyniku sprawdzianu szóstoklasistów, przez co region oddala się od średniej krajowej.

Cel operacyjny 2.4 Lepszy dostęp do usług zdrowotnych

Tab. 32. Stan zaawansowania realizacji Zobowiązań SWP i przedsięwzięć strategicznych

Zobowiązanie	Przedsięwzięcie strategiczne	Stopień zaawansowania
Stworzenie efektywnej regionalnej sieci szpitali świadczących specjalistyczne usługi zdrowotne o wysokiej jakości rzeczywistej, przede wszystkim w zakresie chorób cywilizacyjnych	Restrukturyzacja podmiotów leczniczych podległych SWP	Wysoki
	Pomorskie e-zdrowie	Średni
Wdrożenie regionalnego systemu monitorowania i ewaluacji programów zdrowotnych	-	Średni
Wdrożenie w szpitalach wieloletniego planu działań w zakresie doskonalenia jakości rzeczywistej usług zdrowotnych	-	Średni

Tab. 33. Poziom aktywności SWP w zakresie oczekiwań wobec władz centralnych

Oczekiwanie	Poziom aktywności SWP /Aktualność
Dostosowanie do rzeczywistych potrzeb algorytmu podziału środków Narodowego Funduszu Zdrowia na regiony	Niski/Aktualne
Dokończenie reform systemowych w zakresie ochrony zdrowia, w tym wyposażenie samorządów województw w odpowiednie narzędzia umożliwiające prowadzenie efektywnej polityki zdrowotnej	Niski/Aktualne

Tab. 34. Poziom aktywności SWP w zakresie obszarów współpracy ponadregionalnej i międzynarodowej

Obszar	Poziom aktywności SWP
Ponadlokalne usługi zdrowotne w miejskich obszarach funkcjonalnych skupionych wokół następujących ośrodków: Malbork-Elbląg, Kwidzyn-Grudziądz, Słupsk-Koszalin, a także Chojnice-Człuchów-Tuchola	Nie podjęto działań
Wsparcie aktywności podmiotów działających w ochronie zdrowia w międzynarodowych sieciach i programach współpracy	Nie podjęto działań

Do najważniejszych **osiągnięć** w dotychczasowej realizacji Celu można zaliczyć m.in. następujące działania:

- w zakresie poprawy dostępu do wysokiej jakości specjalistycznych usług zdrowotnych:
 - ✓ efektywna realizacja przedsięwzięcia strategicznego *Restrukturyzacja podmiotów leczniczych podległych SWP*, w ramach którego przekształcono 13 podmiotów w 12 spółek prawa handlowego, a także dokapitalizowano 1 spółkę;
 - ✓ uzgodniono zakres, partnerów i uruchomiono przedsięwzięcie strategiczne *Pomorskie e-zdrowie* oraz uzgodniono zakresy przedsięwzięć realizowanych w miejskich obszarach funkcjonalnych stanowiących uzupełnienie przedsięwzięcia strategicznego;
 - ✓ funkcjonowanie Pomorskiego Porozumienia na rzecz Zintegrowanej Opieki Zdrowotnej, zrzeszającego najważniejszych interesariuszy pomorskiego systemu zdrowia, stanowiącego forum wymiany doświadczeń i dyskusji w zakresie istotnych problemów ochrony zdrowia;
 - ✓ skuteczne uruchomienie środków RPO WP na projekty w zakresie rozwoju usług *e-zdrowia*, w tym na przedsięwzięcie strategiczne *Pomorskie e-zdrowie*;
 - ✓ opracowanie *Wieloletniego programu doskonalenia jakości w podmiotach wykonujących działalność leczniczą, dla których organem tworzącym jest SWP*, który będzie wdrażany w kolejnych latach w oparciu o pilotaż planowany w 2017 r.
 - w zakresie działań profilaktycznych i diagnostycznych:
 - ✓ prace nad przygotowaniem kompleksowego, wieloletniego i wielosektorowego regionalnego programu zdrowotnego, który składać się będzie z następujących modułów:
 - moduł I: Choroby będące istotnym problemem regionu – cukrzyca typu 2,
 - moduł II: Eliminowanie czynników ryzyka w miejscu pracy,
 - moduł III: Rehabilitacja medyczna ułatwiająca powroty do pracy.
- Realizacja działań wynikających z ww. modułów finansowana będzie w ramach RPO WP 2014-2020.
- ✓ rozwój Regionalnego Systemu Monitoringu i Ewaluacji Programów Zdrowotnych (RSMiEPZ) w zakresie platformy informacyjno-edukacyjnej dotyczącej profilaktyki i promocji zdrowia.

W trakcie realizacji Celu zaobserwowano następujące **problemy**:

- uzależnienie sukcesu/porażki w realizacji zapisów SRWP od czynników zewnętrznych, niezależnych od SWP – m.in. zmieniające się przepisy prawa w związku ze zmianami politycznymi;
- brak narzędzi realnej koordynacji działań, w szczególności realizowanych przez stanowiące element regionalnego systemu zdrowia podmioty lecznicze niebędące pod nadzorem SWP;
- słaba koordynacja działań z poziomu krajowego – m.in. odgórne określanie rozwiązań systemowych na poziomie krajowym bez uzgodnień z poziomem regionalnym;
- niewystarczająca precyzyjność zakresu i wzajemne nakładanie się Zobowiązań dotyczących jakości rzeczywistej usług zdrowotnych, a także konieczność doprecyzowania Zobowiązania dotyczącego RSMiEPZ;
- trudności podmiotów leczniczych z pozyskaniem środków na wkład własny, w szczególności do projektów finansowanych ze środków UE;
- brak systematycznych działań JST, głównie w obszarze profilaktyki zdrowotnej oraz zbyt mała świadomość wójtów, burmistrzów, prezydentów i starostów w tym zakresie.

Realizacja wskaźników (kontekstowych)

Tab. 35. Wskaźniki kontekstowe CO 2.4

Lp.	Wskaźnik	Wartość bazowa	Najnowsze dane	Trend
1.	Odsetek ludności województwa objętej programami zdrowotnymi	17,4	bd	-
	<i>Oczekiwany cel: powyżej 24%</i>			-
2.	Umieralność z powodu nowotworów na 100 tys. mieszkańców	255,3 PL – 251,6	271,0 PL – 274,4	↑ 15,7
	<i>Oczekiwany cel: spadek poniżej średniej krajowej</i>			pozytywny
3.	Umieralność z powodu chorób układu krążenia na 100 tys. ludności	344,2 PL -455,7	374,4 PL – 469,2	↑ 30,2
	<i>Oczekiwany cel: spadek poniżej 70% średniej krajowej</i>			negatywny
4.	Umieralność z powodu powikłań cukrzycy na 100 tys. ludności	18,1 PL – 17,0	25,8 PL – 21,5	↑ 7,7
	<i>Oczekiwany cel: spadek poniżej średniej krajowej</i>			negatywny

Źródło: Opracowanie własne na podstawie GUS BDL oraz Wydziału Zdrowia – Pomorskie Centrum Zdrowia Publicznego

Do monitorowania efektów realizacji CO 2.4 przyjęto 4 wskaźniki, przy czym tylko jeden (spośród analizujących trendy związane z chorobami cywilizacyjnymi) wykazywał umiarkowanie pozytywne cechy. Pozostałe zdecydowanie się pogarszały, oddalając się od oczekiwanych rezultatów. Mimo, iż podobnie jak w całym kraju, na Pomorzu rośnie umieralność z powodu chorób nowotworowych, to jednak tempo wzrostu jest tu zdecydowanie niższe, co wpłynęło na fakt, że pożądana wartość wskaźnika – poniżej średniej w kraju – została osiągnięta już w 2012 r. i nadal się utrzymuje. W tym czasie natomiast niepokojąco szybko rosła umieralność z powodu chorób układu krążenia oraz powikłań cukrzycy (zdecydowanie szybciej niż w kraju), co

spowodowało znaczne pogorszenie wartości wskaźników i oddaliło je od oczekiwanych celów. Radykalna zmiana dotyczy umieralności na choroby układu krążenia, ponieważ nie dość, że nie osiągnięto ambitnego założenia – osiągnięcia 70% wartości krajowej – to wartość wskaźnika przekroczyła nawet ten poziom. Ustalenie populacji objętej programami zdrowotnymi ze względu na brak dostępności danych nie jest obecnie możliwe.

3.2.3. CEL STRATEGICZNY 3

CS 3 *Atrakcyjna przestrzeń* jest realizowany jest przez 3 Cele operacyjne: 3.1 *Sprawnny system transportowy*, 3.2 *Bezpieczeństwo i efektywność energetyczna* oraz 3.3 *Dobry stan środowiska*.

W okresie 2013-2016 w ramach CS 3 podjęto działania w zakresie wszystkich 7 Zobowiązań SWP oraz wszystkich z 34 oczekiwań wobec władz centralnych, przy czym 3 są obecnie nieaktualne. W kontekście zakresu Zobowiązań SWP realizowano też wszystkie 14 przedsięwzięć strategicznych osiągając zróżnicowany (niski lub średni) stopień ich zaawansowania. We wszystkich 12 zidentyfikowanych obszarach współpracy ponadregionalnej i międzynarodowej SWP wykazywał aktywność. Odnośnie 21 oczekiwanych efektów wskazanych w Celach operacyjnych CS 3, realizowano przedsięwzięcia przyczyniające się do osiągnięcia wszystkich z nich.

Do ważniejszych projektów lub grup projektów w ramach realizacji CS 3 należą:

1. Przedsięwzięcia usprawniające liniową infrastrukturę kolejową w województwie pomorskim: budowa PKM, modernizacja linii CE-65, modernizacja helskiego i kościerskiego korytarza kolejowego.
2. Przedsięwzięcia podnoszące jakość usług oraz zwiększenie konkurencyjności komunikacji miejskiej: *Gdański Projekt Komunikacji Miejskiej – etap III*, przebudowa infrastruktury komunikacji zbiorowej wraz z zakupem nowoczesnego taboru w Gdyni.
3. Przedsięwzięcia poprawiające zewnętrzną i wewnętrzną dostępność drogową województwa: budowa S7, przebudowa dróg wojewódzkich stanowiących dojazd do autostrady A1.
4. Przedsięwzięcia poprawiające dostępność do węzłów multimodalnych: poprawa infrastruktury kolejowego dostępu do Portu Gdańsk i Portu Gdynia, Modernizacja toru wodnego i rozbudowa nabrzeży w Porcie Wewnętrznym w Gdańsku, budowa terminali kontenerowych w Porcie Gdańsk i Porcie Gdynia.
5. Projekty dotyczące termomodernizacji obiektów SWP (m.in. obiekty administracyjne, kultury i ochrony zdrowia).
6. Projekty przyczyniające się do rozwoju odnawialnych źródeł energii w regionie.
7. Projekty związane z rozbudową i modernizacją sieci energetycznych w województwie (w szczególności sieci elektroenergetyczne oraz ciepłownicze).
8. *Kompleksowe zabezpieczenie przeciwpowodziowe Żuław - Etap I* realizowany przez Regionalny Zarząd Gospodarki Wodnej w Gdańsku, Zarząd Melioracji i Urządzeń Wodnych Województwa Pomorskiego w Gdańsku, Miasto Gdańsk i Powiat Gdański.
9. Projekty dotyczące uporządkowania gospodarki ściekowej w aglomeracjach.
10. *Edukacja dla przyrody* realizowany przez SWP – Pomorski Zespół Parków Krajobrazowych.

W latach 2013-2016 w ramach realizacji CS 3 zidentyfikowano wydatki w wysokości 17,9 mld zł. Blisko 70% z nich wpisywało się w realizację CO 3.1 *Sprawny system transportowy*. Najmniejszy udział stanowiły wydatki w ramach CO 3.3 *Dobry stan środowiska* (2,4 mld zł).

Tab. 36. Wydatki rozwojowe w ramach realizacji CS 3

Cele	Suma wydatków	W tym:		
		środki europejskie	środki centralne	środki samorządowe
	Wydatki (tys. zł)			
CO 3.1	12 265 960	5 688 577	3 135 737	3 441 646
CO 3.2	3 234 292	447 132	2 479 058	308 102
CO 3.3	2 413 539	1 359 533	98 694	955 312
Razem CS 3	17 913 791	7 495 243	5 713 489	4 705 060
	Udział w %			
CO 3.1	100,0	46,4	25,6	28,1
CO 3.2	100,0	13,8	76,6	9,5
CO 3.3	100,0	56,3	4,1	39,6
Razem CS 3	100,0	41,8	31,9	26,3
	CS 3 = 100%			
CO 3.1	68,5	75,9	54,9	73,1
CO 3.2	18,1	6,0	43,4	6,5
CO 3.3	13,5	18,1	1,7	20,3
	SRWP = 100%			
CO 3.1	44,6	48,0	37,0	48,0
CO 3.2	11,8	3,8	29,2	4,3
CO 3.3	8,8	11,5	1,2	13,3
Razem CS 3	65,1	63,2	67,3	65,6

*Wartość liczona dla całego CS może nieznacznie różnić się od sum poszczególnych CO z uwagi na zaokrąglenia kwot.

Źródło: Opracowanie własne UMWP

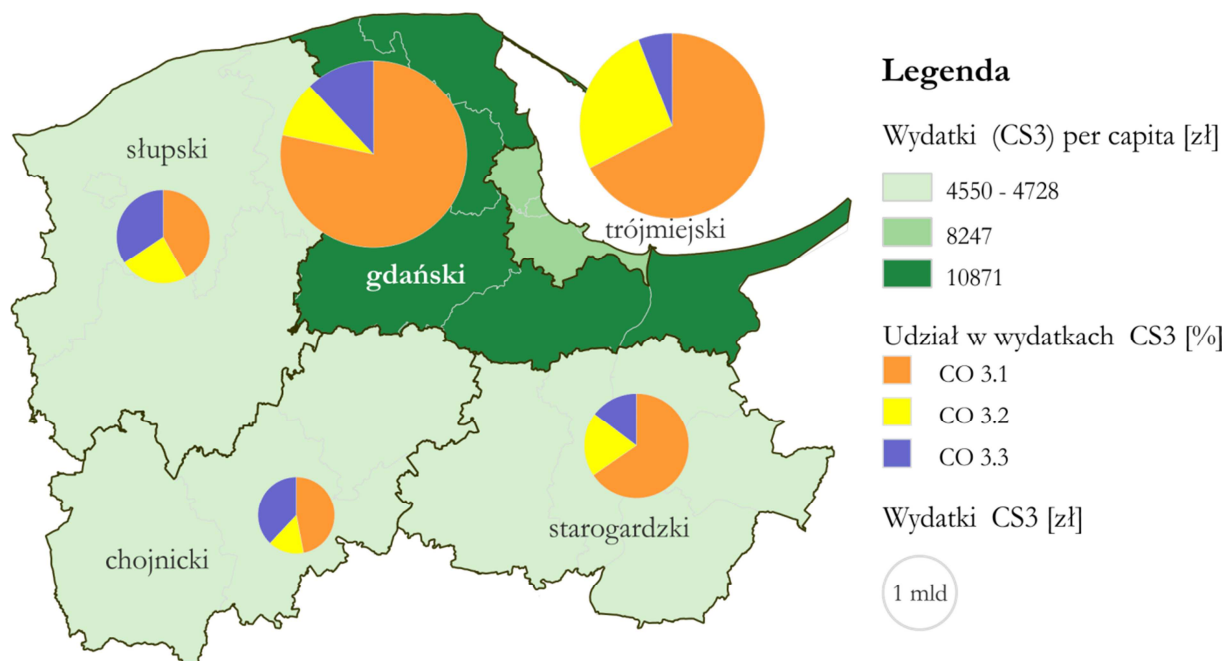
Realizacja Celu w największym stopniu skonsumowała środki europejskie, przy mniejszym, lecz istotnym zaangażowaniu środków centralnych i samorządowych.

W ramach CO 3.1 blisko połowa z 12,3 mld zł zidentyfikowanych wydatków rozwojowych pochodziła ze źródeł europejskich (RPO WP 2007-2013, RPO WP 2014-2020, POIS 2007-2013 i POIS 2014-2020). Interwencja ta koncentrowała się na inwestycjach w linie kolejowe, drogi, lotniska, porty morskie oraz transport zbiorowy. Jej istotnym wzmocnieniem były środki ze szczebla JST oraz centralnego.

Na działania powiązane z realizacją CO 3.2 uruchomiono nieco ponad 3,2 mld zł. Większość z nich pochodziło ze źródeł centralnych, w tym zwłaszcza z budżetów spółek energetycznych. Środki europejskie stanowiły 14%. Interwencja koncentrowała się na rozwoju sieci elektroenergetycznych i gazowych. Realizowane były także projekty dotyczące rozbudowy scentralizowanych systemów ciepłowniczych, termomodernizacji oraz odnawialnych źródeł energii. Większość gmin opracowała także plany gospodarki niskoemisyjnej.

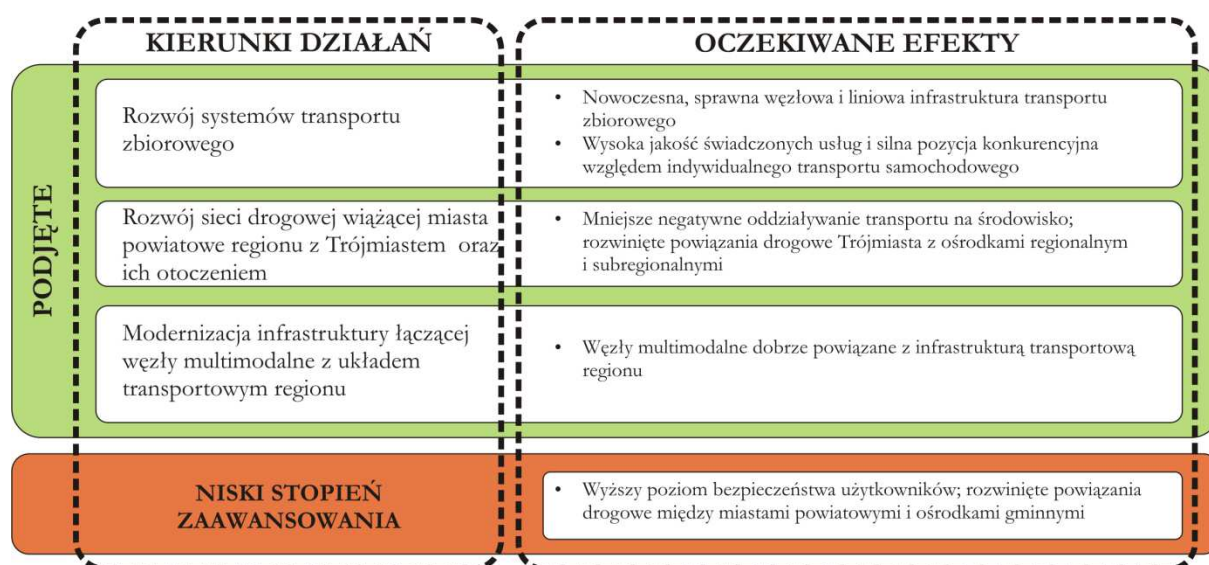
Najmniej wydatków poniesiono w ramach CO 3.3 (ponad 2,4 mld zł). Ponad połowa z nich pochodziła ze środków europejskich (RPO WP 2007-2013 i 2014-2020, PROW 2007-2013 i 2014-2020 oraz PO IŚ 2007-2013 i 2014-2020). Interwencja koncentrowała się na rozwoju infrastruktury ochrony środowiska oraz działaniach z zakresu wspierania różnorodności biologicznej na obszarach wiejskich. Jej istotnym wzmocnieniem były środki JST, szczególnie na poziomie gminnym.

Ryc.13. Przestrzenny rozkład wydatków rozwojowych w ramach CS 3

Źródło: Opracowanie własne UMWP

Cel operacyjny 3.1 Sprawny system transportowy

Tab. 37. Stopień zaawansowania realizacji Zobowiązań SWP i przedsięwzięć strategicznych

Zobowiązanie	Przedsięwzięcie strategiczne	Stopień zaawansowania
Utworzenie regionalnego zarządu publicznego transportu zbiorowego	-	Bardzo niski
Weryfikacja struktury funkcjonalno-technicznej sieci dróg wojewódzkich	-	Niski
-	Pakiet przedsięwzięć dotyczących rewitalizacji linii kolejowych ważnych dla spójności województwa	Średni
-	Pakiet przedsięwzięć dotyczących rozwoju systemu szybkiej kolei miejskiej	Średni
-	Zakup 14 elektrycznych zespołów trakcyjnych do obsługi linii komunikacyjnych na sieci PKM	Bardzo niski
-	Zakup 20 szt. taboru do obsługi przewozów aglomeracyjnych i regionalnych	Bardzo niski
-	Pakiet działań związanych z dostępem do autostrady A1	Wysoki
-	Pakiet działań wzmacniających korytarz transportowy południowy	Średni
-	Pakiet działań wzmacniających korytarz transportowy północny	Wysoki
-	Przedsięwzięcie potencjalne – zakup 10 szt. taboru do obsługi przewozów aglomeracyjnych i regionalnych	Nie podjęto działań

Tab. 38. Poziom aktywności SWP w zakresie oczekiwań wobec władz centralnych

Oczekiwanie	Poziom aktywności SWP /Aktualność
Objęcie procedurą KT istotnego strumienia środków dystrybuowanych przez Krajowy Fundusz Drogowy oraz Fundusz Kolejowy	Średni/Aktualne
Przekazanie zarządzania Narodowym Programem Przebudowy Dróg Lokalnych na poziom samorządów województw	Niski/Aktualne
Polityka państwa obligująca zarządców infrastruktury kolejowej do wprowadzenia wieloletnich cenników stawek dostępu do infrastruktury	Niski/Aktualne
Stworzenie mechanizmów współzarządzania infrastrukturą kolejową o znaczeniu regionalnym przez Rząd i jednostki samorządu terytorialnego	Niski/Aktualne
Wsparcie PKP Polskie Linie Kolejowe S.A. w zakresie przygotowania projektów modernizacji linii kolejowych służących powiązaniom wewnątrzregionalnym	Średni/Aktualne
Włączenie dróg wojewódzkich nr 235 i 214 (odcinek Kościerzyna-Łeba), Obwodnicy Północnej Aglomeracji Trójmiasta (OPAT) i Trasy Kwiatkowskiego do sieci dróg krajowych	Średni/Aktualne

Nowelizacja ustawy o portach i przystaniach morskich w zakresie kompleksowego uregulowania problemów rozwoju portów i przystani morskich oraz zwiększenia udziałów jednostek samorządu terytorialnego, w tym samorządu województwa, w podmiotach zarządzających portami w Gdańsku i Gdyni	Niski/Aktualne
Tworzenie warunków prawnych (np. podpisanie konwencji o śródlądowych drogach wodnych AGN), programowych, technicznych (IV klasa żeglowności) i organizacyjnych dla rozwoju funkcji transportowych dróg wodnych E-40 i E-70	Średni/Aktualne
Poprawa dostępności Zalewu Wiślanego i jego przystosowanie do potrzeb transportu śródlądowego, w tym usunięcie wszystkich barier prawnych dla zapewnienia swobodnej międzynarodowej żeglugi na tym akwenie	Średni/Aktualne
Modernizacja kluczowych linii kolejowych: nr 131 (Tczew-Chorzów), nr 201 (Gdynia-Nowa Wieś Wielka), nr 202 (Gdańsk-Stargard) i nr 203 (Tczew-Kostrzyn)	Wysoki/Aktualne
Budowa kluczowych dróg ekspresowych: S6 (Gdańsk-Szczecin), S7 (Gdańsk-Warszawa) wraz z obwodnicą metropolitalną	Wysoki/Aktualne
Realizacja innych przedsięwzięć na drogach krajowych: budowa (OPAT), budowa obwodnicy Kościerzyny w ciągu drogi nr 20, przebudowa drogi nr 22 wraz z budową obwodnic Czerska, Malborka i Starogardu Gdańskiego, przebudowa drogi nr 21 (dojazd do portu w Ustce)	Średni/Aktualne
Rozwój multimodalnych węzłów transportowych w portach morskich Gdańska i Gdyni oraz budowa multimodalnego terminalu w Zajączkowie Tczewskim	Średni/Aktualne
Budowa drogi ekspresowej S11 (Poznań-Koszalin)	Niski/Aktualne

Tab. 39. Poziom aktywności SWP w zakresie obszarów współpracy ponadregionalnej i międzynarodowej

Obszar	Poziom aktywności SWP
Infrastruktura korytarzy transportowych o znaczeniu europejskim (Bałtyk-Adriatyk, Północny/Nadmorski) oraz krajowym (Pojezierze – oparty o drogę krajową nr 22 i linię kolejową nr 203 oraz Pomorza Środkowego – oparty o drogę krajową nr 11 i linię kolejową nr 405)	Średni
Kluczowe międzyregionalne powiązania transportowe (drogowe i kolejowe)	Średni
Żegluga bliskiego zasięgu oraz małe porty i przystanie morskie	Niski
Sieć międzynarodowych połączeń lotniczych	Bardzo wysoki

Do najważniejszych **osiągnięć** w dotychczasowej realizacji Celu można zaliczyć m.in. następujące działania:

- W zakresie rozwoju systemów transportu zbiorowego:
 - ✓ poprawa infrastruktury kolejowej poprzez budowę Pomorskiej Kolei Metropolitalnej;
 - ✓ działania inspirujące i koordynujące na rzecz budowy sieci węzłów przesiadkowych w miastach powiatowych oraz OMT;
 - ✓ wprowadzenie do KT inwestycji kolejowych kluczowych dla poprawy dostępności zewnętrznej i wewnętrznej regionu oraz rozwoju komunikacji miejskiej w OMT;

- w zakresie rozwoju sieci drogowej wiążącej miasta powiatowe regionu z Trójmiastem oraz ich otoczeniem:
 - ✓ przygotowanie dokumentacji projektowych dla większości dróg objętych przedsięwzięciami strategicznymi oraz sukcesywna realizacja tych inwestycji;
 - ✓ wprowadzenie do KT inwestycji drogowych kluczowych dla poprawy zewnętrznej dostępności regionu;
- w zakresie modernizacji infrastruktury wiążącej węzły multimodalne z układem transportowym regionu:
 - ✓ wprowadzenie do KT inwestycji poprawiających dostępność do węzłów multimodalnych, w szczególności do portów morskich.
 - ✓ inicjowanie powstawania terminali intermodalnych oraz centrów logistycznych w województwie
 - ✓ realizacja projektów na rzecz rozwoju innowacyjnych systemów logistyczno-transportowych w ramach ISP 1 – technologie offshore i portowo-logistyczne.
 - ✓ W trakcie realizacji Celu zaobserwowano następujące **problemy**:
 - trudności z pozyskaniem środków finansowych na realizację wszystkich przedsięwzięć strategicznych;
 - uzależnienie sukcesu/porażki w realizacji zapisów SRWP w szczególności od czynników zewnętrznych, niezależnych od SWP (np. realizacja inwestycji uwarunkowana decyzjami politycznymi, zmienność prawa, przeciągające się procedury);
 - nieaktualność modelu publicznego transportu zbiorowego w województwie pomorskim w odniesieniu do występujących potrzeb.

Realizacja wskaźników (kontekstowych)

Tab. 40. Wskaźniki kontekstowe CO 3.1

Lp.	Wskaźnik	Wartość bazowa	Najnowsze dane	Trend
1.	Liczba stolic powiatów obsługiwanych przez transport kolejowy pasażerski	17	18	↑ 1
	Oczekiwany cel: 19 stolic			pozytywny
2.	Odsetek mieszkańców województwa objętych izochroną 90 minut dostępności transportem zbiorowym do Gdańska w godzinach porannego szczytu komunikacyjnego	46%	58,6%	↑ 12,6 pp.
	Oczekiwany cel: 60%			pozytywny
3.	Odsetek ludności o co najmniej dobrej dostępności zbiorowym transportem do miasta powiatowego	83%	82,6%	↓ 0,4 pp.
	Oczekiwany cel: 90%			negatywny
4.	Odsetek długości dróg wojewódzkich o dobrym i zadowalającym stanie technicznym	47,8%	40%	↓ 7,8 pp.
	Oczekiwany cel: 60%			negatywny

5.	Liczba ofiar śmiertelnych na drogach wojewódzkich	48	54	↑ 6 osób
	Oczekiwany cel: maksymalnie 24			negatywny

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Zarządu Dróg Wojewódzkich oraz Guzik R. (red.), *Analiza relacji funkcjonalno-przestrzennych między ośrodkami miejskimi i ich otoczeniem*, UNIREGIO, Kraków 2015

Ocena realizacji CO 3.1 przez pryzmat wskaźników kontekstowych jest niejednoznaczna. Niemal zrealizowano przyjęte w *Strategii* założenia dotyczące liczby stolic obsługiwanych przez kolejowy transport pasażerski oraz odnoszące się do dostępności Gdańska transportem zbiorowym. Negatywny kierunek zmian zaobserwowano natomiast w przypadku odsetka ludności o co najmniej dobrej dostępności zbiorowym transportem do miasta powiatowego. To efekt obserwowanego w województwie procesu dezurbanizacji oraz pogorszenia dostępności w peryferyjnie usytuowanych powiatach. Problemem jest również malejący odsetek dróg o dobrym i zadowalającym stanie technicznym, przy czym warto mieć na względzie, iż dokonywane przez Zarząd Dróg Wojewódzkich w Gdańsku pomiary nie obejmują całej sieci dróg wojewódzkich⁷⁰. Liczba ofiar wypadków przekracza przyjęty cel. Relacja ta utrzymuje się od 2010 r., co wskazuje na niskie prawdopodobieństwo osiągnięcia założonej wartości.

Cel operacyjny 3.2 Bezpieczeństwo i efektywność energetyczna

⁷⁰ W 2015 r. przebadano 1729 km dróg wojewódzkich, w 2011 było to 1531 km.

Tab. 41. Stopień zaawansowania realizacji Zobowiązań SWP i przedsięwzięć strategicznych

Zobowiązanie	Przedsięwzięcie strategiczne	Stopień zaawansowania
Stworzenie sieci dialogu nt. koncepcji zagospodarowania niekonwencjonalnych złóż węglowodorów w województwie pomorskim (szczególnie gazu łupkowego) oraz monitoring stanu prac poszukiwawczych, rozpoznawczych i wydobywczych ww. złóż w regionie	-	Wysoki/Zobowiązanie nieaktualne
Wykonanie prac studialnych dotyczących korzyści, zagrożeń oraz potencjalnych konfliktów związanych z planowanymi w regionie inwestycjami energetycznymi (m.in. w zakresie źródeł energii i infrastruktury przesyłowej)	-	Średni
Powołanie struktury organizacyjnej odpowiedzialnej za koordynację i realizację działań Samorządu Województwa w obszarze energetyki, szczególnie w zakresie poprawy efektywności energetycznej, upowszechniania wykorzystania OZE i kształtowania postaw prosumenckich	-	Zobowiązanie zrealizowane
-	Termomodernizacja obiektów Samorządu Województwa Pomorskiego	Średni

Tab. 42. Poziom aktywności SWP w zakresie oczekiwań wobec władz centralnych

Oczekiwanie	Poziom aktywności SWP /Aktualność
Podjęcie ostatecznej decyzji w sprawie lokalizacji elektrowni jądrowej w Polsce Północnej	Wysoki/Aktualne
Aktualizacja polityki energetycznej kraju w kontekście wykorzystania niekonwencjonalnych złóż węglowodorów (szczególnie gazu łupkowego), z uwzględnieniem potrzeb: optymalizacji potencjału wydobywczego, poszanowania środowiska i rozwoju gospodarczego, a także wzmocnienie dialogu ze społecznością regionu w kwestiach poszukiwania i wydobywania gazu łupkowego	Średni/Nieaktualne
Wsparcie planowanych do realizacji w regionie inwestycji z zakresu systemowych źródeł energii (w szczególności niskoemisyjnych), a także przesyłowego i dystrybucyjnego systemu elektroenergetycznego, jak również przeladunku, magazynowania, przesyłu i dystrybucji gazu, ropy naftowej i paliw płynnych	Średni/Aktualne

Sporządzenie wytycznych (standardów) dotyczących rozwoju różnych form energetyki odnawialnej na specyficznych typach obszarów (morskie, cenne przyrodniczo i kulturowo, itp.)	Niski/Aktualne
Sporządzenie planów zagospodarowania przestrzennego obszarów morskich RP, w kontekście wykorzystania różnych zasobów energetycznych morza	Średni/Aktualne

Tab. 43. Poziom aktywności SWP w zakresie obszarów współpracy ponadregionalnej i międzynarodowej

Obszar	Poziom aktywności SWP
Potencjał energetyczny Wisły	Niski
Potencjał morza dla rozwoju energetyki wiatrowej	Niski
Krajowe i europejskie sieci energetyczne w zakresie przesyłu energii elektrycznej (m.in. w ramach budowy tzw. Pierścienia Bałtyckiego), gazu, ropy naftowej i paliw płynnych	Niski

Do najważniejszych **osiągnięć** w dotychczasowej realizacji Celu można zaliczyć m.in. następujące działania:

- w zakresie odnawialnych źródeł energii:
 - ✓ wypracowanie i wdrażanie koncepcji „wysp energetycznych”;
- w zakresie efektywności energetycznej:
 - ✓ realizacja przedsięwzięcia strategicznego *Termomodernizacja obiektów Samorządu Województwa Pomorskiego*, współfinansowanego z RPO WP 2014-2020;
 - ✓ powołanie w ramach struktury organizacyjnej Wojewódzkiego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Gdańsku Zespołu ds. Poszanowania Energii koordynującego działania w zakresie poprawy efektywności energetycznej, upowszechniania wiedzy o OZE oraz poszanowania energii;
- w zakresie systemów zaopatrzenia w ciepło:
 - ✓ wprowadzenie do KT przedsięwzięcia dotyczącego wsparcia sieci ciepłowniczych i chłodniczych na obszarze ZIT miasta wojewódzkiego;
- w zakresie bezpieczeństwa energetycznego:
 - ✓ podjęcie działań związanych z realizacją pierwszej elektrowni jądrowej w Polsce w szczególności: wprowadzenie do KT przedsięwzięcia pn. *Wzrost aktywności gospodarczej w bezpośrednim obszarze oddziaływania planowanej elektrowni jądrowej* oraz rozpoczęcie dialogu ze stroną rządową nt. *Memorandum w sprawie programu rządowego dla obszaru oddziaływania pierwszej elektrowni jądrowej w Polsce*;
 - ✓ wprowadzenie do KT przedsięwzięcia dedykowanego wsparciu systemu energetycznego w regionie (Project pipeline dla sektora energetyki).

W trakcie realizacji Celu zaobserwowano następujące **problemy**:

- uzależnienie sukcesu/porażki w realizacji zapisów SRWP od czynników zewnętrznych niezależnych od SWP (zmiany przepisów prawa, rezygnacja inwestorów, brak decyzji o realizacji inwestycji, przeciągające się postępowania administracyjne);

- ograniczone możliwości wsparcia dla sieci ciepłowniczych niespełniających warunku efektywnego energetycznie systemu ciepłowniczego;
- ograniczenia w możliwości zapewnienia wkładu własnego na realizację niektórych pakietów przedsięwzięcia strategicznego pn. *Termomodernizacja obiektów Samorządu Województwa Pomorskiego*.

Realizacja wskaźników (kontekstowych)

Tab. 44. Wskaźniki kontekstowe CO 3.2

Lp.	Wskaźnik	Wartość bazowa	Najnowsze dane	Trend
1.	Stosunek wielkości produkcji energii elektrycznej do jej zużycia w województwie pomorskim	34,7%	52,7%	↑ 18 pp.
	Oczekiwany cel: min. 80%			pozytywny
2.	Udział energii elektrycznej wytwarzanej z OZE w ogólnym jej zużyciu w województwie	9,84%	24,21%	↑ 14,4 pp.
	Oczekiwany cel: min. 15%			pozytywny
3.	Jednostkowe zużycie ciepła w budynkach mieszkalnych i obiektach użyteczności publicznej	230 kWh/m ² /rok	bd	-
	Oczekiwany cel: spadek o min. 20%			-
4.	Odsetek punktów pomiarowych, na których stwierdzono przekroczenia standardów powietrza w zakresie pyłu zawieszonego PM 10 i benzo(a)pirenu w pyłe PM 10	PM10 35%	PM10 18%	↓ 13,9 pp.
		benzo(a)pirenu 88,9%	benzo(a)pirenu 69%	dane nieporównywalne
	Oczekiwany cel: spadek wartości			pozytywny

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS BDL oraz Wojewódzkiego Inspektoratu Ochrony Środowiska w Gdańsku

Ocena realizacji CO 3.2 przez pryzmat wskaźników kontekstowych jest raczej pozytywna. Dzięki rozwojowi OZE przekroczone już obecnie zakładany w SRWP 2020 udział energii elektrycznej wytwarzanej w OZE w zużyciu energii elektrycznej w województwie. Wzrosła również niezależność energetyczna regionu obrazowana przez stosunek produkcji energii elektrycznej do jej zużycia. W tym jednak przypadku zakładane do osiągnięcia wartości (80%) są nadal odległe. Zgodnie z założeniem, odnotowano spadek odsetka punktów pomiarowych raportujących przekroczenia standardów jakości powietrza w zakresie pyłu zawieszonego PM10. W przypadku benzo(a)pirenu zmieniła się natomiast metoda pomiaru (dane pochodzą nie z 12, lecz z 3 punktów pomiarowych), uniemożliwiając dokonywanie porównań w czasie.

Cel operacyjny 3.3 Dobry stan środowiska

Tab. 45. Stopień zaawansowania realizacji Zobowiązań SWP i przedsięwzięć strategicznych

Zobowiązanie	Przedsięwzięcie strategiczne	Stopień zaawansowania
Doprowadzenie do realizacji II etapu kompleksowego zabezpieczenia przeciwpowodziowego Żuław	Kompleksowe zabezpieczenie przeciwpowodziowe Żuław do roku 2030 – etap II	Średni
Przyjęcie planów ochrony dla wszystkich parków krajobrazowych położonych na terenie województwa pomorskiego	-	Średni
-	Budowa i modernizacja systemu odprowadzania wód opadowych w ramach kontynuacji programu ochrony wód Zatoki Gdańskiej	Średni
-	Poprawa jakości oraz ograniczenie strat wody w Centralnym Wodociągu Żuławskim	Średni
-	Budowa elektrociepłowni w celu odzysku energii z frakcji energetycznej odpadów komunalnych	Średni
-	Budowa Centrum Edukacji Mare Balticum – centrum zmian klimatu	Bardzo niski

Tab. 46. Poziom aktywności SWP w zakresie oczekiwań wobec władz centralnych

Oczekiwanie	Poziom aktywności SWP / Aktualność
Objęcie procedurą KT istotnego strumienia środków dystrybuowanych przez Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej	Średni/Aktualne
Realizacja Bałtyckiego Planu Działań HELCOM	Wysoki/Aktualne
Zapewnienie finansowania działań niezbędnych do osiągnięcia celów Ramowej Dyrektywy Wodnej	Nie podjęto działań/Aktualne
Uporządkowanie systemu zarządzania zasobami wodnymi poprzez wskazanie jednego podmiotu odpowiedzialnego za gospodarkę wodną na danym obszarze	Nie podjęto działań/Aktualne
Wdrożenie Dyrektywy w sprawie oceny ryzyka powodziowego i zarządzania nim	Średni/Nieaktualne
Opracowanie systemowego rozwiązania problemu ubezpieczeń powodziowych	Nie podjęto działań/Aktualne
Poprawa regulacji prawnych podnoszących skuteczność ochrony przyrody i krajobrazu, w tym uporządkowanie systemu nadzoru nad formami ochrony przyrody i krajobrazu	Średni/Aktualne
Implementacja do prawodawstwa krajowego zapisów Europejskiej Konwencji Krajobrazowej	Niski/Nieaktualne
Kompleksowa reforma systemu gospodarki przestrzennej	Średni/Aktualne
Przygotowanie planów zadań ochronnych dla obszarów Natura 2000	Nie podjęto działań/Aktualne
Sporządzenie planów zagospodarowania przestrzennego obszarów morskich RP	Średni/Aktualne
Wzmocnienie państwowego monitoringu środowiska	Niski/Aktualne
Realizacja Krajowego Programu Zwiększania Lesistości	Nie podjęto działań/Aktualne
Zapewnienie finansowania i realizacji II etapu programu Kompleksowe zabezpieczenie przeciwpowodziowe Żuław do roku 2030	Średni/Aktualne
Realizacja ustawy o ustanowieniu programu wieloletniego Program ochrony brzegów morskich	Nie podjęto działań/Aktualne

Tab. 47. Poziom aktywności SWP w zakresie obszarów współpracy ponadregionalnej i międzynarodowej

Obszar	Poziom aktywności SWP
Program <i>Kompleksowe zabezpieczenie przeciwpowodziowe Żuław do roku 2030</i>	Średni
Jakość wód Morza Bałtyckiego, w tym Zalewu Wiślanego	Niski
Standardy dobrego zarządzania i zagospodarowania dla obszarów przybrzeżnych	Średni
Spójność przestrzeni przyrodniczej w strefie Południowego Bałtyku	Niski
Proekologiczna świadomość mieszkańców	Niski

Do najważniejszych **osiągnięć** w dotychczasowej realizacji Celu można zaliczyć m.in. następujące działania:

- w zakresie odbioru i oczyszczania ścieków komunalnych oraz wód opadowych i roztopowych:
 - ✓ wprowadzenie do KT przedsięwzięcia pn. *Racjonalizacja gospodarki wodno-ściekowej w województwie pomorskim* a także dwóch przedsięwzięć z zakresu zagospodarowania wód opadowych i roztopowych (*Budowa i modernizacja systemu odprowadzania wód opadowych w ramach kontynuacji programu ochrony wód Zatoki Gdańskiej i Zarządzanie wodami opadowymi na terenie zlewni rzeki Słupi*) oraz zapewnienie finansowania dla części z nich;
 - ✓ przeprowadzenie procesu weryfikacji planów aglomeracji ściekowych;
 - ✓ dofinansowanie kwotą 132 mln zł ze środków RPO WP 2014-2020 25 projektów z zakresu oczyszczania ścieków komunalnych;
- w zakresie ograniczania zagrożeń powodziowych:
 - ✓ wprowadzenie do KT przedsięwzięcia pn. *Realizacja II etapu Programu Kompleksowe zabezpieczenie przecinpowodziowe Żuław* oraz w konsekwencji uzyskanie dofinansowania przez RZGW Gdańsk na część tego przedsięwzięcia;
- w zakresie zagospodarowania odpadów komunalnych:
 - ✓ przyjęcie *Planu gospodarki odpadami dla województwa pomorskiego 2022*;
 - ✓ wprowadzenie do KT przedsięwzięcia pn. *Racjonalizacja gospodarki odpadami w tym budowa i podłączenie do sieci ciepłowniczej elektrociepłowni w celu odzyskania energii z frakcji energetycznej odpadów komunalnych*;
- w zakresie zachowania walorów przyrody:
 - ✓ skierowanie istotnej kwoty wsparcia z RPO WP 2014-2020 (w stosunku do poprzedniego okresu programowania) na ochronę różnorodności biologicznej oraz kształtowanie postaw proekologicznych; w 2016 r. wsparcie unijne z programu regionalnego o wartości prawie 60 mln zł uzyskało 18 projektów;
 - ✓ rozpoczęcie procesu weryfikacji granic obszarów chronionego krajobrazu oraz opracowania planów ochrony parków krajobrazowych.

W trakcie realizacji Celu zaobserwowano następujące **problemy**:

- brak finansowania zadań realizowanych przez JST w ramach przedsięwzięcia strategicznego *Kompleksowe zabezpieczenie przecinpowodziowe Żuław do roku 2030 – etap II*;
- uzależnienie sukcesu/porażki w realizacji zapisów SRWP, w szczególności w obszarze gospodarki odpadami i gospodarki wodnej, od czynników zewnętrznych niezależnych od SWP (m.in. warunkowość ex-ante).

Realizacja wskaźników (kontekstowych)

Tab. 48. Wskaźniki kontekstowe CO 3.3

Lp.	Wskaźnik	Wartość bazowa	Najnowsze dane	Trend
1.	Odsetek aglomeracji ściekowych spełniających wymagania akcesyjne	27%	61,6%	↑ 34,6 pp.
	Oczekiwany cel: 100%			pozytywny
2.	Ryzyko powodzi	-	-	-
	Oczekiwany cel: spadek wartości			-
3.	Masa dozwolonych do składowania odpadów ulegających biodegradacji	178 138 Mg	62400 Mg	↓115 738 Mg
	Oczekiwany cel: maksymalnie 99 300 Mg			pozytywny
4.	Liczba ustanowionych planów ochrony parków krajobrazowych	2	2	↔ 0
	Oczekiwany cel: wzrost do 9			bez zmian

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Zarządu Dróg Wojewódzkich w Gdańsku

Ocena realizacji CO 3.3 przez pryzmat wskaźników kontekstowych jest pozytywna. Znacząco wzrósł odsetek aglomeracji ściekowych spełniających wymagania akcesyjne. Niemniej jednak obecna wartość jest zdecydowanie niższa od zakładanej do osiągnięcia. Zdecydowanemu zmniejszeniu uległa masa dozwolonych do składowania odpadów ulegających biodegradacji, już obecnie spełniając założenia przyjęte w SRWP.

Nie zmieniła się liczba ustanowionych planów ochrony parków krajobrazowych. Działania w tym zakresie są jednak podejmowane i osiągnięcie zakładanego celu wydaje się niezagrażone.

3.3. Analiza finansowa realizacji SRWP

W latach 2013-2016 w ramach realizacji *Strategii* zidentyfikowano wydatki rozwojowe w wysokości 27,5 mld zł – najwięcej w ramach realizacji CS 3 *Atrakcyjna przestrzeń*, a najmniej w ramach CS 1 *Nowoczesna gospodarka*.

Tab. 49. Wydatki rozwojowe w ramach realizacji SRWP

Cele	Suma wydatków	W tym:		
		środki europejskie	środki centralne	środki samorządowe
	Wydatki (tys. zł)			
CS 1.	3 859 115	1 904 369	1 762 250	192 496
CS 2.	5 739 328	2 459 836	1 008 956	2 270 537
CS 3.	17 913 791	7 495 243	5 713 489	4 705 060
SRWP	27 512 234	11 859 448	8 484 694	7 168 092
Udział w %				
CS 1.	100,0	49,3	45,7	5,0
CS 2.	100,0	42,9	17,6	39,6
CS 3.	100,0	41,8	31,9	26,3
SRWP	100,0	43,1	30,8	26,1
SRWP = 100%				
CS 1.	14,0	16,1	20,8	2,7
CS 2.	20,9	20,7	11,9	31,7
CS 3.	65,1	63,2	67,3	65,6

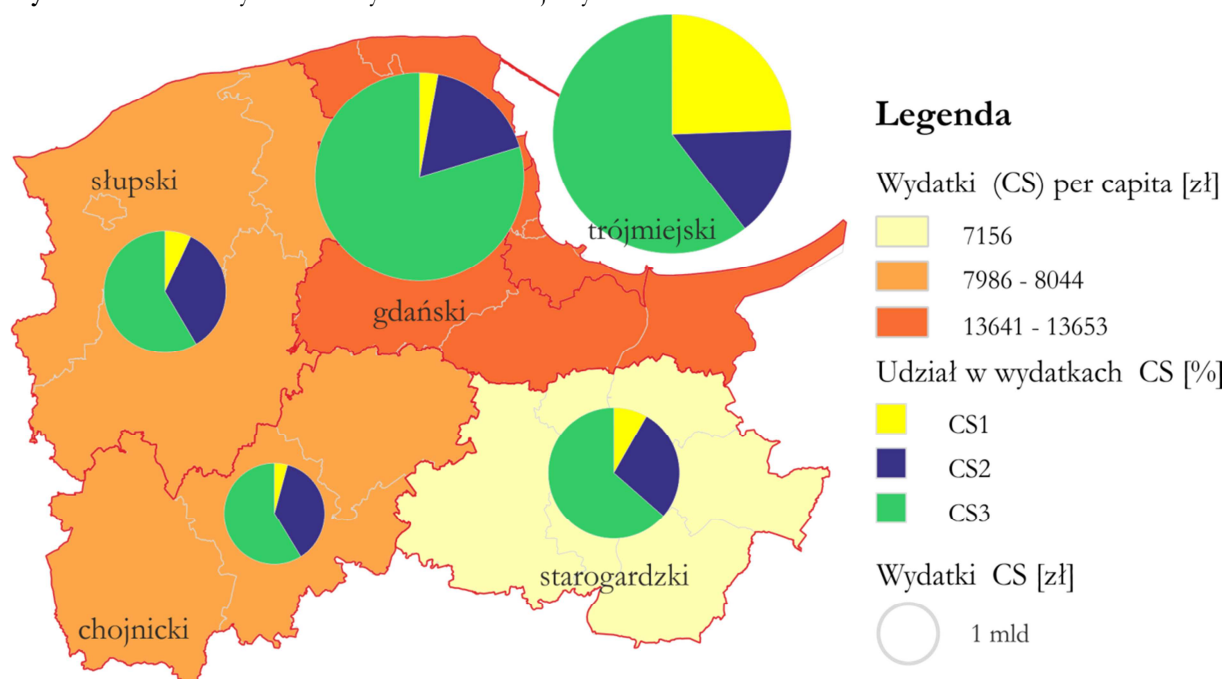
*Wartość liczona dla SRWP może nieznacznie różnić się od sum poszczególnych CS z uwagi na zaokrąglenia kwot.

Źródło: Opracowanie własne UMWP

Najwięcej środków służących realizacji SRWP – blisko 12 mld zł pochodziło ze źródeł UE, następnie 8,5 mld zł ze źródeł centralnych oraz 7,2 mld zł ze źródeł samorządowych. Najwięcej środków ze wszystkich źródeł zostało przeznaczonych na realizację CS 3 (63,2% ogółu środków UE poniesionych w ramach SRWP, 67,3% środków centralnych i 65,6% środków samorządowych). W przypadku każdego CS w strukturze finansowania dominowały środki europejskie. Spośród pozostałych źródeł w CS 1 istotny był udział środków centralnych, natomiast w CS 2 – środków samorządowych.

Wśród wydatków europejskich dominowały środki skierowane do województwa w ramach KPO, podczas gdy środki, jakie napłynęły w ramach RPO (z dwóch okresów finansowania UE) stanowiły 11,9% ogółu zidentyfikowanych wydatków.

Ryc.14. Przestrzenny rozkład wydatków rozwojowych w ramach SRWP

Źródło: Opracowanie własne UMWP

Środki budżetu województwa zaangażowane w realizację SRWP

W SRWP zostało określone, że na przedsięwzięcia związane z jej realizacją powinno zostać skierowanych nie mniej niż 80% wydatków majątkowych budżetu województwa, a także nie mniej niż 90% środków przewidzianych w wieloletniej prognozie finansowej (WPF).

Na realizację SRWP w latach 2013-2016 przeznaczono 94% wydatków majątkowych województwa, czyli blisko 940 mln zł. Zaliczono do nich środki własne SWP oraz środki zewnętrzne (głównie dotacje z programów UE), które w dużej mierze zdecydowały o tym, że założony w SRWP wskaźnik 80% został wyraźnie przekroczony (bez środków UE jego wartość w analizowanym okresie wyniosłaby 53%).

Tab. 50. Wydatki z budżetu województwa przeznaczone na realizację SRWP

Rok	Wydatki majątkowe budżetu województwa	Wydatki majątkowe budżetu województwa na realizację SRWP		Wydatki majątkowe budżetu województwa na realizację SRWP (bez środków UE)	
	tys. zł	tys. zł	%	tys. zł	%
2013	266 914	252 174	94%	163 822	61%
2014	293 252	275 609	94%	159 574	54%
2015	288 444	277 133	96%	121 208	42%
2016	154 064	132 621	86%	87 851	57%
RAZEM	1 002 675	937 538	94%	532 455	53%

*Wartość liczona dla całego okresu może nieznacznie różnić się od sum poszczególnych lat z uwagi na zaokrąglenia kwot.

Udział w WPF wydatków majątkowych dedykowanych SRWP w latach 2013-2016 wyniósł prawie 79%, co przełożyło się na kwotę ponad 506 mln zł. Bez uwzględnienia środków UE wartość ta uległaby pomniejszeniu do ok. 244 mln zł, a odpowiadający jej wskaźnik do 38%.

Tab. 51. Wydatki majątkowe w WPF przeznaczone na realizację SRWP

Rok	Wydatki majątkowe WPF	Wydatki majątkowe WPF na realizację SRWP		Wydatki majątkowe WPF na realizację SRWP (bez środków europejskich)	
		tys. zł	%	tys. zł	%
2013	143 808	142 705	99%	89 902	63%
2014	179 566	86 426	48%	38 780	38%
2015	221 982	182 163	82%	61 736	28%
2016	100 076	95 463	95%	53 366	53%
RAZEM	654 433	506 767	79%	243 783	38%

*Wartość liczona dla całego okresu może nieznacznie różnić się od sum poszczególnych lat z uwagi na zaokrąglenia kwot.

Pod względem wysokości wydatków z budżetu województwa na realizację SRWP na pierwszym miejscu znalazł się CS 3 *Atrakcyjna przestrzeń*, na który zostało przeznaczonych niemal 760 mln zł (ponad 80% wydatków), natomiast najmniej przeznaczono na zadania związane z CS 1 *Nowoczesna gospodarka* (nieco ponad 6%). W odniesieniu do CO SRWP, najwięcej środków zidentyfikowano w ramach CO 3.1 *Sprawny system transportowy* (prawie 60%), natomiast względnie niskie wydatki zidentyfikowano w CO 1.2, 2.1, 2.2, co można uzasadnić m.in. tym, że SWP ma w ich przypadku głównie rolę Inspiratora lub Koordynatora aktywności podejmowanych przez partnerów w regionie.

Tab. 52. Wydatki majątkowe budżetu SWP przeznaczone na realizację SRWP wg celów w latach 2013-2016

Cele strategiczne i operacyjne	Wydatki majątkowe budżetu SWP na realizację SRWP		
	tys. zł	CS=100%	SRWP=100%
CS 1 Nowoczesna gospodarka	57 020	100,0%	6,1%
CO 1.1 Wysoka efektywność przedsiębiorstw	17 553	30,8%	1,9%
CO 1.2 Konkurencyjne szkolnictwo wyższe	163	0,3%	0,0%
CO 1.3 Unikatowa oferta turystyczna i kulturalna	39 305	68,9%	4,2%
CS 2 Aktywni mieszkańcy	122 270	100,0%	13,0%
CO 2.1 Wysoki poziom zatrudnienia	656	0,5%	0,1%
Co 2.2 Wysoki poziom kapitału społecznego	2 075	1,7%	0,2%
Co 2.3 Efektywny system edukacji	10 822	8,9%	1,2%
CO 2.4 Lepszy dostęp do usług zdrowotnych	108 718	88,9%	11,6%
CS 3 Atrakcyjna przestrzeń	758 247	100,0%	80,9%
CO 3.1 Sprawny system transportowy	559 992	73,9%	59,7%
CO 3.2 Bezpieczeństwo i efektywność energetyczna	9 728	1,3%	1,0%
CO 3.3 Dobry stan środowiska	188 527	24,9%	20,1%
SRWP razem	937 538	100,0%	100,0%

*Wartość liczona dla całego okresu może nieznacznie różnić się od sum poszczególnych lat z uwagi na zaokrąglenia kwot.

4. OCENA REALIZACJI SRWP I JEJ EFEKTY

4.1. Makroekonomiczne efekty zidentyfikowanych wydatków rozwojowych

Przy szacowaniu wpływu poniesionych wydatków rozwojowych na główne parametry makroekonomiczne województwa pomorskiego w latach 2013-2016 wykorzystano model PomMOD⁷¹. W tym celu zastosowano czteroetapowy algorytm postępowania.

Pierwszym krokiem było uporządkowanie zidentyfikowanych wydatków rozwojowych województwa na następujące kategorie interwencji:

- ✓ zwrotne bezpośrednie wsparcie przedsiębiorstw;
- ✓ bezzwrotne bezpośrednie wsparcie przedsiębiorstw;
- ✓ działalność B+R oraz wsparcie innowacji;
- ✓ energetyka;
- ✓ infrastruktura społeczna;
- ✓ infrastruktura środowiskowa;
- ✓ infrastruktura transportowa;
- ✓ rozwój kapitału społecznego i ludzkiego.

W następnym kroku skonstruowano tzw. „scenariusz bazowy”, który zawiera wspomniane wydatki rozwojowe i odzwierciedla faktyczną sytuację społeczno-gospodarczą regionu na podstawie parametrów makroekonomicznych regionu (PKB i wskaźników rynku pracy).

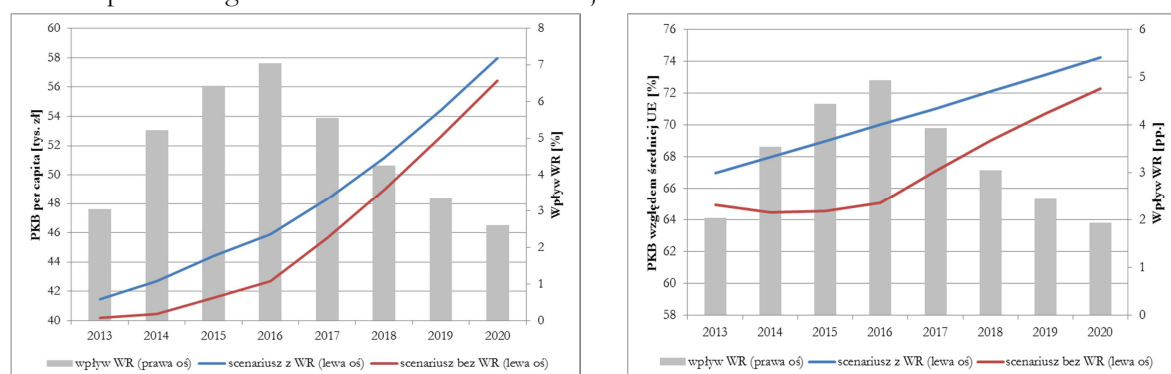
Trzecim etapem było zadanie tzw. „szoku”, a więc wyłączenie z obliczeń zidentyfikowanych wydatków rozwojowych i ustalenie tych samych parametrów ekonomicznych co w „scenariuszu bazowym” dla tzw. „scenariusza bez wydatków rozwojowych”. Ostatnie zadanie polegało na porównaniu obu scenariuszy i ocenie różnic w uzyskanych wskaźnikach.

W wyniku zastosowanej symulacji ustalono, że poniesione wydatki rozwojowe w latach 2013-2016 znacząco przyczyniły się do poprawy sytuacji społeczno-ekonomicznej województwa pomorskiego. Ich wpływ na wybrane wskaźniki makroekonomiczne przedstawia się następująco:

- nastąpił **wzrost PKB o 21,9 mld zł** (średniorocznie o 5,4%).
- **PKB *per capita* średniorocznie wzrosło o 5,4%** (2,4 tys. zł).
- pod względem PKB *per capita* w PPS, **dystans do UE** średniorocznie malał o 3,7 pp.

⁷¹ Model makroekonomiczny PomMOD 2016 został opracowany na zamówienie SWP przez konsorcjum IMAPP i Instytut Badań Strukturalnych na potrzeby badania ewaluacyjnego *Ocena efektów realizacji RPO WP 2007-2013*. Przy jego budowie zastosowano metodę dynamicznej, stochastycznej równowagi ogólnej (DSGE, ang. *Dynamic Stochastic General Equilibrium*), według której ubytek wydatków publicznych jest rekompensowany wzrostem wydatków innego rodzaju w pozostałej części gospodarki, w szczególności wydatków konsumpcyjnych po stronie gospodarstwa domowego.

Ryc.15. Wpływ wydatków rozwojowych w latach 2013-2016 na poziom PKB *per capita* województwa pomorskiego oraz w odniesieniu do średniej UE-28

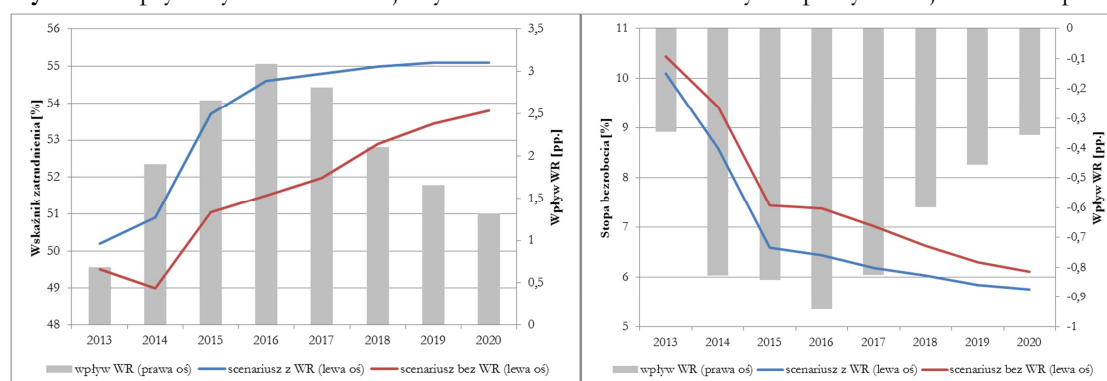

Źródło: Opracowanie własne UMWP

- **Liczba pracujących w 2016 r. w stosunku do 2013 r. była wyższa o 57,1 tys. osób** (tj. o 3,8%) co przyczyniło się do:
 - **Wzrostu wskaźnika zatrudnienia średniorocznie o 2,1 pp.**
 - **Spadku stopy bezrobocia wg BAEL o 0,7 pp.**

Prognozy wynikające z modelu wskazują, że pozytywne oddziaływanie wydatków rozwojowych widoczne będzie także w kolejnych latach, zwłaszcza, że efekty interwencji będą wzmocnione funduszami strukturalnymi przeznaczonymi na lata 2014-2020.

Ryc.16. Wpływ wydatków rozwojowych w latach 2013-2016 na rynek pracy w województwie pomorskim

Źródło: Opracowanie własne UMWP

4.2. Realizowany scenariusz rozwoju regionu

Strategia formułuje cztery scenariusze rozwoju województwa:

- 1) *Wiatr w żagle,*
- 2) *Spokojna nyspa,*
- 3) *Zapomniana przystań,*
- 4) *Dryf na mieliźnie.*

Czynnikami różnicującymi te scenariusze są:

- 1) zachowanie inwestorów zewnętrznych wobec regionu;
- 2) aktywność społeczności regionalnej;
- 3) rozwój gospodarki opartej na wiedzy;

4) dynamika rozwoju oraz pozycja regionu na tle innych polskich województw.

Głównymi „osiąmi” dla scenariuszy są: wielkość dostępnych środków rozwojowych i dostępność transportowa.

Scenariusz *Wiatr w żagle* zakłada, iż Pomorskie stanie się liderem gospodarczym w kraju oraz istotnym węzłem transportowo-logistycznym i paliwowo-energetycznym, z wysokim poziomem inwestycji, aktywną siecią współpracy w zakresie B+R oraz wysoką jakością edukacji i kształcenia wyższego.

Spokojna wyspa to obraz Pomorskiego przedstawiający region radzący sobie z niską dostępnością transportową i mniejszym napływem inwestycji zewnętrznych poprzez wzrost rodzimej przedsiębiorczości oraz rozwój innowacji w oparciu o czynniki endogeniczne.

Scenariusz *Zapomnianej przystani* zakłada ograniczony napływ środków rozwojowych, ale dobrą dostępność transportową regionu, co spowoduje, że Pomorskie będzie rozwijać się w oparciu o swoje nadmorskie położenie, stawiając na logistykę i turystykę.

W scenariuszu *Dryf na mieliźnie* regionowi brakuje impulsów rozwojowych, co powoduje degradację gospodarczą i społeczną, a w rezultacie marginalizację regionu w skali kraju i Europy.

Obserwowane trendy społeczno-gospodarcze w regionie, w tym m.in. zachowania inwestorów, a także wielkość przyciągniętych środków rozwojowych (głównie UE) i analiza zmieniającej się zewnętrznej dostępności transportowej wskazują, iż Pomorskie rozwija się, realizując swoisty „mariaż” dwóch formułowanych w *Strategii* scenariuszy: ***Wiatr w żagle*** oraz ***Spokojna wyspa***.

Liczne inwestycje infrastrukturalne (drogowe, kolejowe, portowe i lotnicze) znacząco poprawiły dostępność transportową regionu. Pozyskano również znaczne środki rozwojowe z funduszy UE, dzięki którym zwiększył się potencjał inwestycyjny JST oraz podmiotów prywatnych. Województwo jest na ścieżce stabilnego wzrostu gospodarczego, a jego pozycja wśród polskich regionów nie ulega istotnej zmianie. Następuje napływ inwestycji, generujący znaczny popyt na pracę, także w wiedzochłonnych gałęziach gospodarki.

Stopniowo rośnie jakość usług edukacyjnych, a także wydatki na B+R, choć ich wykorzystanie nie jest satysfakcjonujące ze względu na nie w pełni ukształtowane mechanizmy współpracy nauki z biznesem. Uczelnie mają nadal problem z przyciąganiem naukowców spoza województwa i kraju. Rozszerza się natomiast oferta kulturalna, sportowa i rekreacyjna, która wraz z walorami przyrodniczymi wpływa na poprawę jakości życia. Rośnie aktywność społeczna mieszkańców, co może sprzyjać rozwojowi rodzimej przedsiębiorczości. Największe są braki w zakresie bezpieczeństwa energetycznego, gdyż Pomorskie jest nadal znacznym importerem energii. Z drugiej strony wymusza to niejako wzrost znaczenia odnawialnych źródeł energii oraz rozwój technologii ekoefektywnych.

Podsumowując, można postawić tezę, że stopniowo urzeczywistnia się **wizja województwa** jako znaczącego w skali Polski i Południowego Bałtyku regionu cechującego się trwałym wzrostem opartym na umiejętnym czerpaniu z potencjałów endo- i egzogenicznych, w którym rosnącą rolę odgrywa kapitał ludzki i społeczny, a zarządzanie zasobami środowiska przyrodniczego i kulturowego odbywa się w sposób racjonalny i z poszanowaniem potrzeb przyszłych pokoleń.

4.3. Kierunki zmian w ramach Celów strategicznych

Analiza trendów społeczno-gospodarczych oraz działania podejmowane w ramach SRWP pozwalają stwierdzić, że pożądane kierunki zmian na poziomie Celów strategicznych realizowane są w różnicowanym stopniu.

Cel strategiczny 1 *Nowoczesna gospodarka*

- wzrasta aktywność eksportowa, co potwierdza rosnący wolumen eksportu oraz jego udział w eksporcie krajowym i utrzymująca się pod tym względem 5. lokata w kraju;
- rosną nakłady inwestycyjne przedsiębiorstw, zwłaszcza z sektora usług finansowych, ubezpieczeniowych i obsługi rynku nieruchomości, co jest m.in. rezultatem wykorzystywania środków finansowych w ramach PO na inwestycje rozwojowe (w tym o potencjale innowacyjnym), badania i rozwój nowych technologii, a także na przyciągnięcie nowych inwestycji;
- rozwija się aktywność inwestorów zewnętrznych (w tym zagranicznych), szczególnie z sektora usługowego i w zakresie zaawansowanych technologii;
- umacnia się atrakcyjność OMT dla prowadzenia działalności gospodarczej, który staje się istotnym na tle kraju centrum usług biznesowych;
- region notuje jeden z najniższych poziomów bezrobocia, a nowym wyzwaniem staje się problem zaspokojenia potrzeb kadrowych. Wzrasta zatrudnienie w branżach o największym potencjale rozwoju, przy jednoczesnym wzroście zainteresowania studiowaniem na kierunkach odpowiadających tym branżom;
- rosną nakłady na B+R *per capita* i w relacji do PKB, a udział przedsiębiorstw w finansowaniu tego rodzaju działalności utrzymuje się na wysokim poziomie;
- sukcesywnie rozwija się aktywność na polu współpracy uczelni, przedsiębiorstw i administracji, zarówno w sferze gospodarczej, jak i w zakresie tworzenia lepszej oferty kształcenia;
- wzrasta dostęp przedsiębiorstw do Internetu o prędkościach przynajmniej 100 Mb/s;
- Pomorskie umacnia wysoką na tle kraju atrakcyjność turystyczną i skupia znaczną część krajowego ruchu turystycznego, będąc pierwszą destynacją w kraju pod względem przyjazdów długookresowych w sezonie letnim;
- pomimo podejmowanych działań, wolniej niż przeciętnie w kraju rozwija się potencjał naukowo-badawczy (choć jest on nadal stosunkowo duży), spada liczba studentów (choć jest wciąż wysoka w przeliczeniu na liczbę mieszkańców) i niski jest poziom internacjonalizacji pomorskich szkół wyższych, o czym świadczy powolny wzrost odsetka studiujących cudzoziemców.

Potwierdzeniem dokonywania się zmian w pożądanym kierunku jest wartość określonej w SRWP miary sukcesu CS 1, którą jest dynamika wzrostu PKB *per capita* wyższa od średniej dla Polski i UE. Po trzech latach realizacji *Strategii* dynamika w Pomorskiem była wyższa od średniej dla UE-28, ale niższa od średniej krajowej⁷². Niemniej jednak, w sytuacji utrzymywania się korzystnych uwarunkowań gospodarczych i dalszej realizacji działań strategicznych można założyć, że województwo osiągnie w 2020 roku zakładany cel.

Stabilną pozycję Pomorskiego w zakresie CS 1 potwierdza również wskaźnik syntetyczny⁷³ opracowany dla tego celu. Plasuje on region na 4. miejscu wśród województw, zarówno w okresie przed obowiązywaniem SRWP, jak również po czterech latach jej realizacji. Region utrzymuje wysoką pozycję w kraju pod względem efektywności przedsiębiorstw i umacnia ją w zakresie atrakcyjności turystycznej i kulturalnej. Gorzej wypada na tym tle sfera szkolnictwa wyższego.

Tab. 53. Wskaźnik syntetyczny CS 1 *Nowoczesna gospodarka*

	Lokata w rankingu województw		Zmiana 2012-2016
	2012	2016	
NOWOCZESNA GOSPODARKA	4	4	0
CO 1.1 Wysoka efektywność przedsiębiorstw	6	6	0
CO 1.2 Konkurencyjne szkolnictwo wyższe	6	8	-2
CO 1.3 Unikatowa oferta kulturalna i turystyczna	4	2	+2

Źródło: Opracowanie własne UMWP

W obszarach objętych przez trzy CO nastąpił stosunkowo niewielki zakres zmian. Wziąwszy pod uwagę pierwszy z nich – *Wysoką efektywność przedsiębiorstw* Pomorskie nie zmieniło swojej pozycji w rankingu wojewódzkim, a tempo oraz kierunek zmian większości wskaźników kontekstowych było zbliżone do obserwowanego w innych regionach.

W przypadku *Konkurencyjnego szkolnictwa wyższego*, mimo zdecydowanie pozytywnych zmian Pomorskie spadło o 2. pozycje w klasyfikacji regionalnej. Wyższą dynamiką cechowały się województwa: śląskie oraz opolskie, gdzie odnotowano znaczący wzrost odsetka studentów zagranicznych. Tempo internacjonalizacji pomorskich uczelni było niestety wolniejsze.

Zdecydowany progres zaobserwowano natomiast w budowaniu *Unikatowej oferty kulturalnej i turystycznej*, gdzie Pomorze awansowało na 2. pozycję wyprzedzając Mazowsze oraz Małopolskę. Odnotowano zauważalny wzrost liczby turystów odwiedzających region poza sezonem oraz liczniejszą widownię instytucji kultury wysokiej.

Utrzymanie przez województwo wysokiej 4. pozycji w rankingu regionów należy ocenić dobrze. Wziąwszy pod uwagę zmianę wartości wskaźnika syntetycznego w latach 2012-2016, Pomorskie znacząco zredukowało dystans dzielący od województw poprzedzających je w rankingu.

⁷² Dynamika PKB per capita w PPS w latach 2015/2013. Źródło: Eurostat.

⁷³ Opis metody pomiaru zawiera załącznik nr 3.

Cel strategiczny 2 *Aktywni Mieszkańcy*

- zwiększa się poziom zatrudnienia mieszkańców, jednak jedynie w niewielkim stopniu jest to powiązane ze wzrostem kompetencji zawodowych. Dodatkowo, widoczny jest spadek udziału ludności w kształceniu ustawicznym;
- mimo znacznego udziału osób objętych pomocą społeczną, stopniowo następuje ich aktywizacja społeczno-zawodowa, czemu służy m.in. wzrost liczby podmiotów ekonomii społecznej;
- zmianie podlega obraz pomorskiej rodziny. Poprawia się jej kondycja materialna, ale wychowuje się w niej coraz mniej dzieci. Następuje wzmocnienie podstawowych funkcji rodziny, na co wpływ miały prowadzone działania w obszarze polityki społecznej, w tym m.in. dotyczące integracji społeczno-zawodowej oraz rozwoju usług społecznych i infrastruktury społecznej;
- niejednoznacznie kształtują się zmiany w zakresie kapitału społecznego i kulturowego mieszkańców regionu. Z jednej strony rośnie odsetek podatników, którzy dokonali odliczeń 1% podatku, stosunek liczby NGO do liczby mieszkańców jest trzeci w kraju, wzrasta także liczba czytelników bibliotek publicznych oraz uczestników imprez organizowanych przez domy i ośrodki kultury. Z drugiej strony odnotowuje się niski poziom zaufania do władz lokalnych, relatywnie słabą aktywność na rzecz społeczności lokalnej i znikomy udział w zebraniach publicznych;
- chociaż systematycznie wzrastają kompetencje kluczowe dzieci i młodzieży, to jednak wciąż widoczne są luki kompetencyjne pomorskich uczniów. Przejawia się to w osiąganych wynikach egzaminów zewnętrznych, utrzymujących się poniżej średniej krajowej;
- na poziomie regionu poszerza się krąg partnerów programujących i realizujących politykę rozwoju, głównie dzięki wdrożonym mechanizmom koordynacji, takim jak: ponadstandardowe konsultacje społeczne, podejście negocjacyjne (zastosowane m.in. w ramach instrumentów ZPT/ZIT i KT), a także procesy kształtowania ISP czy sieci szkolnictwa zawodowego;
- pomimo, iż Pomorzanie ogólnie dobrze oceniają swój stan zdrowia, a także rozwija się zjawisko „mody na zdrowie”, to nie zmniejsza się, ciągle wysoka na tle kraju, zachorowalność na choroby cywilizacyjne.

Główną miarą sukcesu CS 2 jest wzrost wskaźnika zatrudnienia wyższy niż średnia dla Polski oraz nie mniejszy niż 90% średniej dla UE. Od 2015 r. oba te warunki pozostają spełnione.

Opisywane kierunki zmian odzwierciedla poprawa wyniku wskaźnika syntetycznego dla CS 2 ukazująca awans z 7. na 4. pozycję w rankingu regionów.

Tab. 54. Wskaźnik syntetyczny CS 2 *Aktywni mieszkańcy*

	Lokata w rankingu województw		Zmiana 2012-2016
	2012	2016	
AKTYWNI MIESZKAŃCY	7	4	+3
CO 2.1 Wysoki poziom zatrudnienia	2	2	0
CO 2.2 Wysoki poziom kapitału społecznego	12	11	+1
CO 2.3 Efektywny system edukacji	14	13	+1
CO 2.4 Lepszy dostęp do usług zdrowotnych	6	6	0

Źródło: Opracowanie własne UMWP

W głównej mierze to efekt bardzo dobrej sytuacji na rynku pracy, która pozwala na pozytywną ocenę zmian w zakresie *Wysokiego poziomu zatrudnienia*. Pomorskie zajmuje pozycję wicelidera (po mazowieckim) odnotowując poprawę poziomu aktywności zawodowej oraz pożądane przekształcenia dokonujące się w strukturze bezrobocia, tzn. spadek bezrobocia długotrwałego.

Do poprawy pozycji województwa przyczyniła się także pozytywna zmiana w obszarach odpowiadającym działaniom CO 2.2 oraz CO 2.3. To dwie sfery mieszczące się do tej pory wśród zdecydowanie słabszych stron województwa. Pomorskie okazało się jedynym z województw notującym wzrost liczby czytelników bibliotek publicznych, które coraz częściej stają się miejscem spotkań i oferują atrakcyjne formy spędzania wolnego czasu poza czytelnia. Uwagę zwraca również zmiana pozycji w rankingu województw uwzględniająca wyniki egzaminów gimnazjalnych.

Nie udało się natomiast poprawić pozycji w zakresie *Lepszego dostępu do usług zdrowotnych*. Analiza wskaźników kontekstowych pozwala na postawienie tezy, iż problemem pozostaje nie tylko tempo zmian, lecz w niektórych przypadkach ich zwrot. Dotyczy to w szczególności pomocniczego personelu medycznego. Pomorskie, podobnie jak pozostałe województwa Polski zachodniej i północnej najprawdopodobniej ze względu na sąsiedztwo atrakcyjniejszych rynków pracy (Skandynawia, Niemcy) zostało dotknięte odpływem pielęgniarek i położnych. W relacji do liczby ludności wzrosła natomiast liczba lekarzy, których warunki pracy poprawiły się. Niepokojąca jest natomiast ocena stanu zdrowia ludności przez pryzmat rosnącej liczby zgonów z powodu chorób nowotworowych oraz układu krążenia. Warto tu jednak podkreślić, iż charakter tych wskaźników jest wyraźnie kontekstowy, zaś sama umieralność z powodu chorób układu krążenia oraz chorób nowotworowych w bardzo niewielkim stopniu zależy od ochrony zdrowia⁷⁴. Zdecydowanie większy wpływ mają natomiast uwarunkowania związane ze stylem życia, jakością środowiska oraz czynnikami genetycznymi.

Podsumowując postępy w realizacji CS 2, widoczny awans Pomorskiego należy oceniać pozytywnie. W okresie 4 lat obowiązywania SRWP 2020 udało się znacząco zmniejszyć dystans wobec poprzedzającego Pomorza województwa dolnośląskiego. Należy jednakże zauważyć,

⁷⁴ Wysocki M., Miller M., Paradygmat Lalonde'a, Światowa Organizacja Zdrowia i Nowe Zdrowie Publiczne, Przegląd Epidemiologiczny 2003;57:505–12.

iz pozytywne trendy dotyczą głównie obszaru zatrudnienia, w nieco mniejszym stopniu kapitału społecznego i edukacji oraz jedynie w nieznacznym ochrony zdrowia.

Cel strategiczny 3 *Atrakcyjna przestrzeń*

- dzięki licznym inwestycjom drogowym, kolejowym, portowym i lotniczym rozwija się towarowy transport intermodalny, a region jest w pełni włączony w transeuropejskie sieci transportowe;
- dobre uwarunkowania przestrzenne wpływają na rozwój rozproszonej generacji. Ponadto, poprawia się efektywność energetyczna. W przygotowaniu są inwestycje dotyczące systemu elektroenergetycznego, które pośrednio przyczynią się do włączenia w sieci transeuropejskie. Niemniej bezpieczeństwo energetyczne województwa nadal pozostaje na niskim poziomie;
- poprzez poprawę dostępności i stopniowe podnoszenie jakości, wzrasta znaczenie transportu zbiorowego oraz indywidualnej mobilności;
- inwestycje zwiększające bezpieczeństwo powodziowe oraz stopniowa poprawa stanu środowiska wpływają na polepszenie warunków życia mieszkańców.

Główną miarą sukcesu CS 3 jest dynamika spadku energochłonności gospodarki w latach 2013-2020 szybsza niż średnio w Polsce. O ile trend jest spadkowy, o tyle do 2015 r. dynamika była nieco niższa niż średnia dla kraju.

Opisywane kierunki zmian odzwierciedla stabilna, pierwsza pozycja województwa w zakresie wskaźnika syntetycznego dla CS 3. W największym stopniu przyczyniły się do tego postępy w realizacji CO 3.3. Poprawę odnotowano w zakresie wszystkich ujętych w analizie wskaźników obrazujących skalę emisji zanieczyszczeń do wód, powietrza oraz gleby.

Tab. 55. Wskaźnik syntetyczny CS 3 *Atrakcyjna przestrzeń*

	Lokata w rankingu województw		Zmiana 2012-2016
	2012	2016	
ATRAKCYJNA PRZESTRZEŃ	1	1	0
CO 3.1 Sprawny system transportowy	4	4	0
CO 3.2 Bezpieczeństwo i efektywność energetyczna	7	7	0
CO 3.3 Dobry stan środowiska	2	1	+1

Źródło: Opracowanie własne UMWP

Biorąc pod uwagę wskaźniki opisujące *Bezpieczeństwo i efektywność energetyczną* pozycja województwa nie zmieniła się (7. w rankingu województw), mimo iż odnotowano wzrost udziału energii odnawialnej w produkcji energii elektrycznej, spadek zależności energetycznej, rozwój długości sieci ciepłowniczej w miastach oraz wzrost efektywności w zakresie energetyki ciepłej.

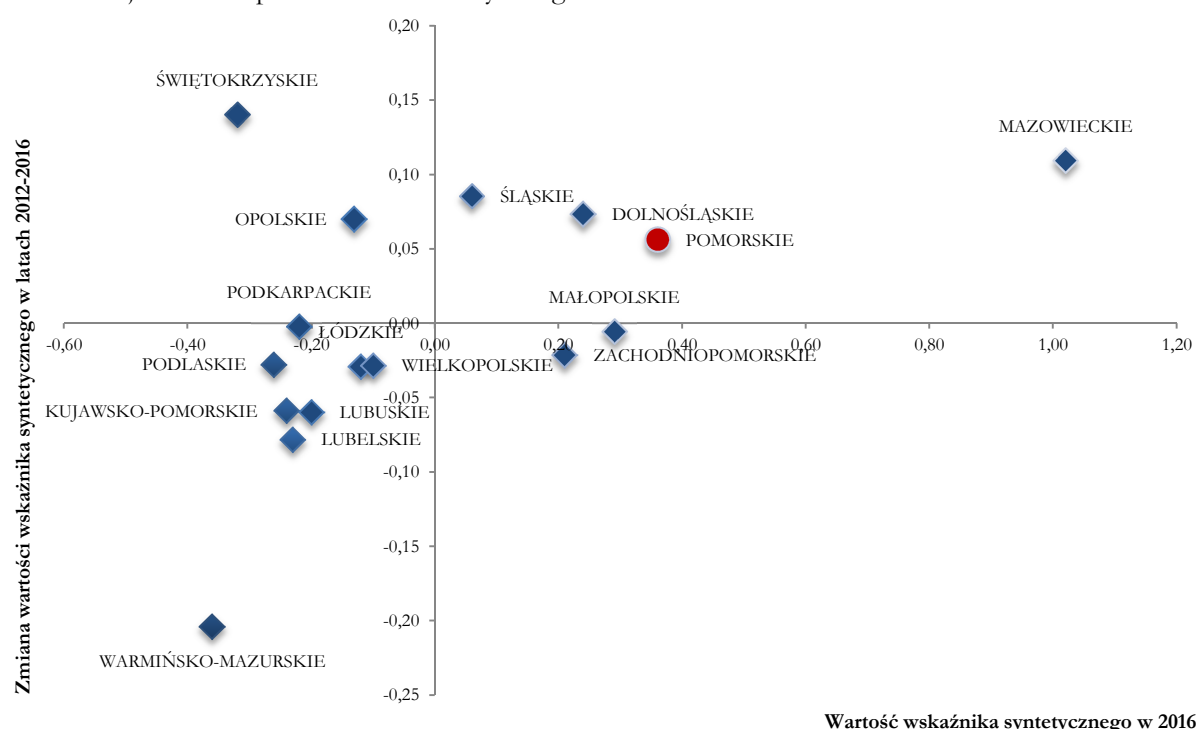
Dzięki niższej śmiertelności w wypadkach drogowych, wysokiej liczbie pasażerów w komunikacji miejskiej i dynamicznemu rozwojowi transportu lotniczego Pomorskie pozostaje w czołówce regionów pod względem oceny systemu transportowego. Niestety mimo licznych inwestycji w infrastrukturę transportową nadal, w porównaniu do innych województw, słabszą stroną regionu pozostaje dostępność transportowa, tak kolejowa jak i drogowa.

Ocena postępów w realizacji CS 3 SRWP jest pozytywna. Jednak maleje dystans dzielący Pomorze od zajmujących 2. oraz 3. pozycję w rankingu województw: mazowieckiego i śląskiego, które pomimo stosunkowo dobrych not bazowych cechują się wysokim tempem rozwoju.

Podsumowanie

Opisywane powyżej wskaźniki syntetyczne, odpowiadające Celom strategicznym składają się na indeks syntetyczny pozwalający na ocenę realizacji SRWP. Umożliwia on porównanie z pozostałymi polskimi województwami. W latach 2012-2016 2. lokata województwa pomorskiego w *syntetycznym rankingu rozwoju* nie uległa zmianie. Uwagę zwraca nieznaczna poprawa pozycji Pomorza (uwzględniając wartości indeksu), zbyt mała jednak by zbliżyć region do „uciekającego” Mazowsza.

Ryc.17. Stan obecny oraz postępy w realizacji SRWP wyrażone za pomocą wskaźnika syntetycznego – województwo pomorskie na tle innych regionów

Źródło: Opracowanie UMWP

4.4. Ocena realizacji Celów operacyjnych

Realizację SRWP 2020 w latach 2013-2016 należy ocenić pozytywnie. Przeprowadzona analiza⁷⁵ wskazuje trzy poziomy zaawansowania realizacji Celów operacyjnych:

- 1) wysoki (CO 1.3, 2.1, 2.3 i 3.2);
- 2) niski (CO 1.2 i 2.2);
- 3) średni (CO 1.1, 2.4, 3.1, 3.3).

Na ww. ocenę w głównej mierze wpłynęło wykonanie Zobowiązań SWP, a także sprzyjające trendy społeczno-gospodarcze oraz znacząca wielkość wydatków rozwojowych.

Tab. 56. Ocena realizacji CO w latach 2013-2016

Cel	Poziom zaawansowania
CS 1. Nowoczesna gospodarka	
CO 1.1 Wysoka efektywność przedsiębiorstw	Średni
CO 1.2 Konkurencyjne szkolnictwo wyższe	Niski
CO 1.3 Unikatowa oferta turystyczna i kulturalna	Wysoki
CS 2. Aktywni mieszkańcy	
CO 2.1 Wysoki poziom zatrudnienia	Wysoki
CO 2.2 Wysoki poziom kapitału społecznego	Niski
CO 2.3 Efektywny system edukacji	Wysoki
CO 2.4 Lepszy dostęp do usług zdrowotnych	Średni
CS 3. Atrakcyjna przestrzeń	
CO 3.1 Sprawny system transportowy	Średni
CO 3.2 Bezpieczeństwo i efektywność energetyczna	Wysoki
CO 3.3 Dobry stan środowiska	Średni

Źródło: Opracowanie własne UMWP

Cztery najlepiej ocenione CO definiują znaczną liczbę Zobowiązań SWP. Mimo to ich wykonanie przebiega sprawnie, czemu sprzyja wysoki poziom zaawansowania przedsięwzięć strategicznych oraz względnie wysoka aktywność SWP w egzekwowaniu oczekiwań wobec władz centralnych. Sprzyjają im także trendy (m.in. w energetyce, ruchu turystycznym i na rynku pracy), jak i znaczne środki rozwojowe.

W najniżej ocenionych CO zaobserwowano problemy z realizacją Zobowiązań SWP (szkolnictwo wyższe, system wsparcia organizacji pozarządowych) oraz znikomą współpracę ponadregionalną i międzynarodową, a także stosunkowo niewielkie środki rozwojowe.

⁷⁵ Opis metody zawiera załącznik 4.

Cele mieszczące się w kategorii średnich cechują się zróżnicowanym zaawansowaniem realizacji Zobowiązań SWP oraz przedsięwzięć strategicznych. Niewystarczające były w nich działania związane z oczekiwaniami wobec władz centralnych, a także z obszarami współpracy ponadregionalnej i międzynarodowej. Zidentyfikowane wydatki rozwojowe, podobnie jak otoczenie, były zmienne, co oznacza, że np. pozytywnym trendom gospodarczym nie sprzyjały pogarszające się zdrowotne wskaźniki kontekstowe.

Istnieje dość wyraźny związek między realizacją CO a rolą, jaką odgrywa w nim SWP⁷⁶. Tam, gdzie jest on Inwestorem (a więc ma realny wpływ na przebieg zadań oraz ich finansowanie), a także Koordynatorem, realizacja Zobowiązań i często wynikających z nich przedsięwzięć strategicznych przebiega dość sprawnie. Z kolei działania, które SWP jedynie inspiruje (np. w CO 1.2 czy 2.2) w niewielkim stopniu przyczyniają się do osiągnięcia oczekiwanych efektów.

4.5. Rekomendacje dla Celów operacyjnych

Analiza realizacji CO umożliwiła sformułowanie następujących rekomendacji:

Cel operacyjny 1.1 Wysoka efektywność przedsiębiorstw

1. Wzmocnić akcent na wsparcie rozwoju inteligentnych specjalizacji, w tym podniesienie poziomu dojrzałości ISP oraz funkcjonujących w ich ramach klastrów, a także na pozyskiwanie wykwalifikowanych kadr dla gospodarki, w tym spoza regionu.
2. Zdynalizować realizację Zobowiązania SWP dotyczącego regionalnego systemu promocji gospodarczej, w szczególności zidentyfikować źródła i sposoby jego finansowania oraz wzmocnić efektywną współpracę z kluczowymi partnerami w regionie. Rozważyć możliwość nadania temu Zobowiązaniu formy przedsięwzięcia strategicznego.
3. Zwiększyć aktywność SWP w obszarze ponadregionalnej i międzynarodowej współpracy gospodarczej, zwłaszcza w Regionie Morza Bałtyckiego.

Cel operacyjny 1.2 Konkurencyjne szkolnictwo wyższe

1. Wypracować wraz z pomorskimi uczelniami kierunki wspólnych działań wzmacniających ich potencjał wobec kluczowych ośrodków akademickich w kraju, dostosowując ukierunkowanie Celu do aktualnych wyzwań i realnych możliwości interwencji SWP w tym obszarze.
2. Zweryfikować formułę realizacji Zobowiązania SWP dotyczącego kompleksowej oferty dla studentów zagranicznych oraz rozszerzyć jego zakres poza zagadnienia związane wyłącznie z internacjonalizacją uczelni i wzmocnieniem ich konkurencyjności. Ukierunkować działania nie tylko na studentów, ale również na przyciąganie talentów i kadr dla gospodarki z zagranicy oraz z innych regionów Polski. Zidentyfikować alternatywne źródła i sposoby finansowania przedsięwzięcia strategicznego będącego rozwinięciem tego Zobowiązania.

⁷⁶ W SRWP określono trzy główne role SWP: Inwestor, Koordynator (Lider działań rozwojowych) oraz Inspirator.

3. Zwiększyć efektywność działań koordynacyjnych w zakresie polityki stypendialnej w regionie. Rozważyć zasadność sformułowania przedsięwzięcia strategicznego w tym obszarze, wypracowując uprzednio formułę współpracy między podmiotami udzielającymi stypendiów. Przeanalizować możliwość zmiany zasad funkcjonowania stypendiów Marszałka pod kątem ich ukierunkowania na zatrzymanie w regionie utalentowanych mieszkańców i pozyskiwanie talentów spoza regionu.
4. Zweryfikować potrzebę, zasadność i rzeczywiste możliwości rozwoju szkolnictwa zawodowego na poziomie wyższym w ośrodkach subregionalnych.
5. Wypracować katalog zachęt do podejmowania wspólnych przedsięwzięć przez uczelnie, a także przez uczelnie i przedsiębiorstwa.

Cel operacyjny 1.3 Unikatowa oferta turystyczna i kulturalna

1. Stworzyć mechanizmy realnej koordynacji i ukierunkowania wsparcia w zakresie dziedzictwa kulturowego, np. w ramach odrębnego zobowiązania SWP dotyczącego oferty kulturalnej.
2. Rozważyć utworzenie dedykowanego instrumentu wsparcia oferty turystycznej powstałej na bazie przedsięwzięć strategicznych (np. w ramach wsparcia zwrotnego).

Cel operacyjny 2.1. Wysoki poziom zatrudnienia

1. Uwypuklić kwestię aktywizacji społeczno-zawodowej migrantów oraz podnoszenia (zmiany) kwalifikacji pracowników w odpowiedzi na zmieniający się profil gospodarki regionu.
2. Skonkretyzować i zdynamizować realizację części Zobowiązań, w tym zwłaszcza Zobowiązania odnośnie integracji działań regionalnych instytucji rynku pracy, pomocy i integracji społecznej.
3. Wzmocnić zaangażowanie finansowe SWP w realizację Zobowiązań, głównie w obszarze monitorowania i ewaluacji rynku pracy.
4. Rozważyć podjęcie nowych Zobowiązań, m.in. w zakresie przyciągania wykwalifikowanych pracowników i integracji pracowników-imigrantów lub – alternatywnie – sformułować konkretne plany działań w ww. obszarach na poziomie RPS AP.
5. Rozważyć przesunięcie zagadnienia rozwoju przedsiębiorczości do CS 1 *Nowoczesna Gospodarka*.

Cel operacyjny 2.2 Wysoki poziom kapitału społecznego

1. Wzmocnić zaangażowanie merytoryczne, organizacyjne i finansowe SWP w realizację Zobowiązania dotyczącego systemowego wsparcia NGO. Alternatywnie – w przypadku braku możliwości wzmocnienia roli SWP – rozważyć rezygnację z tego Zobowiązania.
2. Zdynamizować działania SWP w zakresie identyfikowania alternatywnych źródeł finansowania Celu, a także wzmocnić rolę SWP jako Koordynatora i Inspiratora, co powinno przełożyć się na generowanie nowych inicjatyw realizujących Cel w takich obszarach, jak uczestnictwo w kulturze, sporcie i rekreacji czy podnoszenie poziomu tożsamości regionalnej.

Cel operacyjny 2.3 Efektywny system edukacji

1. Rozważyć rezygnację ze Zobowiązań SWP w zakresie regionalnego systemu monitorowania losów absolwentów, a także mechanizmu trwałej współpracy uczelni ze szkołami.

Cel operacyjny 2.4 Lepszy dostęp do usług zdrowotnych

1. Stworzyć przejrzysty mechanizm priorytetyzacji potrzeb podmiotów leczniczych, który pozwoli na realną koordynację i ukierunkowanie wsparcia.
2. Zwiększyć skalę i intensywność działań SWP w zakresie profilaktyki zdrowotnej oraz silniej włączyć w te działania wszystkich kluczowych partnerów w regionie.
3. Zbudować mechanizm finansowania inwestycji w obszarze zdrowia zdolny powiązać niezależne od środków UE źródła finansowania, w tym budżet państwa i jego rezerwy celowe, budżet województwa, środki własne podmiotów leczniczych, PFRON itp.

Cel operacyjny 3.1 Sprawny system transportowy

1. Zdynamizować działania SWP w zakresie realizacji Zobowiązań, w tym zwłaszcza wzmocnić koordynacyjną i inspiracyjną rolę SWP w zakresie planowania, organizowania i zarządzania transportem zbiorowym w województwie.
2. Poprawić skuteczność działań SWP (wraz z ważnymi partnerami) w obszarze bezpieczeństwa ruchu na drogach wojewódzkich.
3. Skuteczniej identyfikować i wykorzystywać alternatywne źródła i sposoby finansowania przedsięwzięć strategicznych.

Cel operacyjny 3.2. Bezpieczeństwo i efektywność energetyczna

Brak rekomendacji

Cel operacyjny 3.3. Dobry stan środowiska

1. Rozważyć przekształcenie Zobowiązania SWP dotyczącego realizacji II etapu programu *Kompleksowe zabezpieczenie przeciwpowodziowe Żuław* wyłącznie w oczekiwaniu wobec władz centralnych.

5. PODSUMOWANIE

5.1. Osiągnięcia związane z realizacją SRWP

1. Postęp realizacji 3 CS i składających się na nie 10 CO SRWP w okresie 2013-2016 zasługuje na ocenę pozytywną, przy czym postęp 3 CO oceniono wysoko, zaś 2 – nisko. Analizując CS, najkorzystniej wypadła realizacja CS 3 *Atrakcyjna przestrzeń*, najsłabiej – CS 1 *Nowoczesna gospodarka*.
2. Podjęto realizację wszystkich 26 Zobowiązań SWP określonych w SRWP, przy czym stopień zaawansowania 5 z nich jest wysoki. Uruchomiono 25 z planowanych 28 przedsięwzięć strategicznych, z których 20 realizowanych jest we właściwym tempie. Pozostałe 8 cechuje się niewielkim postępem lub brakiem działań. Podjęto także działania na rzecz realizacji 50 z 58 oczekiwań wobec władz centralnych, choć większość z nich jest daleka od spełnienia.
3. Spośród 43 zdefiniowanych w SRWP wskaźników w 27 przypadkach stwierdzono trend pozytywny, a w 9 – negatywny. Stanowi to przejaw generalnie korzystnych zmian w regionie, choć interwencja realizowana w ramach SRWP w ograniczonym stopniu wpływa na ogólną sytuację w województwie (wartości wskaźników kontekstowych).
4. Spośród 27 wskazanych w SRWP obszarów współpracy ponadregionalnej i międzynarodowej aktywność podjęto w 20, jednak zasadniczo trudno jest mówić o uzyskaniu wyraźnych i trwałych efektów zainicjowanych działań.
5. RPS pozwoliły na uszczegółowienie i operacjonalizację celów SRWP, lepiej ukierunkowując interwencję w ujęciu tematycznym i terytorialnym. Zobowiązania SWP i ich wdrożeniowe „zakotwiczenie” w RPS sprawiło, że istotnie wzrosła aktywność i skłonność do współpracy ze strony SWP w kluczowych obszarach decydujących o rozwoju regionu.
6. Wynegocjowany z Komisją Europejską (KE) RPO WP 2014-2020 odzwierciedla interesy rozwojowe regionu określone w SRWP i RPS, dzięki czemu stał się istotnym narzędziem ich realizacji.
7. Współpraca SWP z partnerami na rzecz realizacji SRWP weszła na nowy, wyższy poziom, m.in. dzięki zawarciu KT z Rządem i ZPT z reprezentacjami MOF, a także dzięki uzgodnieniu *Strategii ZIT* dla obszaru metropolitalnego. Zastosowanie ZPT/ZIT umocniło wielopoziomowy dialog w zakresie celów i kierunków rozwoju różnych części regionu. Wypracowano kompromis, selekcionując kluczowe dla każdego obszaru przedsięwzięcia, które często cechują się istotną wartością dodaną i wysoką jakością merytoryczną.
8. Uruchomiono oddolny i partnerski proces przedsiębiorczego odkrywania, angażując przedstawicieli przedsiębiorstw, sektora B+R, otoczenia biznesu i organizacji pozarządowych. Konkurencyjna procedura przeprowadzona przez SWP doprowadziła do wyłonienia w regionie kluczowych obszarów inteligentnych specjalizacji i do zawarcia *Porozumień na rzecz Inteligentnych Specjalizacji Pomorza*. Uszczegóławiają one m.in. warunki i preferencje w dostępie do wsparcia RPO WP 2014-2020 dla przedsięwzięć, które wynikają z tych *Porozumień*.
9. Pogłębiła się integracja komórek organizacyjnych UMWP oraz podmiotów powiązanych z SWP (np. ARP, WUP) wokół celów strategicznych regionu. Zespół Sterujący SRWP, Koordynator SRWP, Kierownicy RPS, Zespoły Zarządzające RPS, Kierownicy przedsięwzięć

strategicznych i ich zespoły projektowe stworzyły względnie spójny mechanizm współpracy. Zestandaryzowane zasady zarządzania projektami na poziomie SWP poprawiły jakość realizacji i poziom koordynacji przedsięwzięć strategicznych. Skrystalizowały się zakresy zadań i odpowiedzialność zaangażowanych jednostek, co sprzyja efektywnemu i elastycznemu zarządzaniu. Wprowadzane rozwiązania mają jeszcze jednak szereg mankamentów związanych m.in. z ilością i jakością zaangażowanych zasobów ludzkich oraz ze skutecznością i złożonością procedur decyzyjnych.

5.2. Bariery w realizacji SRWP

1. Niektóre obszary SRWP nie są wypełnione aktywnością lub aktywność ta jest symboliczna. Realizacja części Zobowiązań SWP i przedsięwzięć strategicznych postępuje stosunkowo wolno i jest dość skomplikowana. Trudno przesądzić, czy będą one zrealizowane w horyzoncie roku 2020. Dotyczy to głównie tych Zobowiązań i przedsięwzięć strategicznych, które wymagają: określenia stabilnego źródła finansowania zewnętrznego, podjęcia dodatkowego wysiłku finansowego (np. gdy za realizację odpowiada SWP), wysokiego stopnia gotowości realizacyjnej, przebudowy mechanizmów funkcjonowania samorządowej administracji regionalnej albo zmiany zasad współpracy SWP z innymi podmiotami, głównie z administracją rządową.
2. Choć zasadnicze cele SRWP, w tym Zobowiązania SWP i przedsięwzięcia strategiczne, są dość wyraźnie odzwierciedlone w budżecie województwa i wieloletniej prognozie finansowej, to ze strony SWP nie zostały jak dotąd zmobilizowane zasoby finansowe wystarczające do ich realizacji.
3. Oczekiwania wobec władz centralnych w związku z realizacją SRWP są w wielu przypadkach trudne do wyegzekwowania. Dotyczy to zwłaszcza oczekiwań o charakterze systemowym lub regulacyjnym. Z jednej strony sposób ich sformułowania jest często na tyle ogólny, że brakuje obiektywnych kryteriów oceny realizacji tych oczekiwań. Z drugiej strony, SWP działa przede wszystkim w sposób reaktywny, w odpowiedzi na inicjatywę administracji centralnej. Brakuje m.in. wykorzystania potencjału pomorskich parlamentarzystów.
4. Niektóre przedsięwzięcia zidentyfikowane w ZPT/ZIT nie mają charakteru strategicznego lub są nieoptymalnie przygotowane. Zaobserwowano także niewielkie zaangażowanie podmiotów niepublicznych w realizację przedsięwzięć wynikających z ZPT/ZIT.
5. Zespół Sterujący SRWP i Zespoły Zarządzające RPS mają ograniczoną (niższą od oczekiwanej) zdolność koordynacji i koncentracji na działaniach związanych z realizacją SRWP i RPS. Realny system zarządzania SRWP i RPS odbiega od przyjętych założeń i nie jest optymalny z punktu widzenia skuteczności.
6. PSME – pomimo wprowadzanych usprawnień – nie osiągnął pełnej zdolności operacyjnej, w związku z czym nie dostarcza pogłębionych informacji, analiz i rekomendacji dotyczących sposobu realizacji SRWP i RPS w odpowiedzi na dynamicznie zmieniające się uwarunkowania.
7. Potencjał PFT oraz Rad Programowych dla RPS jest daleki od pełnego wykorzystania na rzecz realizacji celów SRWP i RPS. Formuła ich działania nie umożliwia skutecznego przełożenia wypracowanych wniosków i rekomendacji na faktyczne działania strategiczne.

5.3. Proponowane usprawnienia mechanizmów realizacji SRWP

1. Zdynamizować podejście do najtrudniejszych Zobowiązań SWP, poprawiając jakość współpracy SWP z tymi partnerami (np. administracja rządowa), którzy mają wpływ na ich realizację lub też istotnie zmieniając podejście SWP do ich realizacji. Rozważyć w tym kontekście wzmocnienie roli instrumentów terytorialnych w działaniach na rzecz realizacji celów SRWP.
2. Skoncentrować się na realizacji określonych w RPS przedsięwzięć strategicznych, zwłaszcza tych, które realizują Zobowiązania SWP lub wynikają z zapisów KT. Wskazać ewentualnie takie, których realizacja przestaje być realna w horyzoncie czasowym SRWP. Zwiększyć aktywność SWP w zakresie identyfikowania alternatywnych źródeł i sposobów finansowania najbardziej zagrożonych przedsięwzięć strategicznych, zwłaszcza w obszarach, w których dostępność tradycyjnych środków zewnętrznych jest ograniczona. Doprecyzować rolę SWP w realizacji tych przedsięwzięć strategicznych, które nie wynikają ze Zobowiązań SWP, weryfikując jednocześnie zasadność przyznawania im statusu *strategicznego*.
3. Wzmocnić działania na rzecz spełnienia przez Rząd kluczowych oczekiwań wyrażonych w SRWP, zwłaszcza tych, które wiążą się z inwestycjami. SWP powinien doprowadzić do tego, aby strona rządowa przystąpiła do ich realizacji, przede wszystkim na mocy uzgodnień w ramach KT. Należy także zweryfikować i doprecyzować regulacyjne i systemowe oczekiwania wobec władz centralnych. Powinny one przyjąć formę konkretnych propozycji (odzwierciedlających pomorskie interesy rozwojowe), promowanych m.in. za pośrednictwem pomorskich parlamentarzystów lub Związku Województw RP.
4. Doprecyzować określone w SRWP role SWP (Inwestor, Koordynator/Lider, Inspirator) tak, aby jasno określić zakres odpowiedzialności SWP za sukces/porażkę realizacji działań wynikających z SRWP. Kluczowe będzie tu jasne zdefiniowanie sfery realnego oddziaływania (kompetencje i finansowanie) SWP na sytuację w danym obszarze tematycznym. W przypadku przedsięwzięć strategicznych, w których SWP pełni rolę Koordynatora/Lidera, konieczne jest uruchomienie przez SWP działań monitoringowych i ewaluacji *on-going*.
5. W horyzoncie kilku najbliższych lat wyraźniej uniezależnić się od środków UE (głównie w ramach polityki spójności) i zbudować system zachęt dla partnerów regionalnych w ich działaniach na rzecz realizacji celów SRWP. Jednym z długoterminowych wehikułów rozwojowych, którego znaczenie w tym kontekście powinno wzrosnąć, jest PFR.
6. Zwiększyć intensywność działań koordynacyjnych i inspiracyjnych SWP w obszarach ważnych wyzwań rozwojowych, do których zaliczają się m.in.: przyciąganie (w tym z zagranicy) studentów i wykwalifikowanych pracowników, integracja imigrantów, budowanie tożsamości regionalnej i stymulowanie uczestnictwa w kulturze, jak też promocja zdrowia.
7. Pogłębić modyfikację układu zadaniowego budżetu województwa oraz wieloletniej prognozy finansowej województwa tak, by można było sprawnie identyfikować, analizować i kształtować zasoby finansowe kierowane bezpośrednio na realizację SRWP, w tym RPS.
8. Wzmocnić kompetencje i zasoby będące w dyspozycji Kierowników RPS i Zespołów Zarządzających RPS, a także Kierowników przedsięwzięć strategicznych oraz ich zespołów projektowych. Upowszechnić na poziomie SWP zarządzanie projektowe (*project management*),

a także narzędzia informatyczne – porządkujące i standaryzujące szybko rosnący zbiór informacji oraz ułatwiające komunikowanie się – w związku z realizacją SRWP i RPS. Wzmocnić na poziomie Koordynatora SRWP zespół odpowiedzialny za operacyjne zarządzanie SRWP, a także za wsparcie partnerów SWP w realizacji przedsięwzięć wpisujących się w SRWP. Dodatkowo, wykorzystać w tym zakresie potencjał, którym dysponuje Stowarzyszenie „Pomorskie w Unii” i inne instytucje powiązane z SWP.

9. Regularnie upowszechniać wśród interesariuszy SRWP efekty działań (w tym wyniki badań) podejmowanych w ramach PSME, włączając je w główny nurt systemu realizacji RPS i budując w ten sposób podstawę dla debaty publicznej nt. kierunków i perspektyw rozwoju regionu.
10. Zmienić formułę pracy PFT i Rad Programowych dla RPS tak, aby skuteczniej zaangażować je w ocenę i kształtowanie kierunków zmian w regionie. Rozważyć unifikację PFT i wszystkich Rad Programowych, a także ich aktywniejsze powiązanie z innymi tego typu gremiami w Polsce.

5.4. Potencjalne zmiany w treści SRWP

1. W odpowiedzi na istotną zmianę uwarunkowań (np. na rynku pracy), a także biorąc pod uwagę zmiany w dokumentach strategicznych na poziomie kraju, zmodyfikować niektóre wybory strategiczne, kierunki działań oraz obszary strategicznej interwencji w kilku CO.
2. W przypadku najbardziej skomplikowanych lub najbardziej opóźnionych Zobowiązań SWP rozważyć ich podział na etapy, modyfikację zakresu lub zawieszenie realizacji (rezygnację). Możliwe jest również wskazanie nowych Zobowiązań SWP.
3. Zredukować liczbę i doprecyzować oczekiwania wobec władz centralnych tak, by obejmowały one tylko zagadnienia o istotnym znaczeniu dla samego regionu i przekładały się wprost na realizację celów SRWP. Odstąpić od formułowania w SRWP oczekiwań regulacyjnych i systemowych, przenosząc je (po konkretyzacji) na poziom RPS, co umożliwi elastyczne dostosowanie działań do często zmieniającej się sytuacji prawnej w kraju.
4. Dokonać przeglądu obszarów współpracy ponadnarodowej i międzynarodowej w kierunku ich ograniczenia wyłącznie do obszarów kluczowych dla realizacji CO.
5. Dokonać kompleksowego przeglądu wskaźników SRWP pod kątem poprawy ich adekwatności i użyteczności, w tym także w zakresie ich wartości docelowych.

Załącznik 1. Wydatki rozwojowe w ramach Celów strategicznych SRWP

Tab. 1. Wydatki rozwojowe zidentyfikowane w ramach CS 1 *Nowoczesna gospodarka* w latach 2013-2016

			CO 1.1 Wysoka efektywność przedsiębiorstw	CO 1.2 Konkurencyjne szkolnictwo wyższe	CO 1.3 Unikatowa oferta turystyczna i kulturalna	CO 1.1	CO 1.2	CO 1.3
			tys. zł			%		
Suma wydatków			2 347 859	1 028 380	482 875	100,0	100,0	100,0
w tym:	środki europejskie		1 484 742	188 518	231 109	63,2	18,3	47,9
	w tym:	RPO	691 892	72 406	106 849	29,5	7,0	22,1
		w tym:						
		RPO WP 2007-2013	97 839	1 570	6 234	4,2	0,2	1,3
		RPO WP 2014-2020	594 053	70 836	100 616	25,3	6,9	20,8
	KPO		752 932	112 196	76 010	32,1	10,9	15,7
	w tym:	PO Innowacyjna Gospodarka 2007-2013	464 191	0	41 680	19,8	0,0	8,6
		PO Kapitał Ludzki 2007-2013	3 097	49 830	0	0,1	4,8	0,0
		PO Infrastruktura i Środowisko 2007-2013	0	25 731	0	0,0	2,5	0,0
		Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013	0	0	3 400	0,0	0,0	0,7
		PO Zrównoważony Rozwój Sektora Rybołówstwa i Nadbrzeżnych Obszarów Rybackich 2007-2013	71 411	0	4 267	3,0	0,0	0,9
		Programy Europejskiej Współpracy Terytorialnej 2007-2013	0	0	77	0,0	0,0	0,0
		Program Operacyjny Innowacyjny Rozwój 2014-2020	173 002	0	0	7,4	0,0	0,0
		Program Operacyjny Polska Cyfrowa 2014-2020	17 420	0	0	0,7	0,0	0,0
		Program Operacyjny Wiedza Edukacja Rozwój 2014-2020	5 978	36 053	0	0,3	3,5	0,0
		Program Operacyjny Infrastruktura i Środowisko 2014-2020	0	0	17 839	0,0	0,0	3,7
		Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014 – 2020	0	0	0	0,0	0,0	0,0
		Program Operacyjny Rybactwo i Morze 2014-2020	0	0	0	0,0	0,0	0,0
		Programy Europejskiej Współpracy Terytorialnej 2014-2020	17 832	582	8 748	0,8	0,1	1,8
	pozostałe środki europejskie		39 919	3 916	48 250	1,7	0,4	10,0
	środki centralne		821 068	833 884	107 298	35,0	81,1	22,2
	środki samorządowe		42 049	5 979	144 467	1,8	0,6	29,9

Pozostałe środki europejskie obejmują: Norweski Mechanizm Finansowy/Mechanizm Finansowy EOG, Szwajcarsko-Polski Program Współpracy, Instrument Łącząc Europę.

Nieznaczne rozbieżności w sumach wynikają z zaokrągleń.

Źródło: Opracowanie własne UMWP

Tab. 2. Wydatki rozwojowe zidentyfikowane w ramach CS 2 *Aktywni mieszkańcy* w latach 2013-2016

			CO 2.1 Wysoki poziom zatrudnienia	CO 2.2 Wysoki poziom kapitału społecznego	CO 2.3 Efektywny system edukacji	CO 2.4 Lepszy dostęp do usług zdrowotnych	CO 2.1	CO 2.2	CO 2.3	CO 2.4
			tys. zł				%			
Suma wydatków			3 161 841	973 987	1 063 432	540 069	100,0	100,0	100,0	100,0
w	środki europejskie		1 729 525	228 474	326 395	175 442	54,7	23,5	30,7	32,5
tym:	w	RPO	536 512	73 323	242 036	143 983	17,0	7,5	22,8	26,7
	tym:	w	RPO WP 2007-2013	0	64	121	0,0	0,0	0,0	0,2
		tym:	RPO WP 2014-2020	536 512	73 259	241 915	17,0	7,5	22,7	26,5
		KPO	1 193 013	146 532	84 359	19 329	37,7	15,0	7,9	3,6
	w	PO Innowacyjna Gospodarka 2007-2013	0	0	0	0	0,0	0,0	0,0	0,0
	tym:	PO Kapitał Ludzki 2007-2013	211 921	11 468	79 688	1 402	6,7	1,2	7,5	0,3
		PO Infrastruktura i Środowisko 2007-2013	0	0	0	3 974	0,0	0,0	0,0	0,7
		Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013	632 042	56 941	22	0	20,0	5,8	0,0	0,0
		PO Zrównoważony Rozwój Sektora Rybołówstwa i Nadbrzeżnych Obszarów Rybackich 2007-2013	136 877	55 955	468	1 535	4,3	5,7	0,0	0,3
		Programy Europejskiej Współpracy Terytorialnej 2007-2013	79	538	362	0	0,0	0,1	0,0	0,0
		Program Operacyjny Innowacyjny Rozwój 2014-2020	0	0	0	0	0,0	0,0	0,0	0,0
		Program Operacyjny Polska Cyfrowa 2014-2020	1 259	0	0	0	0,0	0,0	0,0	0,0
		Program Operacyjny Wiedza Edukacja Rozwój 2014-2020	101 008	3 273	0	3 328	3,2	0,3	0,0	0,6
		Program Operacyjny Infrastruktura i Środowisko 2014-2020	0	0	3 818	9 091	0,0	0,0	0,4	1,7
		Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014 – 2020	104 685	16 818	0	0	3,3	1,7	0,0	0,0
		Program Operacyjny Rybactwo i Morze 2014-2020	5 142	0	0	0	0,2	0,0	0,0	0,0
		Programy Europejskiej Współpracy Terytorialnej 2014-2020	0	1 539	0	0	0,0	0,2	0,0	0,0
	pozostałe środki europejskie		0	8 618	0	12 129	0,0	0,9	0,0	2,2
	środki centralne		565 273	183 108	47 836	212 739	17,9	18,8	4,5	39,4
	środki samorządowe		867 042	562 406	689 201	151 888	27,4	57,7	64,8	28,1

Pozostałe środki europejskie obejmują: Norweski Mechanizm Finansowy/Mechanizm Finansowy EOG, Szwajcarsko-Polski Program Współpracy, Instrument Łącząc Europę.

Nieznaczące rozbieżności w sumach wynikają z zaokrągleń.

Źródło: Opracowanie własne UMWP

Tab. 3. Wydatki rozwojowe zidentyfikowane w ramach CS 3 *Atrakcyjna przestrzeń* w latach 2013-2016

				CO 3.1 Sprawny system transportowy	CO 3.2 Bezpieczeństwo i efektywność energetyczna	CO 3.3 Dobry stan środowiska	CO 3.1	CO 3.2	CO 3.3
				tys. zł			%		
Suma wydatków				12 265 960	3 234 292	2 413 539	100,0	100,0	100,0
w tym:	środki europejskie			5 688 577	447 132	1 359 533	46,4	13,8	56,3
	w tym:	RPO		922 734	279 174	205 745	7,5	8,6	8,5
		w	RPO WP 2007-2013	287 154	6 372	7 014	2,3	0,2	0,3
	tym:	RPO WP 2014-2020		635 580	272 803	198 731	5,2	8,4	8,2
	KPO			3 744 037	131 433	1 144 296	30,5	4,1	47,4
	w tym:	PO Innowacyjna Gospodarka 2007-2013		0	0	0	0,0	0,0	0,0
		PO Kapitał Ludzki 2007-2013		0	0	0	0,0	0,0	0,0
		PO Infrastruktura i Środowisko 2007-2013		1 355 292	124 247	262 798	11,0	3,8	10,9
		Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013		315	4 918	705 545	0,0	0,2	29,2
		PO Zrównoważony Rozwój Sektora Rybołówstwa i Nadbrzeżnych Obszarów Rybackich 2007-2013		878	0	6 631	0,0	0,0	0,3
		Programy Europejskiej Współpracy Terytorialnej 2007-2013		652	0	19	0,0	0,0	0,0
		Program Operacyjny Innowacyjny Rozwój 2014-2020		0	0	0	0,0	0,0	0,0
		Program Operacyjny Polska Cyfrowa 2014-2020		0	0	0	0,0	0,0	0,0
		Program Operacyjny Wiedza Edukacja Rozwój 2014-2020		0	0	5 916	0,0	0,0	0,2
		Program Operacyjny Infrastruktura i Środowisko 2014-2020		2 288 967	0	103 442	18,7	0,0	4,3
		Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014 – 2020		90 980	0	56 328	0,7	0,0	2,3
		Program Operacyjny Rybactwo i Morze 2014-2020		0	0	0	0,0	0,0	0,0
Programy Europejskiej Współpracy Terytorialnej 2014-2020		6 953	2 267	3 618	0,1	0,1	0,1		
pozostałe środki europejskie			1 021 806	36 525	9 492	8,3	1,1	0,4	
środki centralne			3 135 737	2 479 058	98 694	25,6	76,6	4,1	
środki samorządowe			3 441 646	308 102	955 312	28,1	9,5	39,6	

Pozostałe środki europejskie obejmują: Norweski Mechanizm Finansowy/Mechanizm Finansowy EOG, Szwajcarsko-Polski Program Współpracy, Instrument Łącząc Europę.

Nieznaczne rozbieżności w sumach wynikają z zaokrągleń.

Źródło: Opracowanie własne UMWP

Tab. 4. Wydatki rozwojowe zidentyfikowane w ramach SRWP w latach 2013-2016

		CS 1 <i>Nowoczesna gospodarka</i>	CS 2 <i>Aktywni mieszkańcy</i>	CS 3 <i>Atrakcyjna przestrzeń</i>	SRWP	CS 1.	CS 2.	CS 3.	SRWP
		tys. zł				%			
Suma wydatków		3 859 115	5 739 328	17 913 791	27 512 234	100,0	100,0	100,0	100,0
w tym:	środki europejskie	1 904 369	2 459 836	7 495 243	11 859 448	49,3	42,9	41,8	43,1
	w tym: RPO	871 147	995 855	1 407 654	3 274 655	22,6	17,4	7,9	11,9
	w tym: w RPO WP 2007-2013	105 642	1 088	300 539	407 270	2,7	0,0	1,7	1,5
	tym: RPO WP 2014-2020	765 504	994 767	1 107 114	2 867 385	19,8	17,3	6,2	10,4
	KPO	941 137	1 443 234	5 019 766	7 404 137	24,4	25,1	28,0	26,9
	w tym: PO Innowacyjna Gospodarka 2007-2013	505 871	0	0	505 871	13,1	0,0	0,0	1,8
	PO Kapitał Ludzki 2007-2013	52 927	304 479	0	357 406	1,4	5,3	0,0	1,3
	PO Infrastruktura i Środowisko 2007-2013	25 731	3 974	1 742 337	1 772 042	0,7	0,1	9,7	6,4
	Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013	3 400	689 006	710 778	1 403 184	0,1	12,0	4,0	5,1
	PO Zrównoważony Rozwój Sektora Rybołówstwa i Nadbrzeżnych Obszarów Rybackich 2007-2013	75 678	194 835	7 509	278 021	2,0	3,4	0,0	1,0
	Programy Europejskiej Współpracy Terytorialnej 2007-2013	77	979	671	1 727	0,0	0,0	0,0	0,0
	Program Operacyjny Innowacyjny Rozwój 2014-2020	173 002	0	0	173 002	4,5	0,0	0,0	0,6
	Program Operacyjny Polska Cyfrowa 2014-2020	17 420	1 259	0	18 680	0,5	0,0	0,0	0,1
	Program Operacyjny Wiedza Edukacja Rozwój 2014-2020	42 031	107 609	5 916	155 556	1,1	1,9	0,0	0,6
	Program Operacyjny Infrastruktura i Środowisko 2014-2020	17 839	12 910	2 392 409	2 423 157	0,5	0,2	13,4	8,8
	Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014 – 2020	0	121 502	147 308	268 810	0,0	2,1	0,8	1,0
	Program Operacyjny Rybactwo i Morze 2014-2020	0	5 142	0	5 142	0,0	0,1	0,0	0,0
	Programy Europejskiej Współpracy Terytorialnej 2014-2020	27 162	1 539	12 837	41 538	0,7	0,0	0,1	0,2
	pozostałe środki europejskie	92 085	20 747	1 067 823	1 180 656	2,4	0,4	6,0	4,3
	środki centralne	1 762 250	1 008 956	5 713 489	8 484 694	45,7	17,6	31,9	30,8
	środki samorządowe	192 496	2 270 537	4 705 060	7 168 092	5,0	39,6	26,3	26,1

Pozostałe środki europejskie obejmują: Norweski Mechanizm Finansowy/Mechanizm Finansowy EOG, Szwajcarsko-Polski Program Współpracy, Instrument Łącząc Europę.

Nieznaczne rozbieżności w sumach wynikają z zaokrągleń. Źródło: Opracowanie własne UMWP

Załącznik 2. Wydatki majątkowe z budżetu województwa na realizację SRWP

Tab.1. Wydatki majątkowe z budżetu województwa na realizację SRWP wg celów strategicznych i operacyjnych

Cel operacyjny	Wydatki majątkowe budżetu SWP przeznaczone na realizację SRWP (tys. zł)				SRWP =100%				RAZEM	
	2013	2014	2015	2016	2013	2014	2015	2016	tys. zł	%
Nowoczesna gospodarka	13 241	11 542	10 554	21 683	5,3%	4,2%	3,8%	16,3%	57 020	6,1%
1.1 Wysoka efektywność przedsiębiorstw	1 233	1 242	3 206	11 872	0,5%	0,5%	1,2%	9,0%	17 553	1,9%
1.2 Konkurencyjne szkolnictwo wyższe	163	0	0	0	0,1%	0,0%	0,0%	0,0%	163	0,0%
1.3 Unikatowa oferta turystyczna i kulturalna	11 846	10 300	7 348	9 812	4,7%	3,7%	2,7%	7,4%	39 305	4,2%
Aktywni mieszkańcy	27 967	26 572	36 088	31 643	11,1%	9,6%	13,0%	23,9%	122 270	13,0%
2.1 Wysoki poziom zatrudnienia	101	348	181	25	0,0%	0,1%	0,1%	0,0%	656	0,1%
2.2 Wysoki poziom kapitału społecznego	1 957	118	0	0	0,8%	0,0%	0,0%	0,0%	2 075	0,2%
2.3 Efektywny system edukacji	63	1 360	1 251	8 148	0,0%	0,5%	0,5%	6,1%	10 822	1,2%
2.4 Lepszy dostęp do usług zdrowotnych	25 847	24 746	34 655	23 470	10,2%	9,0%	12,5%	17,7%	108 718	11,6%
Atrakcyjna przestrzeń	210 966	237 496	230 491	79 294	83,7%	86,2%	83,2%	59,8%	758 247	80,9%
3.1 Sprawny system transportowy	97 439	188 729	204 198	69 626	38,6%	68,5%	73,7%	52,5%	559 992	59,7%
3.2 Bezpieczeństwo i efektywność energetyczna	1 383	252	384	7 709	0,5%	0,1%	0,1%	5,8%	9 728	1,0%
3.3 Dobry stan środowiska	112 143	48 515	25 909	1 959	44,5%	17,6%	9,3%	1,5%	188 527	20,1%
RAZEM	252 174	275 609	277 133	132 621	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	937 538	100,0%

Nieznaczne rozbieżności w sumach wynikają z zaokrągleń.

Załącznik 3. Realizacja *Strategii* przez pryzmat wskaźników kontekstowych – analiza porównawcza z wykorzystaniem wskaźnika syntetycznego

Metoda, zakres czasowy oraz charakter wykorzystanych danych

Ocena postępów realizacji *Strategii* za pomocą wskaźnika syntetycznego została oparta o dane ilościowe, w zdecydowanej większości pochodzące z systemu statystyki publicznej. Z założenia w prezentowanej metodzie starano się posłużyć miernikami z zestawu wskaźników kontekstowych służących ocenie realizacji poszczególnych CO SRWP. Wymagało to jednak dostępności danych dla każdego z województw na początku oraz na końcu okresu badawczego, czyli w latach 2012 oraz 2016. Warunek ten wykluczył możliwość posłużenia się częścią wskaźników kontekstowych. W zamian zaproponowano inne, pochodzące najczęściej z systemu statystyki publicznej mierniki, spełniające kryterium dostępności, służące pomiarowi postępów w realizacji danego CO.

Ze względu na zakres przedmiotowy dokumentu analiza postępów realizacji SRWP wymaga wykorzystania szerokiego wachlarza zmiennych. Dla zachowania większej obiektywności porównań, gdy było to konieczne (wskaźnik kontekstowy nie uwzględniał zróżnicowanej wielkości województw, bądź też istniała potrzeba posłużenia się innym miernikiem) dane zrelatywizowano – najczęściej liczbą ludności.

W pierwszym etapie analizy posłużono się zestawem liczącym ponad 50 wskaźników przyporządkowanych do 10 grup reprezentujących poszczególne CO SRWP. Zestaw wykorzystany do analizy został zweryfikowany pod kątem istotności merytorycznej oraz przeanalizowany pod kątem występowania współzależności zmiennych. Po wyeliminowaniu zmiennych silnie skorelowanych (w danej grupie) wskaźniki znormalizowano oraz przypisano im charakter stymulant, bądź destymulant. Ostateczny zestaw wskaźników zaprezentowano w tabeli poniżej.

W kolejnym kroku zastosowano metodę klasyfikacji pseudojednocechowej z zastosowaniem wskaźnika syntetycznego. W pierwszym etapie skonstruowano 10 wskaźników cząstkowych I-rzędu dla poszczególnych CO (wskaźniki cząstkowe CO). W oparciu o wskaźniki cząstkowe CO opracowano 3 wskaźniki cząstkowe II-rzędu (wskaźniki cząstkowe CS) odpowiednie dla 3 CS SRWP. Posłużyły one do konstrukcji wskaźnika syntetycznego wskazującego pozycję województwa pomorskiego względem innych województw, biorąc pod uwagę priorytety rozwojowe Pomorza. Powyższą procedurę przeprowadzono dwukrotnie – na początku (2012 r.) oraz w połowie okresu obowiązywania SRWP (2015/2016). Zestawienie wyników z dwóch okresów badawczych posłużyło do oceny skali oraz kierunku zmian. Na żadnym z etapów nie zastosowano procedury ważenia (ani zmiennych bazowych czy wskaźników cząstkowych). Przyjęto bowiem założenie, iż wszystkie CS są równoważne. Podobnie za równoważne w ramach każdego CS uznano CO.

Tab. 1. Zestawienie wskaźników wykorzystanych w metodzie badawczej

	Nazwa wskaźnika	Jednostka
1.	Nakłady na B+R w relacji do PKB	%
2.	Odsetek przedsiębiorstw przemysłowych współpracujących w zakresie działalności innowacyjnej	%
3.	Eksport na pracującego	zł
4.	Kapitał zagraniczny na mieszkańca	zł
5.	Udział przedsiębiorstw z dostępem do Internetu o prędkościach przynajmniej 100 Mb/s	%
6.	Udział zarejestrowanych bezrobotnych absolwentów wśród bezrobotnych ogółem	%
7.	Słuchacze studiów podyplomowych na 10 tys. ludności	os.
8.	Odsetek studentów cudzoziemców	%
9.	Miejsca noclegowe na 1000 ludności	miejsca
10.	Liczba turystów korzystających z noclegów poza sezonem turystycznym na 10 tys. mieszkańców	os.
11.	Widzowie i słuchacze w teatrach i instytucjach muzycznych na 1000 ludności	os
12.	Liczba nowych przedsiębiorstw na 10 tys. mieszkańców	szt.
13.	Wskaźnik zatrudnienia jako procentowy udział pracujących w ogólnej liczbie ludności	%
14.	Osoby dorosłe (w wieku 25-64 lata) uczestniczące w kształceniu i szkoleniu według województw	%
15.	Uczestnicy imprez organizowanych przez domy, ośrodki kultury, kluby i świetlice na 1000 mieszkańców	os.
16.	Frekwencja wyborcza w wyborach samorządowych (wójtowie, burmistrzowie, prezydenci)	%
17.	Liczba NGO (Aktywne organizacje i stowarzyszenia) na 10 tys. mieszkańców	szt.
18.	Czytelnicy bibliotek publicznych na 1000 mieszkańców	os.
19.	Dzieci przebywające w żłobkach na 1000 dzieci w wieku do lat 3 (łącznie z oddziałami żłobkowymi)	os.
20.	Odsetek dzieci w wieku 3-5 lat objętych wychowaniem przedszkolnym	%
21.	Wynik z egzaminu gimnazjalnego (średnia z części matematyczno-przyrodniczej)	%
22.	Lekarze pracujący wg podstawowego miejsca pracy na 10 tys. ludności	os.
23.	Pielęgniarki i położne na 10 tys. ludności	os.
24.	Zgony z powodu nowotworów na 100 tys. ludności	os.
25.	Zgony z powodu chorób układu krążenia na 100 tys. ludności	os.
26.	Przewozy pasażerów komunikacją miejską na 1000 mieszkańców	os.
27.	Ofiary śmiertelne (w wypadkach drogowych) na 100 tys. ludności	os.
28.	Wskaźnik Kolejowej Dostępności Transportowej WKDT (syntetyczny)	liczb.
29.	Liczba pasażerów odprawionych na 1000 mieszkańców	os.
30.	Wskaźnik Kolejowej Drogowej Dostępności Transportowej WDDT(syntetyczny)	liczb.
31.	Udział energii odnawialnej w produkcji energii elektrycznej ogółem	%
32.	Stosunek produkcji energii elektrycznej do zużycia energii elektrycznej	%
33.	Stosunek strat ciepła do produkcji ciepła	%
34.	Ludność korzystająca z oczyszczalni ścieków w ogólnej liczby ludności	%
35.	Odpady komunalne zebrane selektywnie w relacji do ogółu odpadów komunalnych zebranych w ciągu roku.	%
36.	Pył zawieszony w powietrzu PM10 (średnia roczna z średniej dobowej – dane z bazy GIOŚ)	µg/m3

Załącznik 4. Metoda oceny poziomu zaawansowania celów operacyjnych SRWP

Przy ocenie poziomu zaawansowania CO wzięto pod uwagę analizę opisanych w rozdziale 3.2.1 następujących elementów:

- 1) stopień realizacji Zobowiązań SWP;
- 2) poziom aktywności SWP w zakresie oczekiwań wobec władz centralnych;
- 3) poziom aktywności SWP w obszarach współpracy ponadregionalnej i międzynarodowej;
- 4) zmiany wskaźników kontekstowych;
- 5) wielkość wydatków rozwojowych w ramach CO na tle właściwego CS.

Przy ocenie trzech pierwszych elementów wzięto pod uwagę przede wszystkim zapisy *Rocznych Planów Realizacji* oraz *Raportów z realizacji RPS*, które obejmują m.in. planowane i podjęte działania w ramach programów. Uwzględniono również wnioski z badania ewaluacyjnego pt. *Ocena realizacji Strategii Rozwoju Województwa Pomorskiego 2020 ze szczególnym uwzględnieniem roli Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Pomorskiego na lata 2014-2020 w osiąganiu jej celów rozwojowych*.

Analizę zmian wartości wskaźników kontekstowych oparto na danych ze statystyki publicznej oraz na informacjach pochodzących ze źródeł pozastatystycznych, natomiast sposób określenia wielkości wydatków rozwojowych w ramach CO został opisany w rozdziale 3.1.7.

Do każdej z powyższych analizowanych zmiennych zastosowano odpowiednie skale oceny:

- skalę **od 0 do 5** zastosowano dla oceny trzech pierwszych elementów, przy czym 0 – oznaczało brak działań, a 5 – bardzo wysoki stopień ich zaawansowania;
- wg skali **od 1 do 3** oceniano dwa ostatnie elementy, przy czym:
 - w przypadku oceny zmian wartości wskaźników, 1 oznaczało ich pogorszenie (tendencje negatywne), 2 – brak zmian, a 3 – poprawę wartości wskaźników (tendencje pozytywne). Przy ocenie, brano również pod uwagę analizę wartości wskaźników na tle zmian zachodzących w kraju (tj. korelację trendów regionalnych z krajowymi);
 - w przypadku wydatków rozwojowych, 1 oznaczało wydatki stanowiące nie więcej niż 20% wydatków w danym CS, 2 – wydatki między 20-60%, a 3 – wydatki powyżej 60% CS.

Niezależnie od oceny poziomu zaawansowania realizacji powyższych zmiennych, ze względu na ich zróżnicowane oddziaływanie na cele *Strategii*, nadano im odpowiednie wagi. Największe znaczenie przypisano Zobowiązaniom SWP (przypisano im wagę 0,45), kolejno – trendom społeczno-gospodarczym (0,2) i wielkości wydatków rozwojowych (0,2), następnie oczekiwaniom wobec władz centralnych (0,1), a najmniejsze – obszarom współpracy ponadregionalnej i międzynarodowej (0,05).

Przy końcowych obliczeniach zastosowano średnią ważoną, która wskazała stan zaawansowania realizacji poszczególnych CO SRWP w latach 2013-2016, co umożliwiło ich trójstopniową ocenę (od poziomu niskiego, przez średni do wysokiego).

Spis tablic

Tab. 1.	Zobowiązania SRWP dotyczące systemu realizacji.....	21
Tab. 2.	RPS i ich powiązanie z CO SRWP	22
Tab. 3.	Scenariusze i cele absorpcyjne dla województwa pomorskiego w perspektywie 2014-2020.....	25
Tab. 4.	Zakres działania PSME oraz jakościowa ocena stopnia realizacji	26
Tab. 5.	Stopień realizacji zadań PFT	27
Tab. 6.	Wydatki rozwojowe w ramach realizacji CS 1	34
Tab. 7.	Stopień zaawansowania realizacji Zobowiązań SWP i przedsięwzięć strategicznych.....	37
Tab. 8.	Poziom aktywności SWP w zakresie oczekiwań wobec władz centralnych.....	37
Tab. 9.	Poziom aktywności SWP w zakresie obszarów współpracy ponadregionalnej i międzynarodowej	37
Tab. 10.	Wskaźniki kontekstowe CO 1.1.....	39
Tab. 11.	Stopień zaawansowania realizacji Zobowiązań SWP i przedsięwzięć strategicznych.....	41
Tab. 12.	Poziom aktywności SWP w zakresie oczekiwań wobec władz centralnych.....	41
Tab. 13.	Poziom aktywności SWP w zakresie obszarów współpracy ponadregionalnej i międzynarodowej	41
Tab. 14.	Wskaźniki kontekstowe CO 1.2.....	43
Tab. 15.	Stan zaawansowania realizacji Zobowiązań SWP i przedsięwzięć strategicznych.....	44
Tab. 16.	Poziom aktywności SWP w zakresie oczekiwań wobec władz centralnych.....	44
Tab. 17.	Poziom aktywności SWP w zakresie obszarów współpracy ponadregionalnej i międzynarodowej	44
Tab. 18.	Wskaźniki kontekstowe CO 1.3.....	45
Tab. 19.	Wydatki rozwojowe w ramach realizacji CS 2	47
Tab. 20.	Stopień zaawansowania realizacji Zobowiązań SWP i przedsięwzięć strategicznych.....	49
Tab. 21.	Poziom aktywności SWP w zakresie oczekiwań wobec władz centralnych.....	50
Tab. 22.	Poziom aktywności SWP w zakresie obszarów współpracy ponadregionalnej i międzynarodowej	50
Tab. 23.	Wskaźniki kontekstowe CO 2.1.....	52
Tab. 24.	Stopień zaawansowania realizacji Zobowiązań SWP i przedsięwzięć strategicznych.....	53
Tab. 25.	Poziom aktywności SWP w zakresie oczekiwań wobec władz centralnych.....	53
Tab. 26.	Poziom aktywności SWP w zakresie obszarów współpracy ponadregionalnej i międzynarodowej	54
Tab. 27.	Wskaźniki kontekstowe CO 2.2.....	55
Tab. 28.	Stopień zaawansowania realizacji Zobowiązań SWP i przedsięwzięć strategicznych.....	56
Tab. 29.	Poziom aktywności SWP w zakresie oczekiwań wobec władz centralnych.....	56
Tab. 30.	Poziom aktywności SWP w zakresie obszarów współpracy ponadregionalnej i międzynarodowej	57
Tab. 31.	Wskaźniki kontekstowe CO 2.3.....	58
Tab. 32.	Stan zaawansowania realizacji Zobowiązań SWP i przedsięwzięć strategicznych.....	59

Tab. 33.	Poziom aktywności SWP w zakresie oczekiwań wobec władz centralnych.....	59
Tab. 34.	Poziom aktywności SWP w zakresie obszarów współpracy ponadregionalnej i międzynarodowej.....	59
Tab. 35.	Wskaźniki kontekstowe CO 2.4.....	61
Tab. 36.	Wydatki rozwojowe w ramach realizacji CS 3.....	63
Tab. 37.	Stopień zaawansowania realizacji Zobowiązań SWP i przedsięwzięć strategicznych.....	65
Tab. 38.	Poziom aktywności SWP w zakresie oczekiwań wobec władz centralnych.....	65
Tab. 39.	Poziom aktywności SWP w zakresie obszarów współpracy ponadregionalnej i międzynarodowej.....	66
Tab. 40.	Wskaźniki kontekstowe CO 3.1.....	67
Tab. 41.	Stopień zaawansowania realizacji Zobowiązań SWP i przedsięwzięć strategicznych.....	69
Tab. 42.	Poziom aktywności SWP w zakresie oczekiwań wobec władz centralnych.....	69
Tab. 43.	Poziom aktywności SWP w zakresie obszarów współpracy ponadregionalnej i międzynarodowej.....	70
Tab. 44.	Wskaźniki kontekstowe CO 3.2.....	71
Tab. 45.	Stopień zaawansowania realizacji Zobowiązań SWP i przedsięwzięć strategicznych.....	72
Tab. 46.	Poziom aktywności SWP w zakresie oczekiwań wobec władz centralnych.....	73
Tab. 47.	Poziom aktywności SWP w zakresie obszarów współpracy ponadregionalnej i międzynarodowej.....	73
Tab. 48.	Wskaźniki kontekstowe CO 3.3.....	75
Tab. 49.	Wydatki rozwojowe w ramach realizacji SRWP.....	76
Tab. 50.	Wydatki z budżetu województwa przeznaczone na realizację SRWP.....	77
Tab. 51.	Wydatki majątkowe w WPF przeznaczone na realizację SRWP.....	78
Tab. 52.	Wydatki majątkowe budżetu SWP przeznaczone na realizację SRWP wg celów w latach 2013-2016	78
Tab. 53.	Wskaźnik syntetyczny CS 1 <i>Nowoczesna gospodarka</i>	83
Tab. 54.	Wskaźnik syntetyczny CS 2 <i>Aktywni mieszkańcy</i>	85
Tab. 55.	Wskaźnik syntetyczny CS 3 <i>Atrakcyjna przestrzeń</i>	86
Tab. 56.	Ocena realizacji CO w latach 2013-2016.....	88

Spis rycin

Ryc.1.	PKB w 2015 r.....	9
Ryc.2.	Eksport w 2015 r.	10
Ryc.3.	Zmiany na rynku pracy w województwach w latach 2012-2016	12
Ryc.4.	Dostępność drogowa do Gdańska.....	19
Ryc.5.	PKB	20
Ryc.6.	Stopa bezrobocia rejestrowanego.....	20
Ryc.7.	Podmioty wpisane do rejestru REGON na 1000 ludności	20
Ryc.8.	Nakłady inwestycyjne w przedsiębiorstwach per capita w zł.....	20
Ryc.9.	Dzieci w placówkach wychowania przedszkolnego na 1 tys. dzieci w wieku 3-5 lat.....	20
Ryc.10.	Korzystający z instalacji kanalizacyjnej w % ogółu ludności	20
Ryc.11.	Przestrzenny rozkład wydatków rozwojowych w ramach CS 1	36
Ryc.12.	Przestrzenny rozkład wydatków rozwojowych w ramach CS 2	48
Ryc.13.	Przestrzenny rozkład wydatków rozwojowych w ramach CS 3	64
Ryc.14.	Przestrzenny rozkład wydatków rozwojowych w ramach SRWP.....	77
Ryc.15.	Wpływ wydatków rozwojowych w latach 2013-2016 na poziom PKB <i>per capita</i> województwa pomorskiego oraz w odniesieniu do średniej UE-28	80
Ryc.16.	Wpływ wydatków rozwojowych w latach 2013-2016 na rynek pracy w województwie pomorskim.....	80
Ryc.17.	Stan obecny oraz postępy w realizacji SRWP wyrażone za pomocą wskaźnika syntetycznego – województwo pomorskie na tle innych regionów	87

Bibliografia

1. An economy for the 99%, January 2017, Oxfam International
2. Badanie potencjału województwa pomorskiego w zakresie zróżnicowania form kształcenia zawodowego i ustawicznego, 2014, UMWP, Gdańsk
3. Biała księga w sprawie przyszłości Europy, KE, 2017
4. Energetyka ciepła w liczbach – 2015, Urząd Regulacji Energetyki, 2016, Warszawa
5. Godlewska -Majkowska H. (red.), 2016, Atrakcyjność inwestycyjna regionów, PAIIZ, Warszawa
6. Guzik R. (red.), 2015, Analiza relacji funkcjonalno-przestrzennych między ośrodkami miejskimi i ich otoczeniem, UNIREGIO, Kraków
7. Informacja o postępach realizacji Strategii Rozwoju Województwa Pomorskiego, 2015, UMWP, Gdańsk
8. Looking towards 2030: Preparing the Baltic Sea Region for the future, 2016, Swedish Agency for Economic and Regional Growth
9. Łopaciński K., Radkowska B., 2016, Turystyka polska 2015. Województwo pomorskie, Instytut Turystyki, Szkoła Główna Turystyki i Rekreacji, Warszawa
10. Obracht-Prondzyński C. (red.), 2016, Warunki i jakość życia w województwie pomorskim. Raport z badań 2000-2015, UMWP, Gdańsk
11. Ocena realizacji Strategii Rozwoju Województwa Pomorskiego 2020 ze szczególnym uwzględnieniem roli Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Pomorskiego na lata 2014-2020 w osiąganiu jej celów rozwojowych, 2017, Taylor Economy, IBnGR, Gdańsk
12. Plan działań na rzecz integracji obywateli państw trzecich, komunikat KE, czerwiec 2016
13. Plan Gospodarki Odpadami dla Województwa Pomorskiego 2022, UMWP, Gdańsk
14. Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Pomorskiego 2030, UMWP Gdańsk
15. Plan zarządzania Strategią Rozwoju Województwa Pomorskiego 2020, UMWP, Gdańsk
16. Pomorski rynek nieruchomości komercyjnych, 2015, Colliers International, Invest in Pomerania, Gdańsk
17. Raport o stanie sieci dróg wojewódzkich na terenie województwa pomorskiego, Zarząd Dróg Wojewódzkich w Gdańsku, 2015, Gdańsk
18. Raport z realizacji Regionalnego Programu Strategicznego w zakresie rozwoju gospodarczego Pomorski Port Kreatywności za rok 2014, 2015, 2016, Gdańsk
19. Raport z realizacji Regionalnego Programu Strategicznego w zakresie atrakcyjności kulturalnej i turystycznej Pomorska Podróż za rok 2014, 2015, 2016, Gdańsk
20. Raport z realizacji Regionalnego Programu Strategicznego w zakresie aktywności zawodowej i społecznej Aktywni Pomorzanie za rok 2014, 2015, 2016, Gdańsk
21. Raport z realizacji Regionalnego Programu Strategicznego w zakresie ochrony zdrowia Zdrowie dla Pomorzan za rok 2014, 2015, 2016, Gdańsk
22. Raport z realizacji Regionalnego Programu Strategicznego w zakresie transportu Mobilne Pomorze za rok 2014, 2015, 2016, Gdańsk
23. Raport z realizacji Regionalnego Programu Strategicznego w zakresie energetyki i środowiska Ekoefektywne Pomorze za rok 2014, 2015, 2016, Gdańsk
24. Regionalny Plan Działania na Rzecz Zatrudnienia dla województwa pomorskiego na rok 2016, 2017, Gdańsk

25. Roczny Plan Realizacji Regionalnego Programu Strategicznego w zakresie rozwoju gospodarczego Pomorski Port Kreatywności na rok 2015, 2016, 2017, Gdańsk
26. Roczny Plan Realizacji Regionalnego Programu Strategicznego w zakresie atrakcyjności kulturalnej i turystycznej Pomorska Podróż na rok 2015, 2016, 2017, Gdańsk
27. Roczny Plan Realizacji Regionalnego Programu Strategicznego w zakresie aktywności zawodowej i społecznej Aktywni Pomorzanie na rok 2015, 2016, 2017, Gdańsk
28. Roczny Plan Realizacji Regionalnego Programu Strategicznego w zakresie ochrony zdrowia Zdrowie dla Pomorzan na rok 2015, 2016, 2017, Gdańsk
29. Roczny Plan Realizacji Regionalnego Programu Strategicznego w zakresie transportu Mobile Pomorze na rok 2015, 2016, 2017, Gdańsk
30. Roczny Plan Realizacji Regionalnego Programu Strategicznego w zakresie energetyki i środowiska Ekoefektywne Pomorze na rok 2015, 2016, 2017, Gdańsk
31. Rynek dóbr luksusowych w Polsce, edycja 2016, Rynek dóbr luksusowych w Polsce, edycja 2012, KPMG, Warszawa
32. State of the Region Report, 2016, Baltic Development Forum
33. Sawulski J., 2016, Wydatki publiczne w Polsce – diagnoza na tle innych krajów, Policy Paper 04/2016, IBS, Warszawa
34. Szultka S. (red.), 2016, Atrakcyjność inwestycyjna województw i podregionów Polski, IBnGR, Gdańsk
35. The Ocean economy in 2030, 2016, OECD
36. Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development, 2015, ONZ
37. Wysocki M., Miller M., Paradygmat Lalonde’a, Światowa Organizacja Zdrowia i Nowe Zdrowie Publiczne, Przegląd Epidemiologiczny 2003.

Internetowe źródła danych i informacji:

www.bdl.stat.gov.pl (25.05.2017)

www.ec.europa.eu/eurostat (14.02.2017)

www.investinpomerania.pl/gospodarka-regionu/branze-o-najwiekszym-potencjale-inwestycyjnym.html (24.01.2017)

www.investinpomerania.pl/gospodarka-regionu/giganci-swiatowego-biznesu-w-pomorskiem.html (24.01.2017)

www.portgdansk.pl/o-porcie/port-gdansk-w-europie (25.01.2017)

www.ure.gov.pl (25.01.2017)